

Skolestriden i Kvam herad

Et casestudie av en skolelokaliseringskonflikt

Bjarte Solheim

Masteroppgave

Våren 2010

Sosiologisk institutt, Universitetet i Bergen
Antall ord: 34519

Forord

Å skrive denne masteroppgaven har vært en selsom prosess. Det har og vært lærerikt, men mest av alt har det vært tungt. Jeg vil gjerne spare leseren for all edder og galle jeg kunne utgytt i dette forordet, og velger derfor å la brorparten av denne siden gå til et utrag fra Knut Hamsuns roman, Segelfoss By (Hamsun, 1994). Utdraget har vært en viktig inspirasjonskilde for undertegnede, og gir samtidig en god beskrivelse av masterprosessen. Men først en takk til dem som takkes bør.

Takk til familie og venner for all støtte, trøst, oppmuntring og middager. Takk til alle mine informanter, og til de andre kvenningene som på ulike måter har hjulpet meg med datainnsamlingen. Og til slutt en stor takk til min veileder, Odd Gåsdaal, som med sine faglige innspill og evne til å motivere, må gies en stor del av æren for at jeg overhodet kom i mål med denne oppgaven.

Bjarte Solheim, Bergen, 27. juni 2010.

BØLGEN!

*”Hva er det? Utallige ganger hadde det skuffet ham – nu kom det! **Bølgen tok ham!** Det var kvæld, men det blev solopgang for hans øine, himlen begyndte å øse guld ut og jorden rødmet under den. **Bølgen, bølgen!***

Længe nok har vi ventet, men nu må vi ikke klage, må vi slet ikke klage, og få væte i øinene, og skjælte. Det må vi ikke –

*Det strømmer og strømmer av et overfyldt sind, vedblir å strømme; han sitter som en blind og mottar det utefra, han skriver det ned i lys. **Skriver, skriver, skriver.***

*Stundom hugger han en hånd i flygelet, skriver igjen, klynker med, får kvalme og **spytter ut, skriver.** Det varer, timer går, å de timer med bølgen!*

*[...] Det siger sagte ifra ham på morgenstunden, lamperne er brændt tørre og han vakler over gulvet og puster dem ut. Så falder han om i sofaen og sover næsegrus, med ansigtet på sine armer. [...] **Han er ikke færdig. Gudskelov ikke færdig.***

Ved å kaste øinene i arbeidet fra i nat får han et sving gjennen sjælen, det begynder igjen, nogen lyde fra et ukjent klangrike, de er fra en ø, de vinder ham med, synker ham – bølgen.

Og det varer idag også, det huserer med ham, tøilesløst og uøkonomisk, hans kvalme bli værre, hans gråt hyppigere, han kaster sig på gulvet og skriker tilbedende,

det strømmer og strømmer, det gjør godt –

I et par døgn kom han over alle vanskeligheter og fyltde sit værk av bølgen. Han levet alene, i en uhyre høide over jorden, levet bare av sig selv, suget på sig selv, søvn nu og da, mat i ren tankesløshet, slukende til alt som fandtes i fatene, styrløs og poesigal i hele sit indre. I et par døgn. Så glide bølgen langsom bort.

Fra den dypeste goldhet og fornedrelse på hodet ind i herligheten! Han undfanget og formet i et langt sprang.”

Knut Hamsun

Innholdsfortegnelse

FORORD	2
1 INNLEDNING	4
1.1 INNLEDENDE ORD	4
1.2 INTRODUKSJON AV CASET – SKOLESTRIDEN I KVAM HERAD	5
1.3 PROBLEMSTILLINGER	8
2 TEORI.....	9
2.1 TEORIENES RELEVANS FOR STUDIET	9
2.2 POLITISK LEDERSKAP - FRANCESCO KJELLBERG	10
2.3 KONFLIKTTEORI.....	11
2.4 TILLITSTEORI	25
3 METODE	29
3.1 INNLEDENDE ORD	29
3.2 CASESTUDIE SOM FORSKNINGSSTRATEGI	29
3.3 EMPIRISK GRUNNLAG OG INNSAMLING AV DATA	30
3.4 ANALYSEPROSESSEN	33
3.5 ANONYMISERING	37
3.6 GENERALISERBARHET	38
3.7 ANALYSENS OPPBYGGING	39
4 ANALYSE	40
4.1 INNLEDENDE DISKUSJON	40
4.2 DESKRIPTIVT NARRATIV - BERETNINGEN OM SKOLESTRIDEN I KVAM	41
4.3 DISKUSJON - UTLØSENDE OG UNDERLIGGENDE FAKTORER	44
4.4 DISKUSJON – ADMINISTRASJONENS OG MISTILLITENS ROLLE.....	53
4.5 DISKUSJON – ESKALERENDE FAKTORER	64
4.6 DISKUSJON – MER OM TILLIT OG MISTILLIT	73
4.7 DISKUSJON – ESKALERING, DE-ESKALERING (?) OG VEIEN VIDERE.....	84
5 AVSLUTNING	89
5.1 AVSLUTTENDE DISKUSJON	89
5.2 REFLEKSJONER RUNDT TEORIEN OG LÆRDOMMER AV STUDIET	91
5.3 ET FILOSOFISK APROPOS	93
6 LITTERATURLISTE	94

1 INNLEDNING

1.1 Innledende ord

Denne masteroppgaven skal handle om en langvarig lokaldemokratisk prosess som fant sted i et særdeles vakkert stykke Norge i de Herrens år 2004-09. Det var endring av skolestrukturen som stod på den politiske dagsorden i Kvam herad, og herunder skulle spørsmålet om lokaliseringen av ungdomsskolen i sentrum av kommunen avstedkomme en bitter strid. Kampen om den sentrale ungdomsskolen stod mellom Norheimsund og Øystese, og det er denne konflikten som er gjenstand for mitt studie.

1.1.1 Hvorfor skolestriden i Kvam herad?

Nysgjerrighet var nok den viktigste grunnen at jeg valgte å se nærmere på skolestriden i Kvam. Denne ble vekket da en venn av meg fortalte om konflikten, og herunder at den snart ferdigbygde ungdomsskolen i Øystese kunne ende opp som nasjonalt bygdestridssenter. Jeg må innrømme at jeg humret litt i skjegget da jeg først hørte om dette, men det var undringen som fikk meg til å se nærmere på saken. En undring over det veldige engasjementet for lokaliseringen av en skole. En undring over lokaldemokratiets sårbarhet for geografiske konflikter. Og det tok ikke lang tid før undringen til dels gikk over i en ydmykhet for alvoret i konflikten. Jeg innså at dette ikke bare var en kuriøs sak, men at det også var en tematikk som kunne fortjene et nærmere studie. Jeg har lenge vært fascinert av demokratiets og konflikters dynamikk, og et studie av dette inn i konteksten av kommunesektoren kan være særlig interessant, om vi skal følge rådmannen i Kvam sine ord:

”For den som vil forstå det komplekse samspelet, ikkje berre mellom ulike menneske, men mellom ulike perspektiv, interesser og styringssystem, finns ikkje ein meir interessant sektor enn kommunen. I alle fall ikkje på våre kantar av verda.” (Saksdokument, 2009).

1.1.2 Tidligere forskning

Skole- og bygdekonflikter syntes å ha vært et lite yndet studie innen samfunnsvitenskapene i de senere år. Om vi går tilbake til 1960-tallet, finner vi dog noen interessante studier på dette feltet. Særlig i USA ble det gjort en rekke studier i denne perioden, men og i Norge ble det gjort et par studier jeg vil trekke fram. Den første er Christen T. Jonassens studie ”Community

Conflict in School District Reorganization” (1968). Dette er et studie av samfunnskonflikt i konteksten av urbanisering, modernisering og sentralisering. Jonassen argumenterer for at konflikten her oppstod som en følge av kulturelle og teknologiske endringer, og på grunn av en kollisjon mellom rurale og urbane verdier i det rurale samfunn blir strukturelt integrert i større sosiale og økonomiske system. Studiet er interessant, men med sitt verdimesseige fokus fant jeg det i liten grad relevant for mitt studie. Det andre norske studiet jeg vil trekke fram, Francesco Kjellbergs ”Politisk lederskap i en utkantkommune, vil derimot spille en større rolle i denne oppgaven. Kjellbergs studie vil bli omtalt i teorikapittelet.

1.2 Introduksjon av caset – Skolestriden i Kvam herad

Siden skoleåret 2005/2006 er det blitt lagt ned 230 grunnskoler i Norge, og det under en regjering som har sagt at de vil arbeide for å ”opprettholde en desentralisert skolestruktur”. Årsakene til at skoler blir lagt ned varierer mellom de ulike kommunene, men de vanligste årsakene er fraflytting, synkende fødselstall og trang kommuneøkonomi. Konflikter knyttet til nedleggelse av skoler er ikke uvanlig, og slike lokalpolitiske konflikter har skapt sår i mange av landets kommuner (Aftenposten, 2010). Skolestriden i Kvam er i så måte ikke noe unikum.

Før vi går i gang med en kort presentasjon av skolestriden, må vi ta med noen få faktaopplysninger om Kvam herad. Kvam er en hardangerkommune med 8338 innbyggere (2009, tall fra snl.no). Nesten halvparten av kvemningene er bosatt i de to tettstedene Norheimsund (2053 innbyggere), som er kommunesenteret, og Øystese (1629 innbyggere). Av kartet nedenfor kan man se at avstanden mellom Norheimsund og Øystese ikke er stor (ca 8 km). Vi kan og se at de nær jevnstore tettstedene ligger geografisk i sentrum av kommunen.

Kart over Kvam herad (hentet fra kart.kvam.no).

Disse vakre omgivelser mellom fjord og fjell, var i perioden 2004-2009 åsted for en strid som har skapt ondt blod mellom bygdene, eller i all hovedsak mellom to av bygdene: Øystese og Norheimsund. Striden ble sparket i gang våren 2004 som følge av et vedtak om å legge ned ungdomsskolen i Norheimsund, hvorpå elevene herfra skulle sendes til Øystese hvor ungdomsskolen skulle få et nytt tilbygg. Vedtaket vakte harme i Norheimsund, og befolkningen her mobiliserte for å få endret vedtaket. Høringer, folkemøter og omkamper i heradsstyret fulgte, men uten at Norheimsund vant fram – ikke før vi skrev 2007, som var et

valgår. Mobiliseringen i forkant av kommunevalget i 2007 var massiv, og den førte til store omveltninger innad i partiene, og store utskiftninger i heradsstyret. Valget hadde vært et skolevalg, hvor både Øystese og Norheimsund hadde mobilisert for å berge sin skole. Resultatet ble et sterkt fokus på denne enkeltsaka, og flertallskonstellasjonen som overtok makta fant sammen på grunnlag av enighet i nettopp skolesak. Flertallskonstellasjonen gjorde raskt om nedleggingsvedtaket for skolen i Norheimsund, og det kunne se ut til at elevene i Øystese og Norheimsund likevel skulle få gå på hver sin skole i hver sin bygd. Byggingen av den felles ungdomsskolen i Øystese var imidlertid igangsatt, og nå spurte man seg hvordan dette overskuddsarealet kunne brukes, samt hvordan man skulle klare å finansiere en opprusting av ungdomsskolen i Norheimsund. Samarbeidet innad i flertallskonstellasjonen vaklet, og høsten 2008 skiftet to av politikerne i flertallskonstellasjonen, med det resultat at nedleggingsvedtaket for Norheimsund ungdomsskole på ny fikk flertall i heradsstyret. I mars 2009 ble vedtaket stadfestet, og høsten 2009 flyttet elever og lærere fra både Norheimsund og Øystese inn i Kvam ungdomsskole; den nybygde felles ungdomsskolen i sentrum av Kvam herad.

Skolesaka har fra sin spede begynnelse vært en sak preget av konflikt. Konflikten førte til at det ble en langvarig prosess med stadig nye omkamper, hvor lovligkontroller av vedtak nærmest har vært regelen heller enn unntaket. Forholdet mellom administrasjonen og politikere, og mellom de to partene i konflikten, har vært preget av mistillit. Konfliktlinjen har i stor grad gått ved den geografiske grensen mellom Norheimsund og Øystese, og avstanden mellom partene har vært stor. Det har blitt tatt i bruk sterke og ufine midler, og motparten og administrasjonen har blitt mistenkeliggjort. Enkelte arbeidsplasser så seg nødt til å forby skolesaksprat på pauserommet, fordi det skapte dårlig stemning. En politiker fikk murt igjen postkassa si, mens en annen følte seg kjeppjaget fra et folkemøte. Hvorfor gikk det som det gikk? Det er det store spørsmålet.

1.3 Problemstillinger

1.3.1 Overordnet problemstilling

Hvorfor og hvordan kunne skolesak bli til skolestrid?

Problemstillingen er åpen og generell. Valget av en sådan generell tilnærming var en naturlig følge av min motivasjon for å studere saka – jeg ønsket å bidra til en økt forståelse av hvorfor og hvordan det kunne gå så galt i Kvam. Gjennom arbeidet med det teoretiske grunnlaget for oppgaven, samt med det empiriske materialet, har jeg så avledet en rekke underproblemstillinger. Disse vil danne grunnlaget for mine diskusjoner i analysekapittelet.

1.3.2 Underproblemstillinger

Utløsende og underliggende faktorer (4.3): Hva utløste konflikten i skolesaka? Og kan vi finne noen underliggende faktorer som kan forklare striden?

Administrasjonens og mistillitens rolle (4.4): Hvorfor ble administrasjonen gjenstand for mistillit? Og hva er konsekvensene av en slik tillitssvikt?

Eskalerende faktorer (4.5): Hvilke forhold bidro til å eskalere konflikten?

Mer om tillit og mistillit (4.6): Hvordan oppstod mistilliten mellom politikerne? Og har den bidratt til eskalering?

Eskalering, de-eskalering (?) og veien videre (4.7): Hvorfor har konflikten vedvart? Og kan vi finne noen tegn til de-eskalering av konflikten?

2 TEORI

I dette kapittelet vil jeg presentere studiets teoretiske rammeverk. I min teoretiske framstilling av fenomenet konflikt vil jeg i all hovedsak anvende boka *Social Conflict: Escalation, Stalemate and Settlement*, skrevet av sosialpsykologene Dean Pruitt og Sung Hee Kim. Boka gir en generell og oversiktlig framstilling av samfunnsvitenskapelig og sosialpsykologisk konfliktteori, og bygger på teoritradisjoner innen disse fagfeltene. Videre vil jeg bringe inn elementer fra tillitsteorien, samt en artikkel av Fransesco Kjellberg om ”Politisk lederskap i en utkantkommune”.

2.1 Teorienes relevans for studiet

Kjellbergs studie omhandler potensialet for bygdestrid, og hvordan dette potensialet historisk sett kom under kontroll. Kjellberg kan lære oss noe om hvordan kontrollsystemet, det vil si den bygdenøytrale og kommuneorienterte administrasjonen og politikertypen, er konstruert. Og videre, hva som kan få dette kontrollsystemet til å kollapse i form av at bygdestrider bryter ut. Min omtale av konfliktteorien er på et mer generelt teoretisk nivå. Her finner vi svar på hva generell samfunnsfaglig teori sier om hva som kan påvirke risikoen for og forløpet av ulike typer konflikter, samt for konflikten i Kvam spesielt. Teorien kan hjelpe oss til å identifisere grunnlaget for konflikten i Kvam, samt hvilke forhold som kan ha bidratt til å utløse den potensielle konflikten. Sammen med Kjellbergs teorier om hva som kan forebygge geografiske konflikter, kan konfliktteorien hjelpe oss til å forstå hva som kan utløse konflikter av den typen vi har sett i Kvam. Videre kan teoriene om mulige konfliktforløp gi oss et innblikk i hva som kan bidra til en rask løsning, eller til mer eller mindre langvarig eskalering, samt i hvilke forhold som kan bidra til konfliktløsning og de-eskalering. Jeg avslutter kapittelet med noen ord om tillit, og denne teorien anvendes som en utdyping av et viktig moment i konfliktforløpet. Det omhandler tillit og opplevde tillitsbrudds betydning for utsiktene til løsning og eskalering. Tillitsteorien kan og kobles opp mot Kjellbergs teorier om administrasjonens profesjonelle distanse til bygdestrid som et grunnlag for en kommuneorientert politikk. Spørsmålet blir hva det er som vil skje om tilliten til administrasjonens (geografiske) nøytralitet rakner. Var det dette som skjedde i Kvam? Og hvilken betydning kan sviktende tillit ha for konflikters videre forløp?

2.2 Politisk lederskap - Fransesco Kjellberg

Fransesco Kjellbergs artikkel ”Politisk lederskap i en utkantkommune” (1965) er for en klassiker å regne innen forskning på lokaldemokrati i Norge. Han skriver her om politiseringsprosessen man var vitne til i etterkrigstiden i Norges mange utkantkommuner, og han funderer sine teorier i et feltarbeid han utførte i en perifer kystkommune, bestående av flere adskilte øyer, som han har valgt å kalle Nordkommunen. Kjellberg mener den lokalpolitiske utviklingen i Nordkommunen kan betraktes som en profesjonaliseringsprosess; ”det har funnet sted en differensiering av de politiske roller, på bakgrunn av en funksjonell spesialisering, og det er blitt opprettet et nytt autoritetsforhold, på grunnlag av avstand og ekspertise” (Kjellberg, 1965:76).

Kjellberg tar blant annet utgangspunkt i at den økte kommunale aktiviteten har forsterket to typer konflikter; sentrum-periferi konflikten og de lokale distriktmotsetninger. ”Det er i skjæringspunktet mellom disse to konflikter at det lokalpolitiske liv har utfoldet seg i etterkrigstiden.” (Kjellberg, 1965: 81). Disse konfliktlinjer passer ikke inn i storsamfunnets politiske skillelinjer, og det er derfor naturlig at lokalpolitikken uttrykkes på andre måter enn ved partipolitisk virksomhet. Den nye typen lederskap som vokste fram i kommunen må tolkes i lys av dette (Kjellberg, 1965: 81).

Videre fokuserer Kjellberg på hvordan hver enkelt bygd framtrer som den grunnleggende sosiale enhet, og på hvordan dette endrer seg i takt med profesjonaliseringen av lokalpolitikken. Det finner sted en form for avlokalisering, hvor kommunen i stadig større grad kan anses som et lokalsamfunn, og en meningsfylt sosial enhet, dog mest i politisk forstand. Kommunen har blitt knyttet sammen i et politisk avhengighetsforhold. Profesjonaliseringen av lokalpolitikken var nødvendig, da de bygdepolitiske motsetninger tilspisset seg nettopp fordi kommunen ble en politisk realitet. Man kan si at det vokste fram et behov for et lederskap, som i egenskap av en relativ uavhengighet, kunne megle mellom bygder i stridsspørsmål. I konteksten av at de folkevalgte representerte sine respektive bygder, mer enn kommunen som helhet, var det nødvendig med en profesjonell politisk ekspertise som var allment akseptert som uavhengige av lokale forankringer (Kjellberg, 1965:74-85).

Kjellberg omtaler rollekonflikten som de folkevalgte ofte må leve med som ”det grunnleggende politiske dilemma”. Man blir valgt inn i kommunestyret ved å oppnå en

lederposisjon i de enkelte bygder, og nettopp dette gir innskrenkninger på det politiske spillerom. ”En mann med en slik lokal avhengighet måtte vareta bygdas interesser for å legitimere sin posisjon. Skulle han imidlertid kunne utøve noen reell innflytelse i kommunen måtte han legitimere nettopp det motsatte, nemlig en klar uavhengighet av lokale særinteresser.” (Kjellberg, 1965:85). Kjellberg skriver videre at dette dilemma fikk sin løsning i profesjonaliseringsprosessen, gjennom en klarere differensiering av de politiske roller og et mer avstandspreget autoritetsforhold.

2.3 Konfliktteori

2.3.1 Hva er konflikt?

Dean Pruitt og Sung Hee Kim (2004) anvender følgende definisjon av konflikt: ”*Conflict means perceived divergence of interest, a belief that the parties’ current aspirations are incompatible.*” (Pruitt & Kim, 2004: 7-8). På grunnlag av denne definisjonen, og ved å forklare opphavet til opplevde avvik i interesser, samt konsekvensen av denne forståelsen på strategiske valg og utfall, søker forfatterne å konstruere en oversiktlig teori om konflikt.

2.3.2 Kilder til konflikt

Basisen for konflikt er, som definisjonen indikerer, at partenes mål ikke kan oppnås samtidig, og/eller at partene har inkompatible standarder. Sagt på en annen måte, kan vi forvente oss en konflikt når ingen av løsningsalternativene omfatter begge (alle) partenes interesser. Og jo dårligere alternativene passer med partenes interesser og mål, jo større er potensialet for konflikt. Videre har rigiditeten i partenes interesser og mål stor betydning for utviklingen av konflikt. Om viktige verdier ligger bak partenes interesser og mål, spesielt om de underliggende verdiene er gjensidig utelukkende, vil partene låses fast i sine inkompatible posisjoner, hvilket vil danne grunnlag for konflikt. Potensialet for konflikt vil øke om partene anser sine mål som rettferdige, da slike mål ofte er rigide (Pruitt & Kim, 2004: 14-18).

En åpen konfliktsituasjon følger ikke automatisk av et stort konfliktpotensialet. Partenes motstridende interesser er ikke nødvendigvis kjent, og da kreves en utløsende faktor for at konflikten skal manifestere seg. Dette skjer ofte ved at en av partene opplever at deres interesser ikke blir ivaretatt. I tillegg til at inkompatible interesser avsløres, blir indignasjonen

og frustrasjonen som følger gjerne en motivasjon for å investere tid og krefter i kampen for egne interesser. Om parten holder motparten ansvarlig, og forsømmelsen av partens interesser fortsetter, vokser det fort fram en følelse av håpløshet og sinne som videre kan lede til konfliktatferd. Men motstridende interesser kan og bli kjent ved at en av partene uttaler sine motiv, eller på grunn av manglende tillit til motparten (Pruitt & Kim, 2004: 19-21).

Utover disse helt grunnleggende faktorer som danner basis for en konflikt er det en rekke forhold, knyttet til den enkelte situasjon og de involverte parter, som kan stimulere til konflikt.

Tilgang til ulike ressurser, enten det er snakk om penger, olje, mat eller skoler, er ofte stridens kjerne i konflikter. Jo mer begrenset ressursen er, jo større er potensialet for konflikt. Sprengkraften i en begrenset ressurs blir ekstra kraftig om vi står ovenfor et null-sum-spill, hvor partene kjemper om en ressurs som bare den ene parten kan vinne. *"At least as often, however, conflict is encouraged not because issues are truly zero-sum in nature but because the parties treat them this way."* (Pruitt & Kim, 2004: 22). Partene blir i slike situasjoner blinde for at de kan ha kompatible interesser.

Maktforholdet mellom partene er også et forhold som spiller inn. Innenfor komplekse maktstrukturer, som demokratiske institusjoner, hvor styrkeforholdet mellom personer og instanser er skiftende, vil man kunne få en tvetydighet i den relative makten. Dette vil da kunne bidra til konflikt. Eksempelvis om begge parter tror og mener de har makt til å vinne, er det lite sannsynlig at noen av de vil fire på krava.

En annen kime til konflikt er kravet om likhet. Om en part oppfatter motparten som likeverdig, og han samtidig finner ut at motparten har privilegier som han ikke har, vil han oppleve dette som urettferdig. Dette fenomenet er en hyppig brukt forklaringsfaktor på konflikter. Motgiften for slike konflikter er likhet i distribusjon av ressurser og privilegier, og/eller å utarbeide et regelsett med målbare kriterier (Pruitt & Kim, 2004: 20-24).

Søker man en forklaring på utviklingen av konflikt mellom grupper, må en i tillegg til ovenstående ta hensyn til de sosiale mekanismer en finner i grupper. I følge sosial identitetsteori kan bare det å vite om eksistensen av en motgruppe være nok til å vekke konkurranseinstinktet i folk. Dette fordi grupper en tilhører er en del av individets identitet, samt fordi det å tilhøre en gruppe ofte fremmer en etnosentrisk tenkning. Verdier og interesser har og en tendens til å forsterkes i grupper: *"The wells of passion attached to needs of one's*

group are often deeper than those attached to one's individual needs." (Pruitt & Kim, 2004: 30). Videre ser man at en sterk gruppeidentitet vil øke muligheten for at gruppen blir involvert i konflikt.

2.3.3 Mobilisering av konfliktgrupper

Teorien om konfliktgruppemobilisering, som bygger på teoretiske bidrag fra blant annet Azar og Dahrendorf (I:Pruitt & Kim, 2004), søker å forklare hvorfor og hvordan løst knyttede, politisk inaktive mennesker utvikler seg til en velorganisert konfliktgruppe med kapasitet til å utfordre og påvirke.

Til enhver tid i ethvert samfunn vil det alltid være mennesker som har felles interesser, men som ikke er bevisst disse løse bånd; definert av Dahrendorf (1959; I:Pruitt & Kim, 2004) som kvasigrupper med latente interesser. Mobiliseringen sparkes som regel i gang av en "trigger-event" (Azar, 1990; I:Pruitt & Kim, 2004); en, eller en rekke av hendelser, som vekker liv i en kvasigruppe. De likesinnede finner sammen og ledere vokser fram. Ledere som setter ord på gruppens felles interesser, styrker dens identitet, identifiserer fienden og organiserer kampen (Pruitt & Kim, 2004: 32-33). Effekten av gruppepolarisering er og en viktig faktor i framveksten av en konfliktgruppe, noe jeg vil komme tilbake til senere i teksten.

Slike konfliktgrupper vokser ikke automatisk fram som følge av "trigger-events". En rekke andre forhold vil kunne muliggjøre eller begrense en slik mobilisering. Viktigst av disse er ledernes muligheter for å organisere gruppen og formulere et handlingsprogram. Videre er kapasiteten for kommunikasjon mellom kvasigruppens medlemmer sentral. Den kanskje mest effektive måten å hemme mobilisering av konfliktgrupper er nettopp å hindre kommunikasjon mellom medlemmene. Gruppens legitimitet i befolkningen forøvrig har og stor betydning, og likens, motpartens legitimitet og posisjon i samfunnet (Dahrendorf, 1959; Pruitt & Kim, 2004).

2.3.4 Strategier og valg

I følge Pruitt og Kim (2004) har man i møte med en konflikt 4 hovedstrategier å velge mellom. Man kan velge stridens vei ("contending"), bøye av og gi etter ("yielding"), gå inn i en aktiv problemløsningsprosess, eller man kan forsøke å vike unna konflikten.

Kampstrategien kjennetegnes av at en prøver å finne løsninger på konflikten uten å ta hensyn til motpartens interesser gjennom overbevisning, press, trusler og straff, og denne strategien er følgelig den som i størst grad bidrar til eskalering av konflikten. Problemløsning er på sin side de mest konfliktdempende valget, og innebærer at en søker alternative løsninger som begge parter kan si seg fornøyde med. Å gi etter ved å senke sine krav og ambisjoner for å imøtegå motparten kan slå ut begge veier, men vil som regel bidra til økt konflikt da vi her snakker om en enveis avbøying. Den passive strategien unnvikelse, enten man velger ikke å foreta seg noe eller man trekker seg unna, løser som regel ingenting, men kan føre til at konflikten legges på is (Pruitt & Kim, 2004: 3-4, 38). Valg av strategi vil være avgjørende for utviklingen av konflikten, men hva er det så som gjør at man velger den ene eller den andre strategien?

Forholdene som påvirker valg av strategi kan grovt deles inn i fire komplimentære forklaringer; delt hensyn modellen ("dual concern model"), opplevd mulighet for å lykkes, skyldretning og kulturell påvirkning.

Delt hensyn-modellen illustrerer hvordan de stridende veier egne interesser og mål opp mot hensynet til motpartens mål og interesser. I følge modellen vil betoningen av egne interesser ("self-concern"), sammen med betoningen av motpartens interesser ("other-concern"), styre valget av strategi. For eksempel vil sterk vektlegging av egne interesser, kombinert med en svak vektlegging av motpartens interesser, føre til at en velger kampstrategien. Men hvilke forhold er det som påvirker betoningen av egne og andres interesser?

Hvor mye som faktisk står på spill vil ha stor betydning for betoningen av egne interesser, og herunder vil man måtte veie saken opp mot andre. På grunnlag av dette må en så velge hvor mye tid og energi en vil bruke på saken. Videre vil fokus på potensielle seire versus fokus på potensielle tap virke inn, hvor et negativt fokus vil øke betoningen av egne interesser. Frykt for konfrontasjon vil ha den motsatte virkning; en svakere betoning av egne interesser.

Grupper med sterke interne bånd vil ofte betone egne interesser sterkere enn om de stod alene. *"Negotiators who are representatives tend to be more reluctant to yield than are individuals negotiating on their own behalf."* (Pruitt & Kim, 2004: 44). Denne virkningen vil forsterkes om representanten av ulike grupper ønsker, eller føler han må, tekkes de han representerer. Politikere med tydelige mandat i enkeltsaker kan være et eksempel på dette.

Betoning av motpartens interesser kan bygge både på genuine og instrumentelle forhold. En genuin betoning bygger på personlige bånd og positivitet, noe som vil styrke partens empati for motparten samt fremme samarbeid. En instrumentell betoning bygger på avhengighet av motparten, enten i positiv forstand; at motparten er i posisjon til å belønne, noe som vil fremme samarbeid, eller i negativ forstand; at motparten er i posisjon til å straffe, noe som vil vekke frykt og nøytralisere betoningen av motpartens interesser. Ofte er det dog snakk om en gjensidig avhengighet som kan føre til at begge parter firer på sine krav, eller de går inn i en gjensidig problemløsningsprosess.

De positive effektene som kan komme av partenes avhengighet av hverandre krever imidlertid at de faktisk tenker framover. Axelrods (1984 I:Pruitt & Kim, 2004) teori om ”framtidens skygge” viser at dette ikke alltid er tilfelle. Folk som er midt oppe i en eskalerende konflikt, fokuserer så hardt på å vinne at de helt glemmer betydningen gode relasjoner til den andre i framtiden. Avhengighet kan da, i stedet for å styrke betoningen av motpartens interesser, føre til et antagonistisk forhold mellom partene og føre til bruk av kamptaktikk. En slik situasjon oppstår gjerne når motparten feiler i å oppfylle et minimum av sitt ansvar, eller om motparten ikke responderer på partens behov (Pruitt & Kim, 2004: 45-47).

Opplevd mulighet for å lykkes er et annet forhold som påvirker valg av strategi. Det handler om i hvilken grad strategien virker å kunne fremme partens mål innenfor akseptable kostnader og risiko. La oss da se på hva som kan bidra til at den ene eller den andre strategien vil oppleves som den beste for å lykkes.

Problemløsning vil føles som en bedre løsning jo større ”opplevd felles plattform” (OFP, ”perceived common ground”). Det vil si partens vurdering av sannsynligheten for å finne en løsning som begge parter kan stå inne for. OFP styrkes av flere faktorer som; positiv erfaring fra tidligere problemløsningsprosesser, nærvær av en tredjepart, motpartens vilje til å delta i problemløsningsprosessen, positiv-sum tenkning og troen på egne problemløsningsevner. *”For Party to embark in problem solving requires a belief that there is some flexibility in Other’s position, that other may be ready to accept reasonable solution.”* (Pruitt & Kim, 2004: 50). Tillit; troen på at motparten bryr seg om dine interesser, står altså helt sentralt. På den andre siden kan tillit bli tolket som svakhet og må derfor ofte kombineres med bestemthet om en ikke vil bli overkjørt. (Jeg vil forøvrig komme nærmere inn på tillitsteori senere i kapitlet.) Å velge problemløsningsstrategien vil og kunne innebære en risiko på flere

områder. Tap av ansikt, posisjon og informasjon er noen av risikoene som må opp til vurdering før en eventuelt velger denne strategien. For eksempel vil en ved å avdekke informasjon om underliggende interesser og motiver, risikere at motparten bruker dette mot en (Pruitt & Kim, 2004: 48-51).

Hvor vidt kampstrategien oppleves som den mest farbare vei er ofte et spørsmål om styrkeforholdet mellom partene. En må spørre seg sjøl om en har gode argumenter, gode debattanter, innehar makt til å straffe motparten etc. Det blir en vurdering av hvem som har mest makt, og om en mener å være den sterkeste part, er det sannsynlig at en vil ty til maktstrategien. I denne sammenheng må det sies at det er vanskelig å vurdere maktforholdet i en strid i og med at makt kommer i mange ulike former. En slutning om at en er den sterkeste part er derfor ofte for enkel, men samtidig reell på den måten at om motparten avgir et bilde av seg selv som svak og lite besluttosom, så vil dette oppmuntre parten til å anvende kamptaktikk. Om konflikten er omfangsrik og fastlåst vil dette også øke muligheten for at partene velger kamp framfor problemsløsning. Men også kampstrategien har elementer av risiko i seg som må vurderes opp mot mulighetene for å lykkes. Kamphandlinger vil bidra til å fremmedgjøre motparten, man risikerer at en tredjepart vil gripe inn, en kan bli stemplet som egoistisk og lite løsningsorientert og ikke minst vil en mest sannsynlig starte en konfliktspirale (Pruitt & Kim, 2004: 51-52).

Den siste av de aktive strategiene, ettergiveness, velges som regel på grunn av tidspress. Ved å gi etter risikerer en at motparten vil utnytte "svakheten" også i framtidige konflikter, men ofte er altså denne måten å håndtere konflikten på den raskeste veien til en løsning (Pruitt & Kim, 2004: 53).

Hvem man tillegger skyld for at en er kommet opp i en konfliktsituasjon har også betydning for valg av strategi. Om en skylder på motparten, leder dette som regel til at en velger kampstrategien. Dette fordi skyldplassering hos motparten gjerne kommer av at en føler seg gjerne urettferdig behandlet, og all frustrasjon og sinne rettes mot dem. Og videre vil en i en slik situasjon ofte innta et null-sum perspektiv; bare en av partene kan vinne. Legger en derimot skylden på seg selv, vil en som regel velge ettergivende atferd. Å legge skylden på seg selv er imidlertid uvanlig i intense konflikter. Til sist vil en følelse av felles skyld kunne bidra til at en velger problemsløsning (Pruitt & Kim, 2004: 53-55).

Kampstrategien

Kampstrategien handler om kjempe fram sine egne interesser på bekostning motpartens interesser. Ofte fører kampatferd til eskalering av konflikten, men det betyr ikke at ulike kampmidler er destruktive som sådan – det er målet med atferden som eventuelt gir atferden en destruktiv utgang. En kan for eksempel påtvinge motparten et forpliktende samarbeid, ikke for å presse gjennom sine interesser, men for å signalisere at en uansett omstendigheten vil opprettholde relasjonen til motparten. Det kan av denne grunn være hensiktsmessig å skille mellom lette og tunge kampmidler, hvor lette kampmidler er de som fører til en positiv eller nøytral utgang for motparten. I en eskalerende konflikt vil dog lette kampmidler etterfølges av stadig tyngre kampmidler. Kampmidler taes i bruk i så godt som alle til større konflikter, og det er denne formen for atferd som ofte fører til at konflikter eskalerer (Pruitt & Kim, 2004: 63-63).

2.3.5 Eskalering

En eskaleringsprosess innebærer som regel en av to ting. Enten at en av partene øker presset på motparten, eller at intensiteten i konflikten som hele øker. Når en konflikt eskalerer finner det sted en rekke transformasjoner. Disse bidrar og til en ytterligere eskalering, og det finnes 5 vanlige typer av slike transformasjoner. Den første har vi allerede vært inne på, at partene går fra å bruke forsiktige midler til å bruke tøffere midler i jakten på seier; fra lette til tunge midler. Den andre typen innebærer en endring av omfanget, fra lite til stort. Under eskalering er det en tendens til at saker brer om seg veldig raskt, og de involverte blir stadig sterkere knyttet til kampen, og de legger dermed inn stadig flere ressurser. Den tredje typen det her skal tales om er endringen fra spesifikk til generell. Når en konflikt hetes opp er det ikke uvanlig at den spesifikke saken som initierte konflikten havner i bakgrunnen etter som den bryter vei for mer generelle saker, med den følge at forholdet mellom partene forverres. Den neste typen beskriver hvordan egne mål, herunder forholdet til motparten, ofte utvikler seg i negativ retning i en eskaleringsprosess. I startfasen kan målet være å gjøre det best mulig i en vanskelig situasjon. Etter hvert vekkes konkurranseinstinktet, og en blir fast bestemt på å vinne. *"Now doing well means outdoing Other."* (Pruitt & Kim, 2004: 90). I siste instans kan lysten til å skade motparten overskygge alt annet. *"For every drop of blood that Party has shed, a far more bloodletting must be forced on Other."* (Pruitt & Kim, 2004: 90). Til sist kommer det faktum at få oftest blir til mange etter hvert som konflikten tiltar i styrke. Personlig innsats blir til kollektiv kamp ved at stadig flere involveres. Økende deltakelse kan

komme av en rent taktisk aktiv rekruttering ovenfra, men også nedenfra. Nøytrale tilskuere blir lett dratt inn i en eskalerende konflikt, fordi det ofte kan være vanskelig å forholde seg nøytral til de tøffe midlene som taes i bruk. Resultatet av en slik transformasjon blir en polarisering av det rammede samfunnet (Coleman, 1957; Pruitt & Kim, 2004: 88-91).

Eskaleringsmodeller

Skal vi kunne forstå hvorfor og hvordan konflikter eskalerer må vi vite noe om hvilke prosesser som finner sted hos og mellom partene. Igjen har vi noen modeller, tre i tallet, som kan hjelpe oss på vei; utfordrer/angriper-forsvarer modellen ("contender/aggressor-defender"), konfliktspiralmodellen og strukturell endring modellen.

Utfordrer-forsvarer modellen skiller mellom parten (utfordreren), som ønsker en endring som vil skape konflikt med motparten, og motparten (forsvareren) som ikke ønsker noen endring. Motpartens eventuelle svar på partens eskalering kommer da som en følge av et behov for å forsvare seg. Modellen representerer på mange måter den gjengse tankegang i møte med konflikter. Den legger til rette for å fordele skyld, og det liker vi jo, men det er også dette som er modellens store svakhet; at den postulerer en enveis kausal prosess hvor den ene parten alltid leder an i eskaleringen. Som regel involverer imidlertid eskalering en sirkulær prosess, hvilket bringer oss over til konfliktspiralmodellen (Pruitt & Kim, 2004: 93-96).

Konfliktspiralmodellen kan i enkleste forstand forståes som en ond sirkel av handlinger og reaksjoner. Når aksjons- og reaksjonshjulene først er satt i gang, kan de være vanskelige å stoppe. Eskalering fører til at saken brer om seg, og følgelig blir listen over alt som provoserer og fortjener motsvar stadig lengre, noe som igjen provoserer fram tøffere atferd. Så er det og slik at ens egne tap føles større enn motpartens tap. Begge parter mener følgelig at motparten overreagerer i sine motsvar, noe som gir motivasjon for å ta enda hardere igjen. Folk overser ofte at de er i en slik konfliktspiral, og ser på seg selv som en som kun forsvarer seg mot den andres skyld og urett. Om motparten tenker likt, har vi det gående.

Når aksjons- og reaksjonshjulene først er satt i gang er de vanskelige å stoppe. Mistilliten som gjerne oppstår mellom partene i en konflikt er den viktigste årsaken til dette. Ingen vil forsøke å bryte sirkelen med forsonlig atferd, fordi en ikke stoler på at motparten vil gjengjelde initiativet, og en frykter at et slikt initiativ da skal komme motstanderen til gode. At begge

parter helst legger skylden på motparten fører og til en forventning om at motparten skal ta det første initiativ til forsoning (Pruitt & Kim, 2004: 96-99).

Strukturell endring modellen beskriver endringer som oppstår under eskalering, samt hvordan disse endringene kan bidra til at eskaleringen vedvarer eller gjenoppstår. Dette kan være endringer i psykologiske tilstander hos de involverte, i hvordan grupper fungerer og i samfunn rundt de involverte parter. Endringene betegnes som strukturelle fordi de endrer grunnlaget for partenes valg av atferd. Modellen er sentral, fordi den kan hjelpe oss til å lage hypoteser om under hvilke forhold konflikter eskaleres, samt om når de vil vedvare og gjenoppstå.

De psykologiske endringene som oppstår kan deles inn i to kategorier; midlertidige og varige tilstander. De midlertidige tilstandene omfavner hovedsaklig emosjonelle endringer som sinne og frykt. De kan eksempelvis oppstå som følge av at en opplever motpartens atferd som illegitim, og vil eskalere konflikten gjennom gjengjeldelses- og forsvarsspiraler. Fiendtlige holdninger, fortolkninger og mål er mer varige tilstander. Disse har en tendens til å vedvare utover konflikten og påvirke forholdet mellom partene i lang tid. Slike endringer vil føre til nye eskaleringer når nye konflikter oppstår, og partene vil kunne se nye konflikter der de egentlig ikke eksisterer. Det er ikke uvanlig at det utvikler seg slike fiendtlige holdninger og fortolkninger i en konflikt. Motparten tillegges egenskaper, som at de er selvsentrerte og moralsk inkapable – en djevlesk fiende, noe som fører til at motparten avhumaniseres, empati uteblir og kommunikasjonen mellom partene forverres, eller brytes helt. Når fiendtlige holdninger og fortolkninger oppstår, følger ofte fiendtlige mål, som hevn. Hevntørst er en sterkt eskalerende faktor, fordi den ofte er så intens og sterk at den overskygger alle andre hensyn. Grupper i konflikt har en tendens til å stereotypifisere hele motgruppen, gjerne på grunnlag av bare et enkeltmedlems atferd (Pruitt & Kim, 2004: 102-112).

For grupper vil et økt konfliktnivå gi økt samhold, på grunn av effekten av en ytre fiende. Det vil bidra til mer dedikerte medlemmer og øke styrken i gruppens normer. Ofte vil det og vokse fram et mer militant lederskap, og det oppstår gjerne nye konfliktgrupper. Alle disse endringene er resultater av eskalering, og vil samtidig bidra til eskalering.

Kilden til disse endringene i grupper ligger blant annet i gruppepolariseringseffekten; at når likesinnede samles til deliberasjon, har de en tendens til å innta ekstreme posisjoner i tråd med sine predeliberative meninger. Det er særlig to faktorer som bidrar til gruppepolarisering;

informasjonsflyt og omdømmeeffekten. Informasjonsflyten inn til gruppens medlemmer har en tendens til å bli ensidig når denne gruppen avskjæres fra andre grupper, for eksempel på grunn av konflikt eller geografisk avstand. På lignende vis vil medlemmenes behov for et godt omdømme føre til et press for å bidra til å styrke gruppens posisjon i konfliktsituasjonen, og i alle fall ikke tale Roma midt i mot. Når disse effektene slår inn vil egne meninger valideres av andre, moderate dras sterkere inn i striden og tidligere nøytrale kan se seg nødt til å ta standpunkt og bli med på laget. Gruppepolarisering kan på denne måten føre til at hele samfunn polariseres. En slik polarisering vil øke styrken på begge sider, og dele samfunnet i to, med stadig sterkere bånd innad og svakere utad. Nøytrale tredjeparter vil forsvinne, eller bli usynlige. Det er og verdt å merke seg at gruppepolarisering fører til at gruppen som hele tar sjanser som medlemmene av gruppen hver for seg ikke ville vært villig til å ta (Pruitt & Kim, 2004: 113-118; Sunstein, 2003: 9-10, 118-124).

Forhold som fremmer og hemmer eskalering

"Escalation is what gives conflict its bad name." (Pruitt & Kim, 2004: 121). Kraftig eskalering av en konflikt er som regel ødeleggende for alle involverte, men en lettere eskalering kan være konstruktiv og avta rimelig raskt. Så da kan det være naturlig å spørre seg hvilke prosesser og forhold det er som bestemmer hvor vidt eskaleringen blir lett eller kraftig.

For det første er forhold som påvirker omfanget av konflikten av stor betydning. Bred deltakelse og potensialet for spredning til nye grupper vil kunne fremme eskalering. En slik spredning påvirkes av flere ting; at brede lag av befolkningen har interesser i saken, at engasjementet baseres på kulturelle eller religiøse verdier, om saken involverer forsøk på å øke eller utøve sosial makt, positive eller negative reaksjoner på autoritetenes ytringer og handlinger, og at responsen baseres på allerede eksisterende sosiale relasjoner som naboskap, nettverk og antagonismer (Coleman, 1957; Kreps & Wenger, 1973; I:Pruitt & Kim, 2004). En annen faktor som vil fremme eskalering er ustabilitet i situasjonen. Ustabilitet som i at partene tenderer til å overreagere på provokasjoner, lett tyr til aggressiv atferd og/eller har en redusert kapasitet til å takle konflikter. Videre er partenes fortolkning av konflikten av betydning. Om partene innser at de er på vei inn i en konfliktspirale, vil dette kunne hemme en videre eskalering. Ofte er det dog slik at partene ser seg selv som en forsvarer av sin legitime rett i opposisjon til en motpart som tillegges all skyld, hvilket vil gi et reaksjonsmønster som fremmer eskalering. Er det også store kulturelle forskjeller og en tradisjon for strid, er dette

forhold som vil øke den negative kraften i konflikten. *"If structural changes have taken place, these make the situation more vulnerable to a new conflict if it arises."* (Pruitt & Kim, 2004: 134). Sterke sosiale bånd vil derimot motvirke kampatferd og fremme ettergivenhet og vilje til problemløsning. Et eksperiment utført av Kramer og Brewer (1984) viste at geografiske bånd kan motvirke eskalering: *"Two groups were less likely to compete for common resources when their members saw themselves as coming from the same geographical community rather than two different communities."* (Pruitt & Kim, 2004: 134). Om partene i konflikten identifiserer seg med samme samfunn, kan dette hemme eskalering, mens en sterk identifikasjon med hvert sitt samfunn (gruppepolarisering) gjerne får motsatt effekt. Strukturen i de sosiale relasjonene i samfunnet har altså stor betydning, og et samfunn med mange kryssende bånd vil stå godt rustet i møte med konflikter. Også sterke juridiske og politiske institusjoner kan bremse konflikter og hindre polarisering, men det fordrer at de har tillitt (Pruitt & Kim, 2004: 121-144).

2.3.6 Hvorfor noen konflikter vedvarer

Konfliktspiralen kan til en viss grad forklare hvorfor noen konflikter vedvarer, men ikke fullt ut. Tøffe midler blir møtt av tøffere midler, og slik går runddansens, men ofte bare til et visst punkt. Partene innser etter hvert at de pøser sine ressurser inn i en fånyttets konfliktprosess, og prøver å finne en fluktrute ut av den onde sirkelen. Som regel har dog konflikten, som vi har vært inne på, skapt noen strukturelle endringer. De strukturelle endringene kan også avta og forsvinne, men mange av disse endringene er seiglivede, fordi de er selvforsterkende. Endringer i holdninger, fortolkninger og mål faller inn under denne kategorien, og nå skal vi se litt på noen av de bekreftende mekanismene som er involvert i selvforsterkningen.

Den første mekanismen, selvoppfyllende profetier, ligger implisitt i den generelle eskalasjonssyklusen. Partens tanker om og holdninger til motparten får parten til å opptre på en måte som provoserer fram atferd hos motparten, som da forsterker partens tanker om motparten.

Den neste bekreftende mekanismen er vår fascinerende evne til å rasjonalisere og rettferdiggjøre vår egen atferd. Et negativt syn på motparten leder til fiendtlige handlinger, som så rasjonaliseres ved å atter bekrefte synet som ledet til handlingene. Ofte kan det oppstå dissonans mellom atferd og holdninger, kanskje sniker det seg inn en tanke om at en har gått

for langt. Dissonansen kan imidlertid reduseres ved at en opprettholder eller styrker sitt negative syn på motparten.

Den tredje mekanismen er selektiv behandling av informasjon; et naturlig og nødvendig redskap vi tar i bruk i møte med store mengder informasjon, men feil bruk kan gi forvrengte bilder av virkeligheten. "[...] *selective information processing leads Party to pay attention to, search for, interpret, retain, and recall information in ways that confirm the initial negative impression.*" (Pruitt & Kim, 2004: 156). Denne formen for selvforsterkning er nærmest uavhengig av hva motparten sier og gjør, noe som gjør det svært vanskelig å endre bildet partene har av hverandre og av saken de strides om. Skulle motparten opptre på en måte som går mot partens bilde, kan dette (bort)forklares med at situasjonen tvinger motparten til å opptre slik. Som man spør får man svar...

Den siste selvforsterkende mekanismen vi skal se på her har fått den noe skremmende betegnelsen *autistisk fiendtlighet*. Utrykket viser til situasjoner hvor kommunikasjonen mellom partene brytes. I et slikt kommunikasjonsvakuum er det nærmest umulig å løse sakene som førte til bruddet; rykter får florere, fakta blir framhevet eller forvrengt og personlige angrep er ofte regelen. På samme måte som de andre bekreftende mekanismene, ser vi at partens negative syn på motparten forsterkes av synet som gav liv til mekanismen (Pruitt & Kim, 2004: 153-161).

Forøvrig må det nevnes noen mekanismer som angår varige endringer mer særskilt på gruppe- og samfunnsnivå. Sosialt press, ekte eller innbilt, gjør det vanskelig for eventuelle dissenterer å opponere mot gruppens normer. Vi får det Sunstein kaller skjulte profiler; informasjon og meninger som ikke blir gruppen til del på grunn av norm- og konformitetspress, hvilket bidrar til at status *q* opprettholdes, polariseringen forsterkes og konflikten vedvarer. Polariseringsen mellom grupper/samfunn er og selvforsterkende, fordi nøytrale tredjeparter forsvinner og lojaliteten mot samfunnet som hele svekkes (Pruitt & Kim, 2004: 161-164; Sunstein, 2003: 118).

I tillegg til eskalasjonssyklusen og varige strukturelle endringer, er massiv og overdreven ressursbruk noe som opprettholder konflikter. Dette fordi store investeringer og tap gjør at en blir besatt på å minimere tapet ved å vinne det store slaget (Pruitt & Kim, 2004: 164-166). Vi kan gjenkjenne denne mekanismen i spillegalskapen, en tilstand som Dostojevskij utførlig tar

for seg i boka "Spillere": *"I slike øyeblikk glemmer en alle tidligere uhell. Jeg hadde erobret dette ved å våge mer enn livet, risikere alt – og var igjen et menneske!"* (Dostoevskij, 1990: 155). I en konfliktsituasjon har man i tillegg til behovet for å minimere egne tap, motstanderaspectet; om en ikke selv vinner fram skal jaggu ikke motparten gjøre det heller.

2.3.6 De-eskalering og veien mot en løsning

Så langt har vi fokusert på hvordan konflikt initieres, eskaleres og vedvarer, men det er heldigvis alltid en vei ut av konflikten. *"For if its sadly the case that most good things eventually come to an end, it is happily true that most bad things come to an end as well."* (Pruitt & Kim, 2004: 171). Det er i alt fem ulike årsaker til at konflikter de-eskaleres; parten overbeviser motparten som gir etter, den ene parten utnytter situasjonen til sin fordel, den sterkeste parten tvinger fram en løsning, det forhandles fram en løsning, eller begge parter unngår konflikten. På ulike måter vil disse formene for de-eskalering gjøre slutt på stridighetene, men hvordan skjer det? Hvilke sosiale mekanismer kan forklare hvorfor og hvordan vinderen snur i en eskalert konflikt?

Det starter gjerne med at en eller begge parter innser at en ikke kommer noen vei. En slik innsikt kan vokse fram av ulike grunner. Kanskje innser man at kampatferden ikke har ført fram, eller man går rett og slett tom for ressurser. Kostnadene og risikoen ved å kjempe videre kan ha vokst seg til uakseptabelt nivå, og om man også taper sosial støtte kan det være vanskelig å føre kampen videre. Men en slik realitetsorientering kommer ikke alltid av seg selv. Partene kan sitte så dypt i konfliktfella at bare et sjokk, en eller annen form for dramatisk vending i konfliktprosessen, kan bringe dem på forhandlingsbena igjen. Endringer i lederskapet har også vist seg å kunne ha lignende effekt. Selv om partene ikke opplever at de kommer noen vei, er det fortsatt et stykke vei å gå før problemløsningsprosessen kommer i gang. Å gi etter for den andre er gjerne uaktuelt, men partene vil etter hvert tvinges inn i en eller annen form for forsonende prosess. Skal det være noe håp om at en skal komme videre, er det viktig at partene skimter en løsning, og at de har et minimum av tillit til hverandres hensikter og opptreden. Om konflikten er overopphetet, kan det være nødvendig med en avkjølingsperiode før en snakker sammen. Samarbeid på andre plan enn konfliktområdet kan også bidra til å kjøle ned konflikten. Disse veiene ut av en fastlåst konflikt krever imidlertid en viss vilje til samarbeid hos motparten. Om denne viljen ikke finnes kan parten forsøke å bygge opp et minstemål av tillit hos motparten gjennom forsonende initiativ. På denne måten

kan en klare å fange motparten i en spiral av gjensidig forsonende handlinger som vil produsere det minstemål av tillit som skal til for å gå inn i forhandlinger (Pruitt & Kim, 2004: 171-188).

Problemløsning

Enden på en konflikt kan anta ulike former, men som regel vil en forsøke å finne en samlende løsning hvor begge parters interesser blir integrert. En løsning kan være å bake en større kake. Noen konflikter handler om tilgang til begrensede ressurser. Hvis en i en slik konfliktsituasjon kan klare å hoste opp mer av ressursen det krangles om, vil mye kunne være gjort, kanskje. Om størrelsen på kaka ikke er problemet, eller om det ikke er mulig å lage en større kake, kan kompensering av tap være løsningen. Om parten får det han vil ha, kan motparten få erstatning for sitt offer på et annet område. Enkelte offer er imidlertid vanskelige å kompensere, og det kan også være vanskelig å bli enig om hva som er en passende kompensasjon. Som regel vil kompensasjonen først kunne innfries på et senere tidspunkt, så en slik avtale kreve en viss tillit mellom partene. En annen variant av kompenseringsløsningen er at partene gir på områder som ikke er så viktig for dem, i bytte mot å få viljen på prioriterte områder. Dette vil være en god løsning om partene prioriterer ulikt. I andre konfliktsituasjoner kan kostnads kutting være veien å gå. Det vil si at parten får det han vil, mens motpartens kostnader samtidig reduseres eller elimineres. Kostnads kutting tar ofte form av spesifikk kompensering, hvor parten som ofrer får noe igjen som tilfredstiller de spesifikke behov som skapte misnøyen. Den siste løsningen som skal nevnes her går ut på at en finner et nytt alternativ som dekker de viktigste underliggende interesser hos begge parter. En slik tilnærming forutsetter informasjon om interessene bak krava. *"Demands are the proposals the parties are making – the positions they are taking – in the negotiation, while interests are hidden concerns that underlie these demands."* (Pruitt & Kim, 2004: 198). Ved en slik løsning oppnår ingen sine opprinnelige mål, men omdefineringen av sakens kjerne kan gi en utgang som begge parter likevel er svært godt fornøyd med (Pruitt & Kim, 2004: 189-198).

Kunnskap om partenes underliggende interesser er ofte avgjørende når en søker samlende løsninger, men hvordan kan denne kunnskapen avdekkes? Samtale er det mest nærliggende svaret, men det er ofte vanskelig for partene å tydelig uttrykke sine interesser, og det vil kreve aktiv lytting. Dertil kommer behovet for et minstemål av en felles fortolkning av situasjonen.

Empatisk tenkning; å ta på seg de andres briller, kan faktisk ofte være vel så effektivt som direkte samtale. Om dette også er vanskelig kan det være god hjelp i å konsultere en tredjepart om motpartens behov og verdier. Uansett vil det å søke seg nedover i hverandres underliggende interesser, ofte kunne avdekke interesser som lett kan kobles med egne interesser. Men: *"Demands are sometimes displaced from an underlying need rather than logically derived from it, requiring a good deal more digging."* (Pruitt & Kim, 2004: 201). Ofte er det og slik at partene tillegger den samme sak helt ulike meninger. Å utvikle et felles sett av verdier og narrativer er derfor ofte den beste veien til å finne en løsning (Pruitt & Kim, 2004: 199-203).

2.4 Tillitsteori

"Tillit og mistillit er nøkkelord i skulesaka. Mistilliten har spreidd seg til andre saker og vorte nesten grenselaus både internt i heradsstyret og mellom heradsstyret og administrasjonen." (HF, 2008, Nr.12).

Tillitsfeltet formelig bugner over av litteratur, så i denne jungelen av cellulose måtte jeg følgelig gjøre noen valg. Jeg falt ned på Niklas Luhmanns (1979) og Pjotr Sztompkas (1999) teorier, som begge har valgt den treffende tittelen "Trust" på sine bøker. I tillegg har jeg valgt å ta med elementer fra et par av artiklene i artikkelsamlingen "Trust: Cement of Democracy?", som er redigert av Ankersmit og Velde (2004).

Min følgende framstilling av tillitsteorien vil fungere som et supplement til konfliktteorien, og er derfor ikke en utmaling av tillitsfeltet som sådan. Jeg har i stedet valgt ut noen elementer som jeg mener vil kunne belyse oppgavens problemstilling.

2.4.1 Hva er tillit?

I følge Sztompka handler tillit om forventninger til framtidige hendelser. I møte med forhold hvor en ikke helt kan vite hva ens handlinger vil føre til, fordi rammene for handlingen er usikre og ukontrollerbare, er tillit en naturlig og nødvendig orientering. Risiko vil alltid være involvert i en tillitshandling, men som Luhmann skrev: *"[...] a complete absence of trust would prevent him even from getting up in the morning."* (Luhmann, 1979: 4). Tillit reduserer altså den sosiale kompleksiteten i våre liv.

På grunnlag av at tillit handler om forventning, og at tillit involverer risiko, kommer Sztompka ut med følgende generelle definisjon: *"Trust is a bet about the future contingent actions of others."* (Sztompka, 1999: 25). Tillit involverer altså tro; det vil si spesifikke forventninger til andres handlinger i fremtidige situasjoner, og det involverer bindinger og forpliktelser; det vil si at forventningene til motpartens handlinger påvirker vårt eget valg av handlinger. Når vi viser tillit, handler vi som om framtida er sikker. Vi vet hva vår handling vil avstedkomme av aksjon og reaksjon, eller mer korrekt, vi satser på det. Nettopp det at forventningen er knyttet til handling er sentralt for at vi skal kunne definere det som tillit. *"Trust is only involved when the trusting expectation makes a difference to a decision."* (Luhmann, 1979: 24). For eksempel kan jeg si at jeg har tillit til en politiker, så jeg gir ham min stemme. (Luhmann, 1979; Sztompka, 1999).

2.4.2 Demokrati og tillit

"Democracy is a way of organising political conflict, and the mere existence of political conflict indicates that people perceive their interests to diverge. Under these circumstances, trust is foolhardy." (Warren, 2004: 49).

Demokratiske institusjoner er avhengige av, og bygd opp av tillitsrelasjoner, men kan samtidig ikke fungere uten mistillit. Tillitsrelasjoner er grunnleggende, men en ukritisk tillit mellom, og til, maktbærerne vil raskt kunne lede til misbruk av den samme tilliten. Politiske relasjoner innebærer ofte risiko, nettopp fordi de er politiske. Dertil kommer det dialektiske forholdet mellom tillit og mistillit:

"Trust is often a result or by-product of distrust: we trust our governments (if we do so) because distrust has been institutionalised in the mechanisms signalling and preventing the abuse of power and of trust." (Velde & Ankersmit, 2004: xii).

Det er videre slik at tillit må bygge på noe, og her presenterer Warren (2004) to dimensjoner av tillit. Den første dimensjonen handler om at vi trenger en form for garanti på tilliten. En tillitsrelasjon kan i så måte underbygges av personlige relasjoner, delte normer, felles kultur, felles kunnskap etc. Den andre dimensjonen kan formuleres som et spørsmål: Kan interessene det gies tillit til forsvares offentlig? Hvis ikke snakker vi muligens om konspirasjon og/eller

korupsjon (Warren, 2004: 58-59). Men la oss nå se litt nærmere på dialektikken mellom tillit og mistillit, nå i form av Pjotr Sztompkas teori om de to demokratiske paradokser.

2.4.3 Tillit og demokratiske paradokser

Demokratiske regimer og institusjoner baserer sin troverdighet på primært to kriterier; pålitelighet og forpliktende kontinuitet. I et demokrati stoler vi ikke først og fremst på makthaverne som moralsk vinnende vesener, men heller på et pålitelig politisk-konstitusjonelt maskineri. Institusjonaliseringen av et demokratisk styresett og implementeringen av lover, skal gi et stabilt styre, og på denne måten øke tilliten til systemet. Relasjonen mellom tillit og demokrati er således sirkulær. Demokratiske institusjoner trenger tillit, og de produserer tillit (Sztompka, 1999: 139-140).

Dette bringer oss over til de to demokratiske paradoksene som er knyttet til tillit og mistillit. Det første er at demokratiske institusjoner bare kan vekke tillit ved å institusjonalisere mistillit, ved hjelp av lover som straffer misbruk av tillit. Mange fundamentale demokratiske prinsipper forutsetter slik institusjonalisert mistillit. Et eksempel på dette finner vi i prinsippet om legitimitet. Legitimitet oppnåes gjerne ved å følge majoritetsviljen i elektoratet, men folkeviljen er skiftende, og folkevalgte kan velge å gå i mot sitt mandat. Av denne grunn har demokratiske institusjoner innebygd reaksjoner på eventuelle tillitsbrudd, som for eksempel eksklusjon. Det er jo og slik at periodiske valg innebærer tillit på lånt tid – det er en implisitt mistillit til de styrende. Det andre paradokset er at reglene som skal straffe tillitsmisbruk, på den ene siden er en forutsetning for tillit, men bør på den andre siden brukes så lite som mulig. Når kontroller faktisk utføres, og de korrigerende mekanismer aktiveres, indikerer dette at tilliten har blitt brutt. Så lenge dette skjer sporadisk og unntaksvis, som en siste utvei, underminerer dette ikke tillitskulturen, men fungerer som en bekreftelse på et fungerende og pålitelig system. Men om kontroll blir regelen, heller enn unntaket, kan det tyde på at det er ugler i mosen. I alle fall sender det et signal til folk om at institusjonen/personen som er under lupen ikke er til å stole. *”When regulation and litigation become ways of life, distrust comes to dominate social interaction.”* (Earle & Cvetkovich, 1995; I:Sztompka, 1999: 146). Sztompka mener således at de korrigerende mekanismer kan lede ut i to ulike kausale sirkler, avhengig av måten de anvendes og implementeres; en ond, og en moralsk høyverdig sirkel på (den Hollander, 2004: 16; Sztompka, 1999: 139-46).

2.4.4 Tillitsbrudd

Brudd på demokratiske prinsipper er sannsynligvis det som i størst grad undereminerer tillit og sprer kynisme. Folk som lever i et demokrati utvikler en form for meta-tillit; en tillit til at demokratiet i seg selv er den ultimate forsikring for andre typer tillit. Når meta-tilliten brytes, forsvinner denne forsikringa, og det reflekteres i alle andre tillitsforhold folk har investert i – tillitskulturen svekkes (Sztompka, 1999: 144). Dette viser hvor alvorlig tillitsbrudd kan være for et demokratisk samfunn, og i en konfliktsituasjon vil slike brudd på tilliten bli en betydelig eskalerende faktor. Tillitssvik kan og ofte føre til tap av ansikt, med de reaksjoner og motreaksjoner det kan bære med seg, og her vil jeg til slutt la Luhmanns ord om tillitssvik tale for seg.

”If trust turns out to have been misplaced, the truster is not only dissapointed, but in some circumstances also exposed to ridicule. It then becomes obvious that he was to stupid to see through the situation, that he let himself be taken advantage of – a victim of that equivocal ethic which says that one should trust, - but not blindly.” (Luhmann, 1979: 82).

3 METODE

3.1 Innledende ord

Mitt lille forskningsprosjekt kan betegnes som et beskrivende og forklarende casestudie, bygd opp av kvalitative data. Før jeg nå går videre inn på min metodologiske tilnærming vil jeg skrive noen ord om forskeren; altså undertegnede.

Så, - jeg gikk inn i dette caset med lite kunnskap om Kvam, skolestrider og det norske lokaldemokratiet. Jeg har heller ingen tilknytning til Kvam som sådan, og hadde av disse grunner ingen klare formeninger og teorier om denne saken, eller lignende skolestridigheter. Dette førte til at jeg valgte å gå bredt ut med en åpen og empirinær tilnærming. Teoriene jeg har anvendt inn mot caset er således i stor grad styrt av funn i empirien. Min, i utgangspunktet, svake tilknytning til caset har vært en styrke i form av nøytralitet. På den andre siden kan min noe begrensede forkunnskap, om det konkrete caset, og ikke minst om lokaldemokratiet som sådan, ha vært en svakhet. Dette fordi bred kunnskap på et felt også vil styrke forskerens analytiske evner. Til slutt noen ord om min streben etter nøytralitet. Når man graver seg ned i en konfliktfylt sak som denne er det ikke fritt for at man lar seg engasjere følelsesmessig, selv om en innehar rollen som forsker. Det kan være at min framstilling bærer preg av en viss oppgitthet over konflikten, men når det er sagt, så mener jeg å ha klart å bevare forskerens integritet, og det er jo her metoden kommer inn. I det følgende vil jeg derfor gjøre rede for min metodologiske tilnærming, og forsøke å vise hvordan denne bidrar til å styrke dette forskningsprosjektets validitet og reliabilitet, samt hvordan den muliggjør generalisering av mine funn. Jeg vil og gi leseren et innblikk i analyseprosessen, samt forsøke å identifisere mulige svakheter ved studiet.

3.2 Casestudie som forskningsstrategi

Mitt utgangspunkt var en undring over skolestriden i Kvam, hvilket ledet til et ønske om å forstå dynamikken i en slik strid, og herunder lokaldemokratiets evne til å takle lokaliseringkonflikter og bygdemotsetninger. Herav min overordnede problemstilling:

Hvorfor og hvordan kunne skolesak bli til skolestrid?

”Case studies are the preferred strategy when ”how” or ”why” questions are being posed, when the investigator has little control over events, and when the focus is on a contemporary phenomenon within some real-life context.” (Yin, 2003: 1).

Valget av casestudie som forskningsstrategi er knyttet til behovet for en bred forståelse av en konflikt som er uløselig knyttet til kontekstuelle determinanter. For å kunne identifisere sentrale faktorer og hendelser, var det nødvendig med inngående kunnskap om saken, samt kjennskap til lokaldemokratiet som institusjon og Kvams historie og geografi. Jeg ønsket å ta i bruk ulike typer data, og nettopp dette mener Robert K. Yin (2003), en av de mest fremtredende forfattere innen casestudiefeltet, er en av casestudiets styrker:

”The case study’s unique strenght is its ability to deal with a full variety of evidence – documents, artifacts, interviews, and observations.” (Yin, 2003: 8).

Casestudier kommer i mange ulike former. De kan være deskriptive, forklarende og eksplorerende, og man kan anvende både kvalitative og kvantitative data. I mange metodebøker er casestudier mest vist til som eksplorerende forstudier, men blant de mest anerkjente casestudier finner vi det forklarende casestudiet ”Essence of decision: Explaining the Cuban Missile Crisis” av Graham Allison og Philip Zelikow (1999), og det deskriptive casestudiet ”Street Corner Society” av sosiologen William F. Whyte (1943/1955). Uten sammenligning forøvrig kan mitt studie plasseres mellom disse to som et deskriptivt forklarende casestudie. Forskningen har vært en empirinær, og dels teoristyrte, prosess hvor jeg har søkt å drive fram en økt forståelse av konflikten gjennom å beskrive og forklare.

3.3 Empirisk grunnlag og innsamling av data

Jeg har valgt å basere studiet på kun kvalitative data, i form av diverse dokumenter og intervju. At jeg ikke trekker inn kvantitative data beror mest på mangelen på tid og ressurser. Christen T. Jonassen benytter, i sin studie ”Community Conflict in School District Reorganization” (1968), en kvantitativ surveyundersøkelse for å få data om befolkningens holdninger og verdier knyttet til lokalsamfunnet. En lignende undersøkelse kunne gitt meg verdifulle bakgrunnsdata om blant annet sosiale strukturer i kommunen, og om eventuelle endringer i tillit til lokaldemokratiet, men den gang ei. Jeg har i stedet valgt å konsentrere meg

om en kvalitativ gjennomgang av de enorme mengdene av skriftelig materiale som finnes om saken, og supplert dette med kvalitative intervjudata.

3.3.1 Tekstmaterialet

Min studie bygger i stor grad på skrevne ord i offentlige dokumenter og aviser. Min omfattende innsamling og bruk av dette materialet beror på dets tilgjengelighet, samt at man i disse data finner store mengder informasjon om saken som en ikke vil finne andre steder. I saksdokumentene finner man nøytral informasjon om saksgangen, i lokalavisens leserinnlegg finner man meningsbærende informasjon, og i lokalavisens redaksjonelle stoff finner man uttalelser fra nøkkelpersoner og en grundig dekning av sentrale hendelser. I et tekstbasert samfunn er tekst god empiri.

I Kvam herads arbeid med skolestruktursaka er det blitt produsert mer enn 1200 dokumenter; en vel stor mengde data. Det var derfor til stor hjelp at det var utarbeidet et oppsummeringsdokument på 167 sider: "Frå skulebruksplan til Kvammaskulen: Utdrag frå sentrale dokument". Denne er satt sammen av administrasjonen i Kvam, og fordi den ikke gir plass til alle relevante dokumenter, har jeg også hentet inn dokumenter fra kommunens nettsider. Saksdokumentene har vært sentrale i arbeidet med å beskrive det politisk-administrative hendelsesforløpet, men minst like viktig har datamaterialet hentet fra lokalavisa vært.

Lokalavisa Hordaland Folkeblad, som har omlag 100 utgivelser i året, har hatt en imponerende bred dekning av saken. For å få tilgang til dette måtte jeg manuelt gå gjennom avisarkivet, og jeg fant totalt ca 600 sider om skolesaka i perioden 2004 til mars 2009. Inn i analysen har jeg hovedsaklig anvendt det redaksjonelle materialet, men leserinnleggene har like fullt vært viktige for at jeg som forsker kunne danne meg et bilde av konfliktlinjene og argumentasjonen.

Selv om dette tekstmaterialet gir et godt innblikk i saken og konflikten, ønsket jeg å supplere dette med førstehåndsdata fra nøkkelpersoner ved hjelp av kvalitative intervju.

3.3.2 Kvalitative intervjudata

”Interviews are often applied in case studies. The purpose may be to develop knowledge about one specific person or institution or to use the case to illustrate more general phenomena.” (Kvale, 1996: 98)

Formålet med intervjuene var å få større innsikt i noen av nøkkelpersonenes oppfattelse og vurdering av konflikten, og deres egen rolle i den. I utvelgelsen av informanter la jeg vekt på representasjon av de ulike posisjonene og rollene i konflikten. Dette innebar et ønske om å intervju folk fra administrasjonen og fra begge de politiske leire i konflikten. Alle mine utvalgte, bortsett fra en i administrasjonen, stilte villig opp, og jeg endte opp med totalt 7 intervju; to fra administrasjonen, to politikere fra Norheimsundsleiren og tre fra Øysteseleiren. Av hensyn til anonymisering vil jeg ikke beskrive informantene mine ytterligere, men bare slå fast at det er sentrale skikkelser. Jeg vil forøvrig komme med mer utfyllende betraktninger om anonymisering senere i teksten. Før gjennomføringen av intervjuene, ble studien meldt til Personvernombudet for forskning, Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste. Kravene fra dette hold, vedrørende informasjon, samtykke og konfidensialitet, ble oppfylt ved at informantene ble tildelt et informasjonsskriv hvor det ble opplyst at personopplysninger ville bli behandlet konfidensielt, at lydopptakene ville bli slettet etter at oppgaven var ferdig, og at de kunne trekke seg når som helst underveis uten å måtte grunngi dette.

I forkant av intervjuene utarbeidet jeg en intervjumodell og en intervjuguide. Tematikken og spørsmålene i disse var hovedsakelig grunnet i empirien fra tekstmaterialet, men og på mitt teoretiske rammeverk. Ved å anvende en intervjuguide for semistrukturerte intervju, håpte jeg å kunne holde intervjusamtalen innenfor rammene for mine problemstillinger. Allerede under første intervju oppdaget jeg dog at en mer åpen tilnærming var like hensiktsmessig. Ved å la informantene snakke mer fritt blir det større rom for nye perspektiver. Det viste seg at informantene likevel kom inn på de fleste av mine spørsmål, og behovet for å lede dem inn på mine utvalgte temaer var således lite. Arbeidet med intervjuguiden var likevel til stor hjelp i intervjusituasjonen, fordi innsikten jeg hadde tilegnet meg gjorde det lettere å stille relevante oppfølgingsspørsmål. I dette samspillet kunne informantene komme med innspill på mine problemstillinger, hvilket bidrar til å styrke studiens validitet.

3.3.3 Avgrensninger og nedprioriterte data

Den tidsmessige avgrensningen av caset sammenfaller i all hovedsak med skolestruktursakens politiske begynnelse (20.04.04) og slutt (10.03.09). Skolestruktursaka er av så stort omfang at jeg har sett meg nødt til å konsentrere empirien og analysen om spørsmålet om lokaliseringen av en felles ungdomsskole i én av sentrumsbygdene. Skolesaka innebar flere strukturendringer, herunder byggingen av en ny ungdomsskole i Strandebarm. Den politisk-administrative prosessen rundt denne skolen har og vært omstridt, og mitt valg med å så godt som utelate dette svekker studiets validitet. Samtidig mener jeg dette har vært en nødvendig prioritering, fordi det har gitt meg mer tid og plass til sakens og casets kjerne, nemlig konflikten om lokalisering av sentrumsskolen. Høsten 2009 utførte forøvrig Deloitte en forvaltningsrevisjon som undersøker problemstillingene rundt Strandebarmdelen av strukturendringsprosessen, med et hovedfokus på administrasjonens rolle. Denne studien kan til dels fylle hullet i min studie, og er å finne på på Kvam herads nettsider.

Jeg har og valgt å ikke trekke leserinnleggene fra lokalavisa direkte inn i analysen. Dette og av hensyn til tid og plass, men og fordi informasjonen en kan hente ut der i stor grad kan finnes igjen i mitt øvrige datamateriale. Lydopptak fra de to siste HST-møtene i saken har jeg likens valgt å ikke trekke direkte inn i analysen, men å lytte til disse har like fullt hatt betydning for analysen som et bidrag til min innsikt i saken.

Mitt hovedfokus har vært på de politiske og byråkratiske prosesser, og jeg har derfor i mindre grad klart å fange opp prosesser i elektoratet. Dette er en svakhet ved studiet. Særlig ville data om sosiale bånd og nettverk i kommunen bidratt til økt forståelse av konflikten, og styrket mine forklaringer.

3.4 Analyseprosessen

”Rather than following the traditional linear sequence of doing laboratory research (e.g., defining hypotheses, collecting and presenting data, analyzing data, and then offering interpretations and conclusions) case study analysis can occur while you are still in the middle of collecting data.” (Yin, 2004: xvi).

Analysen har vært en kontinuerlig beskjeftigelse underveis i hele forskningsprosessen. Under arbeidet med empirien og teorien, som til dels har foregått parallelt, har det stadig kommet til

syne nye analytiske perspektiver, som igjen har formet min videre anvendelse av empirien, samt utvalg og anvendelse av mitt teoretiske rammeverk. Et viktig ledd i mitt analytiske arbeidet har således vært å skrive et deskriptivt kapittel som omfatter store deler av hendelsesforløpet i skolesaka. Det er flere grunner til at jeg har lagt stor vekt på dette. For det første var dette nødvendig for å kunne identifisere sentrale hendelser og relevante problemstillinger. Som Yin skriver: "[...] a descriptive approach may help to identify the appropriate causal links to be analyzed." (Yin, 2003: 114). For det andre er dette en sensitiv sak som krever en særlig varsomhet fra forskerens side hva gjelder å gi rom for flest mulig sider av saken. Til sist er en grundig deskriptiv gjengivelse av caset viktig for å styrke studiets reliabilitet. David Silverman (2006: 282-3) mener at det ofte er vanskelig å etterprøve kvalitative studier, fordi data sjelden er tilgjengelig og at forskeren således kan trekke ut de data som underbygger hypotesene. Tekstmaterialet som er anvendt i studiet er offentlig tilgjengelig, og data som er hentet herfra kan derfor etterprøves. Min deskriptive framstilling av caset, og anvendelsen av rådata i denne, gjør det og lettere for leseren å følge min empiriske basis for de analytiske forklaringer, hvilket styrker studiets reliabilitet ytterligere. Av disse grunner utgjør min gjengivelse av hendelsesforløpet i skolesaka en betydelig del av analysekapittelet – det er en del av min overordnede analytiske strategi.

3.4.1 Generelle analytiske strategier

Yin (2003) presenter, i sin guide til analyse av casestudier, tre generelle analytiske strategier. Å utvikle en deskriptiv presentasjon av caset inngår som en av disse. De to andre strategiene er å støtte seg til et teoretisk rammeverk, og å tenke gjennom og ta hensyn til alternative forklaringer (Yin, 2003: 109-15). Min analyse er bygd opp rundt disse strategiene. Jeg har alt gjort rede for den første strategien, og nå følger noen betraktninger om de to andre.

Konfliktteorien har vært styrende for identifiseringen av de initierende og eskalerende faktorene i konflikten. Teorien bygger på empiri fra en lang tradisjon innen konfliktfeltet. Ved å bygge mine forklaringer på denne teorien, tilføres forklaringene større troverdighet. Det samme kan sies om min anvendelse av tillitsteorien, men herunder må det legges til at denne er trukket inn i på senere tidspunkt i forskningsprosessen som en konsekvens av funn i empirien. Francesco Kjellbergs artikkel om politisk lederskap har og stått sentralt i analysen. Flere av momentene i denne studien har gitt en dypere forståelse av konflikt i konteksten av norsk lokaldemokrati, og knytter mine analytiske betraktninger nærmere opp til de særegne

forhold som kan påvirke konflikter i norske bygder. Sammen med den deskriptive framstillingen av caset har dette teoretiske rammeverket vært førende for mitt utvalg av analytiske fokusområder, og herunder mine underproblemstillinger.

Den siste generelle analytiske strategien; å ta hensyn til alternative forklaringer, inngår i mine analytiske betraktninger som en naturlig del av diskusjonene om hvilke forhold som kan ha bidratt til å utløse og eskalere konflikten. Herunder kommer og mine drøftinger om hvor vidt konflikten kunne fått en annen utvikling og utgang ved tenkte alternative scenarioer.

Før jeg går videre i redegjørelsen av mine analytiske strategier og teknikker, vil jeg bringe inn noen betraktninger om min anvendelse av intervjumaterialet.

3.4.2 Intervjudata til besvær

Min anvendelse av intervjudataene har blitt mer begrenset enn først planlagt, og kun deler av lydopptakene fra intervjuene har blitt transkribert. Hovedgrunnen til at det ble slik finner vi i det Steinar Kvale (1996) omtaler som 1000-siders spørsmålet; hvordan analysere 1000 sider data? Etter hvert som jeg skred fram i forskningsprosessen fant jeg meg selv i en posisjon hvor omfanget av innsamlede data virket kvelende på progresjonen i arbeidet. Jeg måtte gjøre noen prioriteringer, og valgte å ikke transkribere intervjuene i hele sin lengde. I stedet tok jeg utførlige notater ved første gjennomlytting av intervjuene, for så og gå gjennom notatene fra alle intervjuene samlet, på leit etter opplysninger, vurderinger og meninger som kunne bidra til en forståelse av konflikten utover det jeg kunne hente fra tekstmaterialet. Lenger ut i analyseprosessen; etter å ha skrevet den deskriptive delen av analysen, gikk jeg så tilbake til notatene og lydopptakene for å kunne bringe sitater og perspektiver fra intervjuene inn i mine tematiske diskusjoner. Det ble en form for semi-transkribering, og i ettertid spør jeg meg selv hvor tidsbesparende det egentlig var. Poenget er uansett at dette til dels svekker studiets reliabilitet og validitet. Jeg har i mindre grad enn det som kan være ønskelig presentert rådata fra intervjuene, muligheten for tilfeldig utvelgelse av data kan tenkes å ha økt, og mulighetene for grundige repeterende inspeksjoner av intervjudataene ble mindre. Jeg vil ikke fraskrive studiet disse svakhetene, men de må sees i lys av studiet som helhet, samt de generelle mulige svakheter ved kvalitative studier.

Studiets intervjudata inngår som en del av et større datamateriale hentet fra ulike kilder. Min grundige presentasjon av tekstmaterialet, som er offentlig tilgjengelig, gir rom og mulighet for å etterprøve en eventuell inkonsistens i forholdet mellom empirien, herunder intervjudataene, og mine forklaringer. Det må og bemerkes at behovet for anonymisering av mine informanter har vært til hinder for å kunne anvende intervjumaterialet til fulle. Jeg har ikke kunnet gi noen utfyllende presentasjon av informantenes roller og bakgrunn, og jeg har måttet være varsom med å bruke sitater som kan kobles til informantenes særegne handlinger, roller og posisjoner. Hva gjelder min utvelgelse av sitater fra intervjuene, så er den gjort med utgangspunkt i de forhold og problemstillinger som underveis i forskningsprosessen har skilt seg ut som sentrale for å besvare den overordnede problemstillingen. Forøvrig er de deler av intervjuene som er transkribert blitt sendt til informantene for validering. En av informantene gjorde rettinger av kosmetisk art som ikke utgjorde noen endring i meningsinnhold, og disse ble derfor endret etter ønske fra informanten.

3.4.3 Spesifikke analytiske strategier

Utover de generelle strategier, jeg alt har gjort rede for, har to mer spesifikke strategier vært viktige i analyseprosessen; ”å bygge forklaringer” (Yin, 2003), og ”within-case analysis” (Eisenhardt, 1989).

Within-case analysis

”Within-case analysis” handler enkelt og greit om å identifisere og velge ut de delene av empirien en mener bør bli gjenstand for en grundigere analyse. Behovet for å gjøre dette vokser proporsjonalt med mengden data.

”The importance of within-case analysis is driven by one of the realities of case study research: a staggering volume of data.” (Eisenhardt, 1989: 540).

I mitt tilfelle handler det ikke bare om å begrense datamengden som må analyseres, men om å finne hvilke faktorer som kan ha vært av særlig betydning for utviklingen av konflikten, for så og gå ekstra grundig inn i disse faktorer. Denne delen av min analytiske strategi er så godt beskrevet av Allison & Zelikow at jeg lar følgende sitat tale for meg:

”What happened? Why did it happen? What will happen? Assumptions like these are central to activities of explanation and prediction. In attempting to explain a particular event, the analyst cannot simply describe the full state of the world leading up to that event. The logic of explanation requires singling out the relevant, critical determinants of the occurrence, the junctures at which particular factors produced one state of the world rather than another.” (Allison & Zelikow, 1999: 17-8).

Å bygge forklaringer

Denne strategien handler om å en kontinuerlig rekonstruering av forklaringer i lys av nye momenter som kommer til syne i empirien.

”In most existing case studies, explanation building has occurred in narrative form. Because such narratives cannot be precise, the better case studies are the ones in which the explanations have reflected some theoretically significant propositions.” (Yin, 2003: 120).

Analysen min er todelt. Ikke bare i form av delingen mellom et deskriptivt narrativ og de forklarende diskusjoner, men og ved en todelt anvendelse av datamaterialet; tekstdata til den deskriptive delen, og intervjudata til den forklarende delen. Dette kan sees som et ledd i å bygge forklaringer. Funn i tekstmaterialet fra den deskriptive delen har blitt sammenlignet med funn i intervjumaterialet, og gjennom en repeterende prosess har dette avstedkommet mine forklaringer i diskusjonsdelen. Hele analyseprosessen har forøvrig handlet om å bygge forklaringer. Ved å presentere og diskutere ulike faktorer som kan ha påvirket konflikten, samt på hvilken måte de kan ha påvirket konflikten, søker jeg å bygge opp et sett av forklaringer som sammen kan belyse problemstillingen. Underproblemstillingene, som er avledet av teorien og empirien, har vært viktige for nettopp å kunne identifisere og analysere alle de ulike faktorene som kan ha spilt inn – og således sakte men sikkert bygge ett sett av forklaringer.

3.5 Anonymisering

Å studere en sådan sensitiv konfliktfylt sak, i et forholdsvis lite samfunn, gir et presserende behov for en sterk bevissthet om etiske hensyn. Det har vært viktig for meg å etterstrebe disse hensyn, og herunder har spørsmålet om anonymisering vært sentralt. En anonymisering av

hele caset ville vært svært vanskelig på grunn av sakens særegne karakter. Jeg har i stedet valgt å anonymisere enkeltpersoner. I den deskriptive delen har jeg utelatt egennavn, men de involverte som omtales her kan identifiseres i egenskap av deres posisjon og roller. Det var ikke presserende med noen anonymisering her, da dataene til denne delen er hentet fra offentlige kilder, men det var heller ikke nødvendig å anvende egennavn, og derfor er de utelatt av hensyn til de involverte. Hva gjelder intervjumaterialet var behovet for anonymisering langt sterkere. Jeg har derfor valgt å slå sammen mine sju informanter i tre grupper, og gitt hver av dem et pseudonym; administrativt ansatte (Amalie – adm.), politikere som stemte for KU i siste vedtak (Øyvind – Ø.pol.) og politikere som stemte mot (Norvald – N.pol.). Altså vil de bli sitert som en av to/tre i en gruppe, og ingen sitater kan således føres direkte tilbake til informanten. Jeg har vært inne på hvordan dette begrenser min anvendelse av intervjumaterialet, men jeg mener anonymiseringen er nødvendig av hensyn til forskningsetiske retningslinjer. Flere av mine informanter var og tydelige på at de stilte opp under den forutsetning at sitater ville bli anonymisert. Om jeg ikke hadde gitt en slik forsikring om anonymisering ville det blitt vanskelig å få noen til å stille opp, og informantene ville nok ikke snakket så åpent og fritt. I tillegg til bruken av pseudonymer og utelatelsen av sitater som kan kobles til særegne roller, har jeg normalisert sitatene til bokmål for at eventuelle særtrekk ved dialektene ikke skal kunne gjenkjennes.

3.6 Generaliserbarhet

Formålet med studiet er først og fremst å forklare forløpet i et bestemt case, og herunder kunne bidra til en økt forståelse for denne spesifikke konflikten. Studiet kan likevel bidra til mer generelle lærdommer, ved blant annet å underbygge generell teori. Et enkelt case kan forøvrig ikke tillegges all verdens vekt i så måte. En form for naturalistisk generalisering er dog mulig.

3.6.1 Naturalistisk generalisering

Naturalistisk generalisering er noe vi alle driver med, og det innebærer å bruke sin erfaringsbaserte kunnskap i møte med nye situasjoner. I et casestudie handler det om å skaffe til veie gjennomgående kunnskap om det partikulære; det konkrete case, samtidig som en anerkjenner verdien av denne kunnskapen i andre kontekster:

4 ANALYSE

4.1 Innledende diskusjon

Jeg unner meg selv den glede å innlede analysekapittelet med et sitat hentet fra en av bøkene til den russiske dikteren Nikolaj Gogol.

”Men nå nærmer beretningen seg en sørgelig begivenhet som for alltid forandret livet i denne fredelige avkrok. Denne hendelsen gjorde et særlig dypt inntrykk på meg fordi den skyldtes en ubetydelighet. Men så underlig er nå engang verden laget – bagateller har alltid vært årsak til store begivenheter, mens svære foretagender ofte har endt med betydningsløse resultater. En eller annen erobrer samler hele sitt lands styrker, fører en årelang krig, generalene krones med heder, men til slutt blir seierens frukt kanskje bare en liten jordlapp hvor man ikke engang kan sette poteter; derimot kan en ubetydelig krangel mellom et par pølsemakere sette byer opp mot hverandre, striden kan bre seg til nabobyene og til sist hjemsøke hele landet.”
(Gogol, 2000: 103).

Nedleggelse av en skole hist og her kan i den store sammenheng tilsynelatende virke som en ubetydelighet. Er det egentlig noe å krangle om? Jeg mener, det er ikke lange biten elevene i Norheimsund må reise. Og det til en ny og flott skole. Hvorfor er det så ille å sende poden til nabobygda for å gå på skole? Men det er altså åpenbart ganske så ille. Og kvemmingene er på ingen måte alene om å engasjere seg for sin lokale skole. Den lokale skolen er viktig for folk. Nedleggelse av skoler er ingen ubetydelighet! Men hvorfor er det slik?

Skolen har i lange tider hatt en sentral posisjon i norske bygder, særlig i egenskap av være en identitetsbærende institusjon og et sosialt samlingspunkt. Historien viser oss at nedleggelse av skoler svært ofte engasjerer nær sagt hele lokalsamfunnet, og det er ikke uten grunn.

Skolen blir ofte anvendt som en sosial arena for bygda, langt utover den tilmålte skoledagen for elever og lærere. Videre har gjerne en stor andel av bygdas innbyggere gått på skolen i sin barndom; den er en del av folks personlige livshistorie som det knytter seg minner og følelser til. De som har gått på samme skole, og/eller har barn på samme skole, kjenner hverandre. En lokal skole blir således et utgangspunkt for å etablere og styrke lokale nettverk. Når skolen ikke er lokal, risikerer man at de skolerelaterte nettverkene blir svakere, og tilknytningen til lokalsamfunnet kan bli svekket. Alt dette gjør at den lokale skolen blir en sentral del av

bygdas sosiale liv og identitet. Skolens betydelighet er således viktig å ha i mente når striden i Kvam skal gåes etter i sømmene. Jamfør Pruitt og Kims delt hensyn-modell, har hvor mye som faktisk står på spill stor betydning for betoningen av egne og andres interesser. Fordi skole er viktig, var betoningen av egne interesser sterk i denne saka, og veien til kampstrategien dermed kort. Dertil kommer det faktum at skole (bortsett fra videregående skoler) er kommunenes ansvarsområde. Veien til beslutningsmakten er kort for lokalbefolkningen, og skolestrukturendringer vil også av denne grunn vekke engasjement – mannen i gata opplever at det mulig å påvirke beslutningene.

4.2 Deskriptivt narrativ - Beretningen om skolestriden i Kvam

Skolestriden i Kvam herad er på ingen måte et enestående tilfelle. Omorganisering i skolestrukturen; herunder flytting og nedleggelse av skoler, er en heller vanlig kime til konflikt rundt om i det ganske land. Landslaget for nærmiljøskulen (LUFS) anslår at mer enn 100 skoler per i dag står i akutt fare for å bli nedlagt. Og når skoler planlegges nedlagt, da våkner kamplysten i Ola Nordmann, og det pustes liv i det norske lokaldemokratiet. Motsetninger som har lagt latent kommer til syne, og i kjølvannet av dette vokser det gjerne fram konflikter.

At en må kjempe for sin lokale skole er heller ikke noe nytt for Kvams innbyggere. Trang kommuneøkonomi og demografiske endringer har opp i gjennom historien tvunget fram stadige endringer i skolestrukturen:

”Saman med alt anna samfunnsliv har skuleverket i Kvam dei siste 50 åra gått gjennom ei sterk utvikling. [...] Byggeverksemda har vore så godt som kontinuerleg – frå Mundheim og til Ålvik, endå om krav og behov vel alltid har lege i framkant. Men samstundes som ei sterk utbygging har funne stad, har busetnadsmonsteret endra seg, og dermed har grendeskular vorte nedlagde avdi barnetalet minka.” (Kvam, 1987:119).

I 2003 var det igjen behov for å se på skolestrukturen i Kvam, og igjen var det tid for å kjempe for ”sin” skole. En må kunne si at endringene i skolestrukturen vekket til live latente motsetninger mellom bygdene, noe som igjen har ledet til en såkalt bygdestridd. Å kjempe for sin lokale skole er dog den naturligste ting i verden, og jeg ville nok bekymret meg mer for Kvam om engasjementet hadde uteblitt. Engasjementet vitner om sterke bånd til sin egen

bygd og identifikasjon med lokalsamfunnet, noe som vel må sies å være positivt. En annen sak er hvordan engasjementet kommer til uttrykk. Hvor vidt et lokaldemokrati makter å finne gode og samlende løsninger i møte med opprivende konflikter, avhenger blant annet av den politiske kulturen.

En konflikt i emning

I februar 2003 vedtar Kvam heradsstyre (HST) at samtlige grunnskoler i kommunen skal fredes fram til 2007. Nærmere jul samme år sparkes skolesaka i gang i forbindelse med HSTs budsjettvedtak for budsjettåret 2004. Det ble her bestemt at det skulle prioriteres et utredningsarbeid for skolesektoren, herunder skolestrukturen, i kommunen: "Skolebruksplan – basert på plan for kvalitetsutvikling i skulen". Det følgende utredningsarbeidet (utført av LINK-arkitekter) avdekket et investeringsbehov på omlag 142 millioner kroner for å ruste opp skolene i henhold til vedlikeholds krav og Læreplan '97. Den 20. april 2004 oppnevner HST så et skolebruksutvalg som får navnet Aksnesutvalget. Utvalget blir satt sammen av seks representanter fra HST, og får i oppgave å utarbeide en skolebruksplan (Saksdokument, 2003, 2004).

I tillegg til et stort investeringsbehov var skolene i Kvam dyre å drifte, så behovet for å spare penger var et sentralt argument for å endre skolestrukturen. Videre var utsikter til lavere elevtall på allerede små skoler et viktig moment. Prognosen viste at elevtallet ville synke med 168 elever, eller 14 prosent, i løpet av fem år (Saksdokument, 2003, 2004). Ingen politikere ønsker å legge ned skoler, men etter som bevisstheten om at en revisjon av skolestrukturen nok uansett ville tvinge seg fram, innså de vel at tiden var inne for å stikke fingeren i jorda og forberede seg på å gjøre noen vanskelige og upopulære valg.

Aksnesutvalget

Utpå høsten i 2004 kommer Aksnesutvalget med sin innstilling. Skolebruksplanen inneholder mangt og meget om framtida for skolene i Kvam, men det er kapittel 11 om strukturendringer som får nær sagt all oppmerksomhet. Utvalgets innstilling vil innebære at Strandebarm skole og Øystese ungdomsskole blir utbygd for å ta i mot elever fra Mundheim, Innstranda, Oma og Norheimsund, hvor skolene foreslås nedlagt. I forslaget fra utvalget ligger imidlertid muligheten for å legge ned hele 8 av de 13 skolene i Kvam. Aksnesutvalget foreslår altså radikale endringer i skolestrukturen, men står samtidig fast på at det ikke er aktuelt å legge ned noen skoler før 2007, i samsvar med fredinga et samla HST tidligere har gått inn for.

Skolebruksplanen skal behandles i HST 16. november, og i forkant av dette møtet kommer rådmannen med sin innstilling. Rådmannen foreslår å legge ned 6 barneskoler og 2 ungdomsskoler på fire år. Reaksjonene lar ikke vente på seg, og forslaget blir møtt med mistro og undring blant engasjerte borgere og representanter i HST. *”Korleis kan rådmannen våga å føreslå nedlegging når eit samla heradsstyre har freda skulane dei neste åra?”*, spør lederen i foreldrearbeidsutvalget (FAU) på Mundheim i et intervju med lokalavisa (HF, 2004, Nr.80). Kommunalsjefen mener på sin side at HSTs vedtak (20.04.04) om at en skal se på mulighetene for innsparinger i skolesektoren, åpner for å foreslå nedleggelser før 2007. Representanter fra Aksnesutvalget er overraska, og mener de burde blitt tydelig informert om at rådmannen regner fredinga av skolene som oppheva. De føler seg overkjørt av administrasjonen: *”Det er heilt feil å gjera det slik i ei sak som skaper så mykje bølger som dette. Dette vil skapa dårleg stemning blant folk flest og eit dårleg klima mellom politikarane og administrasjonen.”* (HF, 2004, Nr.81:3). Andre folkevalgte mener imidlertid at det ikke kommer som noen stor bombe, den tid dramatiske nedskjæringer lenge har vært bebudet fra administrativt hold (HF, 2004; Saksdokument, 2004). Vi ser like fullt en gryende misnøye med administrasjonens arbeid. Kvemningene hadde slått seg til ro med at den lokale skolen i det minste skulle få stå i fred til 2007. De stolte på fredningsvedtaket. Nå hadde lynet slått ned. Nå forventer de at politikerne skal ta makta tilbake.

Fredning og høring

I forkant av HST-møtet den 16. november rådet en viss usikkerhet om politikerne ville vedta rådmannens framlegg eller ikke. Flere politikere gav uttrykk for at kommunens trange økonomi kunne tvinge fram nedleggelser før 2007, men det ender likevel opp med et enstemmig vedtak om å opprettholde lovnaden om fredning i den inneværende HST-perioden. Samtidig sendes skolebruksplanen, rådmannens framlegg og forskrift om endrede skolekretsgrenser ut på høring. HST gir seg selv frist til våren 2005 med å avgjøre hvilke skoler som skal rustes opp, og hvilke skoler som skal legges ned. Lederen for Kvam kommunale foreldreutvalg sier han er; *”glad me får tid til ein ryddig prosess.”* (HF, 2004, Nr.88:6). Høringsuttalelsene som smått om senn kommer sigende tilbake til makthaverne, fra ulike grende- og foreldrearbeidsutvalg i ulike bygder, er ganske så entydige – skolen i egen bygd vil alle som en beholde. Denne massive motstanden mot skolenedlegging førte dog ikke til noen endringer i rådmannens innstilling til HST. Administrasjonen råder fortsatt HST til å

legge ned 8 skoler, men har tatt hensyn til HSTs vedtak om at dette først skal skje i 2007 (HF, 2004, 2005; Saksdokument, 2004, 2005).

4.3 Diskusjon - Utløsende og underliggende faktorer

Hva utløste konflikten i skolesaka? Og kan vi finne noen underliggende faktorer som kan forklare striden?

Jeg var i innledningen inne på betydningen av at det her er snakk om lokaliseringen av en skole. Dette er en sentral underliggende faktor, men her er flere ting som spiller inn.

Den spesielle geografiske strukturen i kommunen, med bygdene plassert på en linje langs fjorden, og med to noenlunde like store tettsteder i sentrum av kommunen, kan ha spilt inn som en underliggende faktor. Striden om lokalisering av sentrumsskolen har stått mellom Norheimsund, som har hatt den tradisjonelle lederposisjonen, og Øystese, som kan se ut til å ha utfordreambisjoner. Den korte avstanden mellom disse tettstedene kan derfor tenkes å bidra til kamp fremfor samarbeid dem i mellom. Hadde det for eksempel vært Mundheim som var nesten like stor som Norheimsund, ville en jevnbyrdig vekst vært lettere å forsvare, med grunnlag i avstanden mellom tettstedene. Det er grunn til å tro at strukturendringsprosessen i så fall ville forløpt annerledes.

”Et av de fremste kulturelle kjennetegnene på livet i Kvam; det offentlige livet – debattlivet, det er mistro mellom grendene, og kanskje også politikerne.” (Amalie – Adm.).

At det i denne saka har rådet en mistro mellom sentrumsbygdene Norheimsund og Øystese er det liten tvil om. Hvor vidt denne mistroen kan betegnes som et kulturelt kjennetegn ved Kvam spesielt, kontra andre kommuner i Norge, er det vanskeligere å si noe bestemt om, bortsett fra at den geografiske strukturen kan ha spilt inn. Strid om nedleggelse av skoler er et velkjent fenomen i mange norske kommuner, og som Kjellberg påpeker, har bygdepolitiske motsetninger tilspisset seg som en følge av at kommunen ble en politisk realitet – en tendens som med årene kanskje har blitt enda sterkere som følge av kommunenes stadig økende ansvar for fordelingen av velferdsgoder. Skolestriden i Kvam har riktig nok vært av det kraftige og utrivelige slaget, men om styrken i konflikten kan tilskrives kultur og tradisjon har jeg ikke tilstrekkelig grunnlag for å si noe om. Flere av mine informanter svarte dog

bekreftende på at det er en tradisjon for strid mellom Øystese og Norheimsund, og nevnte i den sammenheng en gammel strid om hvor meieriet i kommunen skulle ligge. En peker og på at fokuset etter kommunevalg har vært rettet mot hvilke bygder som kom godt ut, mer enn mot hvilke politiske partier som har gjort et godt valg, noe som og kommer tydelig fram i Hordaland Folkeblads (HF) dekning av kommunevalget i 2007. Så det kan levnes liten tvil om at det er en tradisjon for strid mellom bygdene, men at innbyggerne i Kvam skulle være spesielt krangleverne, slik en kan få inntrykk av om en leser Bergens Tidens framstilling av skolesaka, stiller jeg meg tvilende til.

Stridens kjerne i skolesaka er lokalisering, og den har utviklet seg til en smertefull konflikt gjennom en rekke eskalerende faktorer som jeg vil komme tilbake til, men først må vi ta en kikk på hva som initierte konflikten. Kan vi finne en analogi til skuddene i Sarajevo i historien om skolestriden i Kvam? En utløsende faktor? Ja, vil jeg påstå. Aksnesutvalgets innstilling var den viktigste utløsende faktor. Forslaget om å legge ned 8 av 13 skoler kunne ikke gå upåaktet hen, og må sees på som et brudd med den politiske tradisjonen i Kvam, hvor et bredest mulig kommunalt tilbud i alle bygder har vært et sentralt politisk mål.

”Det viktigste politiske styringsinstrumentet i Kvam, det har vært å balansere veksten i bygdene, ved å fordele offentlige institusjoner noen lunde likt.” (Amalie - Adm.).

I trange tider er det dog vanskelig å holde helt fast ved et slikt styringsprinsipp, og det syntes på den tida å være bred politisk enighet om behovet for innsparinger og opprustning av skolene, og at nedleggelse og strukturendringer var nødvendige midler for å nå målet om økonomisk forsvarlig drift og gode pedagogiske rammer for skolene i Kvam. Problemet var imidlertid at forslaget om å legge den sentrale ungdomsskolen til Øystese syntes å mangle legitimitet i deler av befolkningen. Det fantes gode økonomiske og pedagogiske argumenter for å legge skolen til Øystese, men de var kanskje ikke vektige nok. I konteksten av en politisk kultur hvor fordelingsprinsippet har stått sterkt, og med tanke på den posisjon skolen har i de fleste bygder, vil behovet for legitime argumenter være ekstra stort. En av mine informanter peker og på at utvalget manglet den nødvendige forankring i partiene og i HST, og mener at alle partier burde vært representert. En annen informant lurer på hvorfor Norheimsund ungdomsskole (NU) kom inn i bildet i det som hovedsakelig var en prosess for å spare inn penger ved å legge ned de minste skolene:

”Dette var jo den største skolen. Hvorfor skulle den legges ned? Det var aldri noen av de som satt i utvalget som skulle jobbe med strukturendringene som ville vedkjenne seg forslaget. Ingen ville snakke. Ingen ville forklare. Og da begynner det å bli mistenkelig.” (Norvald – N.pol.).

På videre spørsmål om hva Norvald tror kan ligge bak, kommer følgende svar: *”Nå i ettertid tror jeg at bygdestrid var bakgrunnen for forslaget.”* (Norvald – N.pol.). Informanten tror videre at frykten for at stadig synkende elevtall kunne føre til en framtidig nedleggelse også i Øystese, gjorde at noen så denne strukturendringsrunden som en mulighet til å sikre skoletilbudet i bygda. Samtidig påpeker Norvald at bygdestrid ikke nødvendigvis var motivasjonen for forslaget, men heller et genuint ønske om å bevare skoletilbudet i bygda – det blir dog oppfattet som bygdestrid.

”Men hvorfor kunne de ikke bare vært ærlige om dette? [...] Da kunne du argumentert med det som egentlig ligger til grunn. Og jeg tror vi da ville fått en helt annen debatt.” (Norvald – N.pol.).

Norvald uttalelser her illustrerer mange sentrale elementer i grunnlaget for konfliktsituasjonen som oppstod. Den uttalte motivasjonen for å legge ned skoler har vært økonomi og kvalitet, både blant byråkratene og politikerne. På dette punktet er målene kompatible, og det er ingen grunn til å betvile at dette var en sentral motivasjon for alle involverte. Striden oppstår imidlertid som en følge av geografiske interesser. Forslaget om å samle ungdomsskoleelevene fra kommunens to største bygder i én sentral ungdomsskole, ledet til en debatt mellom to grupperinger med inkompatible mål. Det blir i så måte en klassisk lokaliseringskonflikt, og en form for null-sum-spill den gang kaka ikke kan deles, og den enes brød vil bli den andres død. En kan jo spørre seg om det ikke kunne vært et alternativ å beholde skolen i både Øystese og Norheimsund. Måtte det være et null-sum-spill? Her lå det nok vektige argumenter til grunn for ikke å vurdere andre alternativer sterkere, men i etterpåklokskapens navn er det nok mange av de involverte som kunne tenkt seg en grundigere vurdering i startfasen av prosessen. Men så lenge forslaget om kun en ungdomsskole sentralt i kommunen stod fast, ville en konfliktsituasjon være en naturlig følge av rigiditeten og de gjensidig utelukkende verdier som geografiske interesser representerer. En større åpenhet om geografiske interesser, slik informanten etterlyser, kunne kanskje gjort det lettere å finne alternative løsninger, fordi mer åpenhet kunne tatt brodden av mistenkeliggjøringen og mistilliten som raskt vokste fram

mellom både politikere og byråkrater. Her er det imidlertid verdt å trekke inn Kjellbergs ”grunnleggende politiske dilemma”, - at et geografisk mandat lett kan bli stående i konflikt med nødvendigheten av å legitimere sin posisjon som kommunepolitiker ved å markere uavhengighet fra lokale særinteresser. De involverte har åpenbart vært i en presset situasjon, og selv om geografiske motiver bør tillegges betydelig vekt som drivende faktor i konflikten, betyr ikke dette nødvendigvis at enkeltpersoner har drevet urent spill i kulissene, slik mange har antydnet.

Vi har vært innom fordelingsprinsippets sterke posisjon i kommunen, og nettopp i kravet om likhet, sammen med overraskelsesmomentet, finner vi mye av grunnen til de kraftige reaksjoner som skulle komme fra Norheimsund. At forslaget om nedleggelse av skolen i Norheimsund kom uventet, er også noe flere av mine informanter trekker fram.

”Jeg tror det er rett å si at folk i Norheimsund ikke oppdaga før det var for seint at politikerne mente alvor.” (Amalie – Adm.).

Aksnesutvalgets innstilling kan herav defineres som en ”trigger-event” (jamfør Azar) som vakte liv i latente interesser og videre ledet til mobiliseringen av konfliktgrupper. Kravet om likhet var en av de drivende faktorer i denne mobiliseringen. Norheimsund er det største tettstedet i kommunen, og mange følte seg nok urettferdig behandlet når den nye skolen skulle legges til Øystese.

Engasjementet rundt lokaliseringen av sentrumsskolen i Kvam ser ut til å ha bli vekket av følelser, så vel som fornuft. Følelser som knytter seg til lokal og sosial identitet er viktige å ta hensyn til, men ofte vanskelige å anvende i den politiske sfære, for ikke å snakke om den byråkratiske sfære. Identitetsaspektet fører uansett til at det blir vanskelig å debattere strukturendringer i skolen på rasjonelle og økonomiske argumenter. Verdien av skolen for bygdas innbyggere kan vanskelig måles, og er som geografiske argumenter ofte vanskelig å bringe inn i debatten på en hensiktsmessig måte. Konsekvensen blir gjerne, og det ser vi og i denne saka, at man dels får en skinndebatt om økonomi og pedagogikk som feiler i å røre ved det som egentlig vekker engasjement og harme.

*

*

*

Skjebnedag for skolene i Kvam

1. mars 2005 blir en skjebnedag for skolene i Kvam. Det skal bli mange av de i åra framover – mange komma, kolon og semikolon i skolesaka. Kanskje kommer det og et punktum. Den som lever får se. På HST-møtet 01.03.05 blir i alle fall strukturendringene for skolene i Kvam vedtatt. Fellesframlegget fra Ap, V, H, SV, Krf og Frp, som vinner fram med 19 mot 7 stemmer (Sp:5, uavhengig:1, Ap:1), innebærer at 6 barneskoler og 2 ungdomsskoler skal legges ned innen 2008. Herunder er det verdt å sitere punkt 1 og 7 i vedtaket: *”Det vert sett i gang prosjekteringsarbeid for tilbygg til Øystese Ungdomsskule med sikte på at elevane ved Norheimsund ungdomsskule vert flytt til Øystese.”*, og *”Norheimsund ungdomsskule vert lagt ned og elevane overførte til Øystese Ungdomsskule.”* (Saksdokument, 2005).

Elektoratet starter nå for alvor sin mobiliseringen mot skolenedleggelse – leserbrevna renner inn til lokalavisa, folkemøter arrangeres og etablering av privatskoler drøftes. Det stilles spørsmålsteget ved administrasjonens utredningsarbeid og LINK-rapporten, og det etterlyses mer detaljert informasjon, blant annet fra Sp-gruppa i HST: *”Eg såg for meg at me skulle få alle opplysningar me treng før me avgjer strukturspørsmålet.”* (HF, 2005, Nr.14). Men mens elektoratet og ”taperne” i HST etterspør mer informasjon, ser det ut til at politikerne som gikk inn for strukturendringene er tilfreds med saksgrunnlaget: *”Å be om nye utrekningar no er meiningslaust. Skal me få eit rimelig nøyaktig grunnlag, må me truleg leiga inn arkitektar som prosjekterer til veis ende.”* (HF, 2005, Nr.14). Senterpartiet og en uavhengig representant krever uansett lovligkontroll av skolevedtaket, fordi de hevder de 8 sakene må konsekvensutredes og behandles separat, og viser til opplæringslovens paragraf 8-1. Lovlighetskontrollen oversendes fylkesmannen som konkluderer med at vedtaket er lovlig (HF, 2005; Saksdokument, 2005).

Norheimsund våkner

Vedtaket er uansett upopulært, og spesielt i Norheimsund ser det ut til at nedleggingsvedtaket kommer som en overraskelse på innbyggerne. Noe av årsaken til dette ligger nok i at grendene har vært vant med å måtte kjempe for sin lokale skole, mens sentrumsbygda Norheimsund inntil nå har vært spart for nedleggingstrusler. Sikkert er det at innbyggerne i Norheimsund nå har våkna – de vil ikke gi fra seg skolen uten kamp. Mobiliseringen fører til at de ved neste korsvei får gjennomslag i HST for at: *”Innsparingane i rådmannens forslag*

ved realisering av ein sentral ungdomsskule i Kvam skal dokumenterast.” (Saksdokument, 2005). Dette nye kravet om innsparing får stor innvirkning på den videre prosessen, og skal vise seg å skape et legitimitetsunderskudd i nedleggingsvedtaket. Innsparingskravet blir og et viktig moment i Norheimsunds argumentasjon for å beholde sin skole.

Som et ledd i innsparingsvedtaket, og etter press fra elektoratet, bestiller heradet senere en ny utredning fra arkitektene Rambøll og LINK. De får i oppgave å skissere kostnadsestimater for oppgradering av to separate ungdomsskoler i Øystese og Norheimsund, og sammenligne dette med kostnadsestimatet for den vedtatte fellesskolen i Øystese. Arkitektene finner at alternativet med bygging av en fellesskole i Øystese vil bli billigere enn å rehabilitere de to bestående skolene. Skoleprosjektgruppa, som er en administrativ prosjektgruppe, konkluderer på grunnlag av denne rapporten med at; *”Kvam herad må halde på den skulestrukturen som ligg i vedtaket frå 1. Mars 2005.*” (Saksdokument, 2005). HST følger tilrådinga fra prosjektgruppa, og går inn for å opprettholde 1.mars-vedtaket med 18 mot 9 stemmer.

Misnøye i elektoratet

Til tross for nye runder med vedtak og utredninger, fortsetter dog kritikken mot både administrasjonen og lokalpolitikerne. Fra flere hold ytres det mishag mot manglende åpenhet, en uryddig prosess, og det påpekes feil i ulike rapporter; herunder i kostnadsestimatene i ovennevnte rapport. I Norheimsund leder misnøyen til at *”Aksjonen for Norheimsund ungdomsskole”* (AFNU) ser dagens lys. To medlemmer av FAU ved Norheimsund barneskole fronter aksjonen, og disse peker særlig på at de økonomiske argumentene ikke holder mål. Med stadig nye tilleggsbevilgninger til *”Kvammaskulen 2007”*, mener de innsparingsargumentet ikke lenger er gyldig, og de mer enn antyder at administrasjonen hele tida må ha visst at bygginga av KU ville bli dyrere enn det de første anslagene viste: *”Mykje tyder på at einkvan har andre motiv i saka enn økonomi.*” (HF, 2005, Nr.74). Bakgrunnen for mistanken om vikarierende motiv er at rådmannen i budsjettframlegget for 2005 hadde skrevet at investeringsbehovet ville reduseres fra 142 millioner til kun 50 millioner, om politikerne gikk inn for å legge ned 8 skoler. Det viser seg imidlertid at overslaget rommer på langt nær alle forventede kostnader, noe formannskapet (FSK) påpeker. Noen dager senere kommer administrasjonen med et nytt overslag som viser et investeringsbehov på 112 millioner (HF, 2004, Nr.86,88).

Mistroen mot administrasjonens arbeid, samt det de mener er en manglende utredning av alternativer, fører til at AFNU bestiller en egen utredning som skal se på muligheten for å legge fellesskolen til Norheimsund. Utredningen sponses av næringslivet og private i Norheimsund, og arbeidet får tittelen "Bygdaprojektet - mest mogelig skule for pengane". Aksjonsgruppa mener dette er helt nødvendig for å sikre at saken blir behandlet på et reelt økonomisk grunnlag. Resultatet av utredningen viser at deres forslag til skolestruktur vil være billigere for kommunen. "Bygdaprojektet" legges fram for HST, men aksjonsgruppa vinner ikke fram.

Også blant de folkevalgte ser man en gryende misnøye med administrasjonen. 30 januar 2006 trekker et politisk medlem seg fra prosjektgruppa "Kvammaskulen 2007", bare 20 dager etter at han ble valgt inn. Dette fordi han mener administrasjonen viser liten respekt for HST-vedtak, mangler evnen til å lytte, og driver med byråkratisk triksing med tall. Videre er det flere politikere som peker på at det er mangler i tallene fra administrasjonen. (HF, 2006; Saksdokument, 2006).

Massiv mobilisering og ramsalt kritikk til tross, - vedtaket om byggingen av en felles ungdomsskole i Øystese opprettholdes av et vaklende og knapt politisk flertall, også ved neste korsvei. Kampen er uansett ikke over, og AFNU svarer på nedleggingsvedtaket ved å sende inn en søknad for opprettelse av en privat montessoriskole i Norheimsund. Kritikken mot administrasjonen ser heller ikke ut til å ha noen ende, og fra politisk hold kreves en evaluering av administrasjonen, og at det leies inn en jurist som kan vurdere om skolesaka er forsvarlig utredet (HF, 2006).

Tøffere klima i politikken

Kritikken hagler jevnt mot administrasjonen, men de er ikke alene om å være i hardt vær. De folkevalgte har også sitt å stri med i denne etter hver så betente saken, og det er primært fra sine politiske kolleger de får det. I forkant av HST-møtet 7. mars 2006 blir politikere med postadresse i Øystese invitert til et møte om skolesaka på Øystese ungdomsskole (ØU). Formålet med møtet skulle være å orientere om de ansattes syn på saken, men blant politikerne med postadresse i Norheimsund antydes det at målet med møtet måtte være å skaffe til veie et flertall for Kvam ungdomsskole (KU) på tvers av partigrensene. I Norheimsund er det primært AFNU som står for møtevirksomheten, og norheimsundspolitikere mener at det er mer redelig å prøve å påvirke beslutninger gjennom

slike pressgrupper, enn å samle et utvalg av politikere til mer eller mindre private møter. I begge leire betyr en at deres standpunkt og argumenter ikke er motivert av spørsmål om lokalisering, men samtidig beskylder de hverandre for nettopp dette. Til HF sier et medlem av AFNU det slik:

”Etter kvart forstod eg at enkelte øystesepolitikara meinte at saka var eit fint høve til å rasera tilbodet i Norheimsund, med god hjelp av overrivrige sakshandsamarar i kommunen. Toppen av frektheit er å mana til samarbeid etter raseringa. Slikt vert det bygdestrid av.” (HF, 2006, Nr.36).

Nytt vedtak – Ny lovligkontroll

De økonomiske argumentene står sentralt i skolesaka de første par åra. Det er særlig motstanderne av skolestrukturvedtaket som trekker dette fram, da de mener den stadige veksten i kostnadsrammene for ”Kvammaskulen 2007” tyder på dårlig styring, og de mener den økende pengebruken er mer enn hva kommunen kan bære. Nettopp økonomien er da også hovedelementet i et 19 siders langt krav om lovligkontroll av HST-vedtaket 13. juni 2006. I dette vedtaket heves kostnadsrammen fra 183 millioner til 240,5 millioner. I kravet om lovligkontroll hevdes det og at det finnes gode alternativer til vedtaket om bare to ungdomsskoler i Kvam. De mener administrasjonens utredninger er mangelfulle, og at andre alternativer må vurderes og utredes. Det blir hevdet at: *”saksgrunnlaget ikkje er forsvarleg å byggja så store investeringar på. Det er fare for at heradet sin økonomi skal koma ut av kontroll.”* (HF, 2006, Nr.54). HST avviser lovligkontrollen, og den oversendes fylkesmannen hvor den også blir avvist (Saksdokument, 2006).

Senere på høsten tar en av de folkevalgte til orde for å stoppe hele skoleprosjektet, fordi det blir for dyrt. Flere av finansieringskildene til opprustinga har krympa, og rådmannen anbefaler å løse dette ved å trekke skoleinvesteringene ut i tid. Dette blir da også resultatet, med 22 mot 5 stemmer, når HST tar en debattrunde om økonomien i skolesaka den 15. september. På møtet vedtas det og (enstemmig) at kommunalsjefene i Kvam skal tilsettes av HST (HF, 2006; Saksdokument, 2006). Dette behovet for større politisk kontroll over administrasjonen må kunne tolkes som et tegn på en synkende tillitt til administrasjonen i kjølvannet av skolesaka.

Interne stridigheter og tøffere debattklima

Bortsett fra et vedtak om ikke å støtte søknaden om en friungdomsskole i Norheimsund, skjer det ikke så mye mer i skolesaka i 2006. Man kan dog se at slitasjen fra skolesaka skaper stridigheter innad i partia. Flertallet i Kvam Senterparti har støtta nedlegginga av NU, og de har gått i mot opprettelsen av en friungdomsskole. Dette skaper splid i et parti som tradisjonelt har kjempa for grendeskolen. Kontaktperson for friskolesøkerne mener det er skandaløst at politikere som representerer et parti som har kjempa for at folk skal få opprette private bygdeskoler, stemmer mot deres friskoleinitiativ.

Skolesaka har også ført til et tøffere klima i HST, hvor enkelte politikere nå eksplisitt tillegger medpolitikere geografiske motiv for stemmegivningen, også i andre saker. Et eksempel finner vi i budsjettdebatten før jul der det ymtes frampå at Norheimsund bevisst nedprioriteres: *"Det verker som om fleirtalet har store problem med sakene i regionsenteret."* (HF, 2006, Nr.99). Mistroen som har vokst fram mellom politikerne, og mellom politikere og administrasjon i forbindelse med skolesaka, kaster nå skygger over alle deler av det politiske liv i Kvam. Det etter hvert så kjølige klimaet tærer naturligvis på alle involverte, og av dem som tar bladet fra munnen er ordføreren som sier hun vurderer å gi seg: *"Det siste halvåret har vore meir tøft og krevjande enn moro."* (HF, 2006, Nr.57). Noe mindre tøft har det nok ikke vært å sitte som leder for administrasjonen, og sommeren 2006 valgte da også rådmannen å forlate skuta etter 13 år ved roret. Om skolesaka var medvirkende årsak til dette vites ikke, men det er uansett en hardt prøvet, og i manges øyne egenrådige og lite samarbeidsvillige rådmann som nå velger å skifte beite. Inn kommer en rådmann som skal komme til å nyte langt større respekt hos politikere og befolkningen forøvrig.

Friskt blod inn i administrasjonen

Den nye rådmannen oppdager fort at administrasjonen nyter lite tillit, noe han og påpekte i HST på et senere tidspunkt: *"Tilliten til administrasjonen var urovekkjande låg då eg kom for to år sidan."* (HF, 2008, Nr.88). Mistilliten som råder er nok og noe av grunnen til at han på et tidlig tidspunkt, og i tydelige ordelag, varsler at han vil legge vekt på å opptre ryddig og nøytralt. Han sier og at han ønsker å være en leder som kan være med å sikre de lange linjene i diskusjonene i Kvam: *"Det er ein viss risiko for at debattantane vert så detaljfokuserte at dei reflekterte menneska forsvinn frå debatten."* (HF, 2007, Nr.2). Han peker med dette på at det ikke bare er administrasjonen i Kvam, men også det politiske miljøet, som er kommet inn i et uføre. Om den politiske arenaen i Kvam sier han videre: *"Det fyrste eg la merke til var den skarpe tonen. Møtet mangla humor og var altfor sjølvhøgtideleg."* (HF, 2007, Nr.5).

Rådmannen er tydelig opptatt av å bidra til forsoning i det politiske Kvam og kommer med et råd til de folkevalgte om å dra debatten opp på et mer overordnet nivå. Han synes blant annet at politikerne bør drøfte funksjonsfordelingen mellom bygdene, underforstått at heradet ikke har råd til å gi alle bygdene et fullverdig offentlig tilbud.

Rådmannen ønsker og endringer i administrasjonen, og får raskt gjennomført noen organisatoriske endringer i heradets ledelsesstruktur. Han er opptatt av å imøtegå kritikken mot administrasjonen og kommer derfor med en henstilling til sine nye undersåtter om å lage korte og konsise utredninger, med klare og håndfase mål som lar seg etterprøve. Videre tar han eneveldig kontroll over kontakten mellom byråkrater og politikere, da han krever å på forhånd få se alle notat som administrasjonen skal legge fram for HST. Rådmannen går hardt ut med at han skal være uavhengig av særinteresser i saksbehandlingen, og han vil med en sterkere kontroll over alle administrative notat sørge for å gjenopprette administrasjonens ry som en nøytral instans. I forhold til selve skolesaka tar rådmannen grep ved å bringe inn friskt blod i saksbehandlingsprosessen. Han gjør endringer innad i administrasjonen, bringer inn konsulenter utenfra og tar selv over det administrative lederskapet for skolesaka (HF, 2007, 2008). Med dette fritar han i noen grad hardt pressede og kritisert skolebyråkrater for utredningsansvar i skolesaka.

4.4 Diskusjon – Administrasjonens og mistillitens rolle

Forholdet mellom administrasjonen og politikerne, har så og si gjennom hele prosessen, vært preget av mistro og mistillit. Hvorfor oppstod denne mistilliten? Og hva er konsekvensene av en slik tillitssvikt?

Kritikken mot administrasjonen har vært rettet mot ulike aspekter, og det er fire forhold som skiller seg særskilt ut. For det første har de vært *kritisert for å handle egenrådig*, som ved rådmannens innstilling til HST i november 2004 om nedleggelse av skoler før 2007. Dette opplevde mange politikere som et forsøk på administrativ overstyring av det politiske vedtaket om fredning, og dermed som et brudd på administrasjonens mandat.

”Det har vært dårlig kommunikasjon, og administrasjonen virker partisk i saken[...] Det har ikke vært noen objektiv saksbehandling fra den kanten.” (Norvald – N.pol.).

Videre har mye av kritikken gått på påståtte *feil og mangler i de økonomiske beregningene*, som jo skal danne grunnlag for de politiske vedtak. Herunder har det første kostnadsanslaget på 50 millioner kroner for opprustning av gjenværende skoler, som dog raskt ble rettet opp til 112 millioner, gjort betydelig skade på administrasjonens omdømme. Det tredje forhold er at politikerne, i følge dem selv, *ikke har fått tilstrekkelig med informasjon fra administrasjonen*, selv når dette har blitt etterspurt. Denne formen for kritikk har vært en gjenganger gjennom hele prosessen, og nært knyttet til dette ligger det siste aspektet ved kritikken mot administrasjonen, - *manglende åpenhet*.

”Tallmaterialet har vært misvisende ved at alle tall blir dratt i retning av Øystese-alternativet, mens andre alternativ ikke blir presentert. [...] Det mest graverende er at det ble lagt inn forskjellige forutsetninger til ulike alternativer for strukturendringer. [...] Rådmannen har blitt konfrontert med dette, men han svarer ikke på det. [...] også går bare saken videre. Han korrigerer ikke tallmaterialet.” (Norvald – N.pol.).

Før vi går videre her er det verdt å merke seg at brorparten av kritikken har kommet fra de som har kjempet for å beholde skolen i Norheimsund. Dette kommer også fram av mine intervjuer, der politikerne som stemte for KU i stor grad tar administrasjonen i forsvar, og i stedet retter kritikken mot administrasjonens kritikere.

”Det kan ikke være sånn at politikerne i heradsstyret sitter og sier at økonomisjefen ikke kan regne, og skolesjefen ikke er brukende, og at kultursjefen gir mer penger til den ene bygda enn til den andre.” (Øyvind – Ø.pol.).

”I denne saka her føler jeg administrasjonen har vært ryddige.” (Øyvind – Ø.pol.).

At det er slik er jo egentlig ikke så underlig. Det er Norheimsund som har hatt trusselen om nedleggelse over seg. Det er Norheimsund som til slutt mistet sin ungdomsskole. Og informanten min Norvald har rett i at innstillingene fra administrasjonen i overveiende grad har pekt i retning av Øystese-alternativet, uansett om det er rasjonelle argumenter eller vikarierende motiv som ligger til grunn. Følgelig er det Norheimsund som har hatt det sterkeste behovet for å rette opp i eventuelt kritikkverdige forhold, i håp om å vinne opinionens gunst og til sist innkassere den politiske seieren i saka. Slik jeg ser det, er det denne drivkraften som i størst grad har ført til den sterke mistroen til administrasjonen. Mer

enn egenrådighet og feil i saksframleggene, er det sprengkraften i slike lokaliseringssaker og konfliktenes omfang som har drevet fram mistilliten, ikke bare til administrasjonen, men også mellom de politiske partene i konflikten. Ved å lete fram feil og mangler ved saksgrunnlaget for et vedtak, rokker en og ved legitimiteten i vedtaket, noe som igjen bereder grunnen for nye runder og omkamper. Kommuneadministratorer vil derfor i regelen, heller enn i unntaket, være svært utsatt i slike saker. Det er ikke uten grunn at rådmannstillingen er av de offentlige lederstillinger som er mest utsatt, og derav i stor grad preget av gjennomtrekk. Gjennom sin rolle som forvaltere og leverandører av kunnskap, sitter byråkratene på en betydelig makt, - en makt de ikke er satt til å utøve.

Muligheten for å misbruke denne kunnskapsmakten er dog til stede, og så fort noen skulle finne grunner til å mistenke byråkratene for noe slikt, vil dette undergrave administrasjonens rolle som en profesjonalisert nøytral instans, og en vil kunne se et ødeleggende tillitsunderskudd i forholdet mellom byråkrater og politikere. Det er da også dette vi har kunnet se i denne saken.

Selv om jeg her har forsøkt å argumentere for at kritikk mot administrasjonen vil være vanskelig å unngå i en slik betent sak, har administrasjonens faktiske opptreden naturligvis stor betydning for et eventuelt brudd i tillitsrelasjonen. Det første kostnadsanslaget på 50 millioner kroner, samt det faktum at et politisk medlem trakk seg fra prosjektgruppa ”Kvammaskulen 2007”, er eksempler fra prosessen som kan gi, og gav, grobunn for kritikk mot byråkratene. Og under ligger det faktum at det er en lokaliseringssak i et lite samfunn, hvorpå byråkratenes bosted lett kan lede til mistanke om underliggende geografiske motiver.

”En saksbehandler fra Øystese kan ikke brukes til å behandle noe som har med skolesaka å gjøre [...] og knapt en saksbehandler fra Norheimsund. [...] Da må de være fra en av utkantkretsene, og de kjenner jo noen som bor i Norheimsund, eller de har noen slektninger der.” (Amalie – Adm.).

Kåre beskriver her en konsekvens av den etter hvert så sterke mistilliten, og sitatet illustrer og nødvendigheten av en nøytral og profesjonell administrasjon, spesielt i slike geografiske feider. Kjellberg beskriver i sin studie av Nordkommunen en realitet hvor profesjonaliseringen av lokalpolitikken leder til en avlokalisering hvor kommunen som helhet får en sterkere posisjon som en sosial enhet. I Kvam har vi derimot sett en relokalisering som følge av skolesaka, hvor nettopp tilhørighet til en særskilt bygd blir tillagt stor vekt og

nærmest automatisk diskvalifiserer byråkrater fra utredningsarbeid. Deler av administrasjonen har blitt strippet for sin relative uavhengighet, ikke bare som følge hva den faktisk har gjort, men også i egenskap av hvor de bor, hvem de slekter på og hvem de drikker øl med. Geografi blir i så måte årsak til mistillit, og samtidig en konsekvens av mistillit, i det mistilliten forsterker troen på at geografisk tilhørighet vil knuse byråkratens nøytrale briller.

Den nye rådmannens inntreden markerer et skille, om enn svakt, i forholdet mellom administrasjonen og HST. Omtrent fra dag en har den nye rådmannen, gjennom ord og handlinger, vært tydelig på at administrasjonen må oppfattes og opptre uavhengig. Denne bevisstheten rundt behovet for nøytrale byråkrater, samt det faktum at han ikke har noen tidligere tilknytning til Kvam, og heller ikke har bosatt seg der, ser ut til å ha dempet konfliktnivået mellom administrasjon og HST. Alle mine informanter gir og uttrykk for at de har tillit til den nye rådmannen, også N-politikerne, men disse understreker samtidig at han har arvet en uregjerlig administrasjon: *”Nissen følger med på lasset, men han (rådmannen) har gjort et hederlig forsøk.”* (Norvald – N.pol.). Selv om rådmannen nyter respekt og tillit, er det vanskelig å spore noen endringer i politikernes uttalelser ovenfor administrasjonen før og etter den nye rådmannen. Påstander om feil og mangler i administrasjonens utredninger og utregninger fortsetter å komme fra politisk hold med uforminsket styrke, noe som kan tyde på at mistilliten stikker dypt. Det er nå en gang slik at tillit kan vendes til mistillit på et øyeblikk, mens det å bygge opp (igjen) en tillitsrelasjon som regel tar lang tid. Når misnøyen med administrasjonen ikke ser ut til å minske, på tross av rådmannens tiltak for å gjenreise tilliten, tror jeg ikke dette bare kan forklares med at slikt tar tid. Noen vil si at kritikken er berettiget og derfor ikke trenger noen forklaring. Om byråkratene faktisk har opptrådt partisk, eller de har utført dårlig håndverk, er det ikke så mye annet å si enn at de har sviktet sin rolle. Men selv om byråkratene nok kan ha gjort sine feil, og at mistilliten dels kan være en effekt av dette, så mener jeg fortsatt at sakens natur og omfanget av konflikten er den viktigste forklaringen også på at mistilliten vedvarer. Nettopp det at vi ikke ser noen klare endringer i forholdet mellom administrasjonen og HST, selv etter de strukturelle endringene i administrasjonens utredningsarbeid, styrker denne forklaringen. Fiendtlige holdninger til enkelte byråkrater har fått rotfeste hos deler av HST, og jamfør Kim og Pruitts eskaleringsteori er dette varige endringer. Videre kan vi se tegn til den selvforsterkende mekanismen; selektiv behandling av informasjon. Det er ikke lett å gjenreise tilliten når motparten er fast bestemt på å finne feil, nærmest uavhengig av hva byråkratene sier og gjør. Og Amalie stiller et betimelig spørsmål:

”Hvordan skal administrasjonen forholde seg til politikere som ikke blir enige?” (Amalie – Adm.).

Konsekvensene av mistilliten mot rådmannens menn og kvinner er ganske så alvorlige. Demokratiske institusjoner som sådan er helt avhengige av tillit, og lokaldemokratiet er intet unntak. I det tillitsrelasjonen brytes, forsvinner og legitimiteten i de vedtak som fattes. Mer konkret, i denne saken, ser vi at politikere og folk i elektoratet beveger seg over i byråkratenes rekke i det de bestiller egne utredninger, gransker administrasjonens utredninger med lys og lykte, og krever stadig mer detaljert informasjon. Den usikkerheten som oppstår i en slik kontekst gjør det svært vanskelig å fatte noen (legitime) vedtak over hodet. For hvilket grunnlag skal vedtak fattes på når man ikke stoler på kunnskapen som skal danne grunnlag for vedtaket? Situasjonen blir svært krevende for begge parter, og en eskalering av konflikten blir vanskelig å unngå. Det blir en runddans av krav om mer informasjon fra politisk hold, og administrasjonens forsøk på å innfri disse kravene.

”Det er en del av kulturen og klimaet, dette at alltid er det noen som spør etter mer. Og det er vanskelig å få fatt i hva mer de vil ha. [...] De ber stadig om mer info, men blir ofte svar skyldig når rådmannen spør om hva, og de svarer da i generelle vendinger.” (Amalie – Adm.).

I skolesaka har denne runddans ikke bare vært svært kostnadskrevende, i form av stadig nye utredninger og innleie av konsulenter, men den har og i stor grad bidratt til å forsinke beslutningsprosessen. Mistilliten og kritikken mot administrasjonen, ofte rettet mot enkeltpersoner, har og ført til vanskelige arbeidsvilkår med helsemessige konsekvenser for enkelte av de ansatte byråkrater. Tillitssvikten har i betydelig grad bidratt til eskalering av konflikten.

* * *

Engasjerte kvemninger ønsker makt

2007 er valgår - det skal å komme til å påvirke skolesaka – og skolesaka skal komme til å påvirke valget. Tross gjentatte vedtak om bygging av KU de siste par åra, har motstanderne av nedleggingsvedtaket på ingen måte gitt opp, og ingen anledning er vel bedre egnet for en real mobilisering enn et demokratisk valg. Kombinasjonen skolesak og valg skaper et voldsomt engasjement i elektoratet, da særlig i sentrumsbygdene Norheimsund og Øystese.

Engasjementet kommer først til uttrykk gjennom et uvanlig stort tilsig av nye medlemmer til de politiske partia, og mange av de nye medlemmene ønsker å stille til valg. Som i så mange andre norske kommuner har det lenge vært en laber politisk interesse og motvilje mot å stille til valg, men nå har altså vinden snudd i Kvam. Borgere av Kvam har latt seg engasjere og frustrere av en vanskelig skoleprosess, og ønsker nå å bringe seg selv nærmere beslutningsmakten. Men ikke alle ser like lyst på dette nyvunne strålende politiske engasjementet. Det snakkes om kopping av valglister, og det pekes på at de nye medlemmene kun fokuserer på skolesaka. Uansett, - skolesaka er valgkampsak nr.1, skolesaka splitter, og ingen av partiene spares for tøffe runder med forhandlinger om valglister og valgprogram. Høyt opp på flere lister kommer det inn nye navn, og mange av disse kan en finne igjen som aktive skribenter i skolesaka. Mange nye kommer altså til, men det er og mange som ryker ut. Flere representanter ser seg nødt til å trekke seg fra lista, blant annet fordi de ikke kan stå inne for valgprogrammet (les: standpunktet i skolesaka). Mens Norheimsund kommer tungt inn på listene til Ap, H, SV og V, med blant annet fremtredende representanter fra AFNU, blir lista i det nyopprettede partiet Dei Uavhengige (DU), med sitt opphav i Øystese, en trygg havn for de som ønsker å opprettholde vedtaket om bygging av KU.

SV er et av partiene som programfester 4 ungdomsskoler i Kvam, og med dette går vekk fra sitt realpolitiske standpunkt i saka som følge av stort tilsig av nye medlemmer. Blant de mer etablerte medlemmene kan en ane en viss irritasjon over ”koppinga” av partiet: *”Noko er gale når en melder seg inn ein månad før fristen for å få folk til å snu i ei sak. Dette er øydeleggjande for politikken og demokratiet”*. Ei anna uttrykker: *”Det er positivt med engasjerte og nye medlemer, men me føler oss overkøyrde. Eg hadde lika om engasjementet hadde kome litt tidlegare.”* (HF, 2007.04.03). Atter andre mener nominasjonsprosessen har vært udemokratisk, og at presset mot politikerne, fra flere hold, har blitt for stort. Det har og blitt jobbet for å ekskludere SVs sittende HST-medlemmer fra partiet, og om nominasjonsmøtet sies det å ha vært rene lynsjestemningen. SVs HST-representanter vil

likevel ikke snu i skolesaka. Vi ser av dette at lokalpolitikerne står under et press som grenser til det umenneskelige, og nominasjonsprosessene sier sitt om den særdeles vanskelige politiske situasjonen Kvam er inne i. Selv om mange av de etablerte politikerne reagerer på at så mange norheimsundfolk plutselig melder seg inn i politiske parti, og betegner det som på grensa til uetiesk, ser de at noe positivt kan komme ut av det: *Engasjementet er bra om det held fram og spreier seg til andre saker enn skulesaka.*” (HF, 2007, Nr.27).

Legger skolesaka død til etter valget?

Samtidig med at nominasjonsprosessene i partia går sin uvante gang, skjer det og underlige ting blant de sittende makthaverne. I mars blir Ap, H, V og Frp tilsynelatende enige om å legge skolesaka død og begynne på nytt. Disse 4 partia sitter med et flertallet i HST, og vil med dette kunne skrinlegge prosjektet med en felles ungdomsskole i Øystese. Denne nye situasjonen kommer som en følge av programmøta i de ulike partiene. Parti og representanter som har sagt seg villig til å gå til valg på et program som vil sikre ungdomsskoetilbudet i 4 bygder, opplever det nok noe problematisk å opprettholde et vedtak som sier det motsatte bare måneder før valget. Det er nå likevel slik at planprosessen rundt KU har kommet langt, mange millioner er brukt til prosjektering og utredninger, og vedtak om bygging av KU har fått politisk flertall, om enn vaklende og marginalt, ved aller korsveier siden prosessens spede begynnelse 3 år tidligere. Kanskje er det noen av disse faktorene som fører til at det nye samarbeidet rakner like fort som det oppstod. I alle fall blir det ikke noe av den annonserte døden over fellesskolen, da Ap ikke vil signere noen forpliktende avtale og de to Frp-representantene snur (HF, 2007).

Byggingen av KU igangsettes

Tross dette nye forsøket på å redde ungdomsskolen i Norheimsund, får vi altså et nytt vedtak om å fortsette arbeidet med KU i HST-møtet 10. april 2007. Med 15 mot 12 stemmer, og med 150 engasjerte borgere på tribunen, gies administrasjonen fullmakt til å starte bygginga av skolen med mål om å ferdigstille den innen skolestart høsten 2008. Vedtaket er omstridt. Dette fordi flere av de som stemmer for KU om bare noen få måneder stiller til valg på program som sier at en skal jobbe for å beholde ungdomsskolen i Norheimsund. En HST-representant setter ord på dillemmaet:

”Fire parti har laga program som seier at Kvam skal ha fire ungdomsskular. Programma skal vera ein kontrakt med veljarane, som bør få påverka avgjerda. Det vert eit demokratisk problem om partia som røysta for KU no, skal gå til val på det motsette.” (HF, 2007, Nr.28).

Fra den andre sida får vi dog en påminnelse om at vedtaket bygger på en langvarig prosess: *”Saka er grundig handsama. Vedtaket er stadfesta fleire gonger og lovlegkontrollert, og saka rommer ikkje nye moment som gjev grunnlag for å snu.”* (HF, 2007, Nr.28). Og en tredje oppsummerer ståa slik: *”Freden bryt ikkje ut sjølv om ein satsar på KU.”* (HF, 2007, Nr.28). Så sant som det er sagt. Ikke mange dagene etter vedtaket kommer elektoratet igjen på banen med et innbyggerinitiativ. 1359 borgere skriver under på et krav til HST om å be rådmannen om å utrede muligheten for en 1-10 skole i Norheimsund. Initiativtakerne reagerer på manglende konsekvensutredning, og på at skolestrukturen blir endra uten at det har stått i noe partiprogram. De mener at: *”prosessene er et maktovergrep.”* (HF, 2007, Nr.32). Innbyggerinitiativet blir avvist i HST-møtet 12. juni, og likens blir vedtaket fra 10.04.07 opprettholdt etter et nytt krav om lovligkontroll. Denne tredje legalitetskontrollen i saka blir også avvist av fylkesmannen.

Selv om innbyggerinitiativet ble avvist, ber rådmannen noen dager senere om å få utrede følgene av en 1-10 skole i Norheimsund. Mange i flertallet reagerer på at rådmannen tar opp dette når en slik utredning nylig er avvist av HST. Rådmannen svarer på kritikken med å vise til at administrasjonen har ansvar for å utrede i og med at det er et høyst aktuelt scenario. Rådmannen får da også godkjenning fra FSK til å bruke 400.000 på utredninger (HF, 2007; Saksdokument, 2007).

Splid om demokratiske spilleregler

Utgangspunktet for valgkampen blir noe spesiell, den gang 5 partier (Ap, H, SV, Frp og V) har valgt å programfeste at Kvam skal ha 4 ungdomsskoler og ikke 2 i henhold til gjeldende vedtak. Disse partiene har i det sittende HST 16 av 27 representanter. Mye kan altså tyde på at det etter valget blir et flertall for å beholde ungdomsskolen i Norheimsund. Journalist i HF, Sigbjørn Linga, gir en god beskrivelse av ulikhetene som råder i synet på demokratiske spilleregler:

”Fleirtalet, som kan vere et mindretal etter valet, hevdar mindretalet ikkje respekterer demokratiet fordi det nektar å bøya seg for vedtaka om nedlegging av NU. Mindretalet, som

kan vera fleirtal etter valet, hevdar fleirtalet viser manglande forståing for demokratiet når det fattar eit vedtak i strid med ein monaleg del av folket og valprogramma til fem av ni vallister.” (HF, 2007, Nr.46).

Nettopp synet på hvordan lokaldemokratiet bør fungere; hvordan lokalpolitikere og administrasjonen bør opptre, samt hvor grensene går for en redelig valgkamp, blir sentrale tema i skolesaka både før og etter valget.

Stemmerettledning til velgerne

Spørsmålet om hvor grensene går for en redelig valgkamp blir virkelig satt på dagsorden når kvemminger i Vikøy sogn (strekningen Norheimsund-Tørvikbygd) kort tid før valget finner en valghåndbok i postkassa si. Noen dager senere finner kvemminger på strekningen Øystese-Fykse en lignende valgliste i sine postkasser. ”Valhåndbok for Vikøy sokn” gir konkrete råd om hvem en bør stemme på for å berge NU, og lister opp en rekke navn som i følge forfatterne av boka fortjener en personstemme eller en slenger. Samtidig frarådes folk å stemme på Sp, Krf og DU, fordi disse partia støtter KU. Valglista i Øystese kommer som et motsvar på valghåndboka i Norheimsund, og på denne beskrives Sp, Krf og DU som de eneste ”rene” partiene for dem som ønsker en avslutning på skolesaka og som helst vil slippe et politisk klima preget av personangrep, sjikane og rivalisering. Det listes og opp en rekke politikere som en bør gi en ekstra stemme om en ønsker at KU skal ferdigstilles. På denne lista er det forøvrig også navn på politikere som må bryte med eget partiprogram om de vil stemme for å opprettholde vedtaket om en felles ungdomsskole i Øystese. Det er særlig dette initiativtakerne for valgaksjonen i Norheimsund reagerer på; at det oppfordres til å stemme på politikere som kanskje ikke støtter programmet de går til valg på. En av mennene bak valghåndboka i Norheimsund blir forøvrig selv valgt inn i HST etter å ha fått mange slengere i valget.

Det er ikke alle som er like fornøyd med å bli ført opp på slike lister, og blant den etablerte politiske stand rettes det fra begge sider i saka sterk kritikk mot denne formen for aksjonisme:

”Det går på demokratiet laus når folk prøver å styra veljarane slik. Ein ting er at folk snakkar saman om kven dei bør røyste på av dei lokale kandidatane. Noko anna er å senda ut materiell som dette og prøva å kuppa valet.” ”Aksjonane er lovlege, men moralsk forkastelege.” (HF, 2007, Nr.69).

En som har kjempa hardt for å bevare NU, og som er på vei inn i lokalpolitikken, er på sin side sjokkert over disse reaksjonene: *”Dei vitnar om ei mangelfull forståing av demokrati og valsystem, og er ei grov undervurdering av veljarane sin frie vilje. Aksjonsgrupper er viktige som uttrykk for folkeviljen og må få driva valkamp.”* (HF, 2007, Nr.69).

Valgaksjoner førte til store utskiftninger

Uansett hva en måtte mene om valgaksjonene så er en ting sikkert – det virker. De 20 kandidatene som var ført opp på aksjonslistene fikk 4947 slengere, mens de 161 andre fikk til sammen 2730. Mange av listene ble nærmest snudd på hodet i forhold til nominasjonslistene. Eksempelvis mistet de to listetoppene hos Frp plassen sin til fordel for to kandidater som stod anbefalt i valghåndboka. Fordelt etter postadresse fikk Øystese og Norheimsund inn 21 representanter, mens de fire mindre bygdene ble avspist med til sammen 6 representanter. Dette etter at 4500 velgere gjorde 30 000 rettinger på listene! Reaksjonene fra småbygdene lot da heller ikke vente på seg: *”Det er til ettertanke at det er råd å kuppa heradsstyret. Å gå til val for ei fireårsperiode på ei sak og ein bygning er usmakeleg. Eg har forståing for at det skjer, men likar ikkje måten.”* (HF, 2007, Nr.70).

Som en direkte følge av aksjonistenes iherdige valgkampinnsats er det mange nye fjes å finne i det nye HST, men de store utskiftningene må trolig også tilskrives at mange politikere frivillig valgte å gi seg i forkant av valget. Om ikke så mange eksplisitt uttrykker det, er det ikke urimelig å anta at mange av de som tok sin hatt og gikk, gjorde dette på grunn av et voldsomt personlig press og en nærmest uhyggelig stemning i HST som følge av skolesaka. At vi blant de nye som kommer inn i HST kan finne noen av de mest profilerte skoleaktivistene overrasker ingen, men det skal bli interessant å se hvordan disse finner seg til rette innenfor HSTs institusjonelle rammer – bringer de inn en ny form for politisk kultur?

Men la oss nå komme oss videre til det virkelig store spørsmålet – hva vil utfallet av valget bety for den videre utviklinga i skolesaka? Hvem vant?

Hvem vant valget?

Tar en utgangspunkt i partiprogramma ser det ut til at Norheimsunds innbyggere etter flere års kamp kan ha klart å berge ungdomsskolen i bygda. Partiene H, V, SV, Ap og Frp, som alle har programfesta ungdomsskole i Norheimsund, er inne med 16 representanter, noe som gir et

knappt flertall i HST. Nå er det imidlertid slik at de mange interne nominasjonskampene og de mange rettingene på valglistene har skapt en ganske så uoversiktlig politisk situasjon i Kvam. Mange av kandidatene har nok gått flere runder med seg selv for å bestemme seg for om de kan stå inne for sitt eget partis valgprogram, etter at tilstrømmingen av nye medlemmer har ført til endringer i forhold til partiets realpolitikk i siste fireårsperiode. Kampen om å få inn sine folk, først på nominasjonsmøtene og senere med 30.000 rettinger på valglistene, har ført til at sammensettingen internt i mange partier er radikalt endret, og i enkelte partier kan det se ut til at begge leire i skolesaka har fått inn noen av "sine" (HF, 2007).

Blant de som tapte den interne maktkampen i partia i forkant av valget var det noen som valgte og trekke seg, fordi de brått følte seg politisk hjemløse i eget parti. Andre valgte å bli, kanskje fordi de mente at en enkeltsak ikke var grunn god nok til å oppgi sitt politiske engasjement. Denne siste gruppen er det som nå skaper usikkerhet om Norheimsunds nyvunne flertall. Flere av disse "usikre" HST-representantene fikk mange personstemmer fordi de ble anbefalt av valgaksjonen i Øystese, og deres mandat er derav på sett og vis delt. Mandatet de har fått som medlemmer av sine respektive parti tilsier at de skal jobbe for fullt grunnskoletilbud i 4 bygder, mens mandatet de har fått ved hjelp av personstemmer tilsier at de skal arbeide for det bestående skolevedtaket. På ulike måter, og i ulik grad, har da også disse politikerne gitt til kjenne sin usikkerhet i skolesaka.

Før vi går videre inn i nok en periode med mye turbulens, er det verdt å ta med noen flere aspekter ved valgresultatet. At skolesaka engasjerer vet vi, og dette kommer da også til uttrykk i valgdeltakelsen som viser en oppgang fra 61,4% i 2003 til 72,9% i 2007. Økningen må tilskrives skolesaka, og partiet Dei Uavhengige (DU) mener at de også har vært en medvirkende faktor. DU, som ble opprettet før dette valget, og som har vært tydelige på at de ønsker å opprettholde vedtaket om en felles ungdomsskole i Øystese, kom inn med hele 3 representanter i HST. Det må og nevnes at den sittende ordføreren fra Ap fikk fornyta tillitt da kvemningene for første gang gikk til direktevalg på ordfører. Hun gikk til valg på fire ungdomsskoler i Kvam (HF, 2007).

4.5 Diskusjon – Eskalerende faktorer

Hvilke forhold bidro til å eskalere konflikten?

Vedtaket var fattet, og byggingen av fellesskolen var satt i gang. Kunne stridighetene stoppet her? Kunne 2007 blitt året hvor Norheimsunds innbyggere trakk inn årene og aksepterte tapet av den lokale ungdomsskolen? I teorien – tja. Saken var utredet. Saken hadde vært på høring. Saken hadde gått mange politiske runder. Saken hadde fått sitt vedtak. Prosessen var gjennomført, og saken var i så måte avsluttet. End of story. Fine. Og kvemningene levde lykkelig, i fredelig sameksistens, alle sine dager. Men, nei. Et slikt scenario fordrer legitimitet og tillit – demokratiets grunnsteiner. For det er på sett og vis demokratiets herlige dynamikk som bringer striden til nye høyder i valgåret 2007. Hadde det ikke vært valg i 2007, men si i 2010, så kunne nok saken, om ikke annet, blitt avsluttet tidligere. Stridigheter og politiske omkamper ville det likevel blitt, men valget bidro i betydelig grad til å eskalere konflikten. Grunnlaget for en eskalering var forøvrig lagt tidligere, uavhengig av valget.

Mye av grunnlaget for eskaleringen ligger i de samme elementer som initierte konflikten, men også framveksten av konfliktgrupper er sentral. Vedtaket om nedlegging av NU ble etterfulgt av folkemøter, innbyggerinitiativ og mangfoldige leserinnlegg i lokalavisa. I kjølvannet av dette engasjementet vokste det raskt fram en konfliktgruppe i form av ”Aksjonen for Norheimsund ungdomsskole (AFNU). I små samfunn med tette bånd mellom innbyggerne, som i norske bygdesamfunn, er kapasiteten for kommunikasjon, og dermed mobilisering, stor. Sammen med vedtaket om nedleggelse som ”trigger-event”, og lederskikkelser som vokste fram og tok ansvar, var veien kort fra et løst folkelig engasjement til en slagkraftig konfliktgruppe som skulle få betydelig innflytelse på valget i 2007. AFNU og deres bygdefreder mobiliserte massivt inn mot partigruppene, og senere med sin valghåndbok, og fikk på denne måten mange av ”sine” inn i maktens korridorer. Noen kilometer lenger borte i Øystese så vi ikke den samme mobiliseringen, men gjennom lista til De Uavhengige, som må kunne omtales som en bygdaliste, og gjennom deres motsvar til valghåndboka, fikk også Øystese inn mange av ”sine”. Det ble store utskiftninger i HST.

Friskt blod betyr i mange sammenhenger blanke ark, og dermed muligheter for å krysse tidligere konfliktlinjer, men situasjonen Kvam var i, førte heller til det motsatte. Det store fokuset på skole i valgkampen, og velgerrettledningene som åpenbart også handlet om

skolesak, førte til at mandatet til mange av de nyinnvalgte politikerne ble sterkt knyttet til deres standpunkt i en enkeltsak, og til en viss grad også avgrenset til en særskilt bygd. Dette er ikke problematisk rent prinsipielt, men realpolitisk førte det i Kvam til en sterkere polarisering i en allerede polarisert debatt, og Kjellbergs teori om det grunnleggende politiske dilemma fikk større aktualitet. De distriktpolitiske motsetninger som ble vakt til live av skolesaka passet ikke inn i de tradisjonelle partipolitiske skillelinjer, bygderepresentanter ble valgt inn, og vi fikk således en relokalisering av politikken. Amalie beskriver den nye politiske situasjonen som følger: *”Den egentlige partistrukturen i Kvam er død. De har blitt aksjonsgrupper.”* (Amalie – Adm.). Og det var da også flere såkalte skoleaksjonister som ble valgt inn; heriblant profilerte AFNU-medlemmer og de mest aktive skoledebattantene i lokalavisa. Valgresultatet førte derfor ikke bare til økt polarisering i skolesaka, men også en politisk kulturell kollisjon mellom de etablerte partipolitikere og ”aksjonistene”. Dette kom og til uttrykk i min intervjurunde hvor blant annet Norvald uttaler: *”Jeg var ny og ble ikke særlig godt mottatt, (i partiet) blant annet fordi jeg hadde stått i valghåndboka og vært aktiv i skolesaka. [...] en kald, kjølig mottakelse.”* (Norvald – N.pol.). Kritikken den andre veien går på at enkelte av ”de nye” beveger seg vekk fra politikken og inn på byråkratenes enemerker: *”En er så oppsatt på å få igjennom egen sak at en blander kortene mellom politikk og administrasjon. Politikeren blir selv en byråkrat og ekspert samtidig som en vil føre politikk.”* (Øyvind – Ø.pol.). Denne kulturelle kollisjonen går på tvers av partiene og standpunkt i skolesaka, og blir på ett vis en uavhengig konflikt, men like fullt ble det en eskalerende faktor i skolestriden. Et siste poeng i denne sammenheng er at engasjementet for skolesaka i det folkelige lag, vokste fram av, og avstedkom en sterk misnøye med det bestående maktapparatet i kommunen. Ser en på uttalelser og leserinnlegg i lokalavisa, finner man at den sterkeste kritikken mot administrasjonen kom fra mannen i gata, ikke fra aktive politikere. Ved valget i 2007 endres dette bildet noe, fordi noen av disse engasjerte sjelene velges inn i HST. På sett og vis kan man si at systemkritikken og mistilliten som fikk fritt spillerom i lokalavisens spalter, rykker nærmere inn på byråkraten i det systemkritikerne, etter 2007-valget, forfremmes fra offentlige røster til offentlige røster med beslutningsmakt. Valgresultatet førte således til eskalering av konflikten, både innad i HST, og i forholdet mellom HST og administrasjonen. Men også underveis i valgkampen kan vi se at konflikten eskalerte.

”Det var et skolevalg. Det er ikke noe å lure på.” (Norvald – N.pol.).

Valg engasjerer. Skole engasjerer. Og i konteksten av en eskalerende konflikt er de dynamitt. Valg er en anledning til direkte påvirkning, en anledning særlig engasjerte i Norheimsund ikke hadde råd til å la gå fra seg, og som en konsekvens av dette øker omfanget av konflikten. Jamfør Pruitt og Kims teori om valg av strategi, ser vi en situasjon hvor forkjemperne for NU opplever at kampstrategien er eneste farbare vei. Tilliten til de styrende var brutt ned, og forsøk på å påvirke gjennom høringer og innbyggerinitiativ hadde ikke vunnet fram. Skylden ble lagt på motparten, og med et foreliggende vedtak om byggestart på KU syntes situasjonen fastlåst. Kampstrategien ble valgt, og konflikten eskalerer etter konfliktspiralmodellen. ”Kupping” av partier og valghåndboka er eksempler på at tunge kampmidler blir tatt i bruk. Vi kan og se en tydelig økning av skolesaksrelatert innhold i lokalavisa, både redaksjonelt innhold og leserinnlegg. Valget bidro og til at flere ble trukket inn i striden – den gjorde det nødvendig for folk flest å ta standpunkt i skolesaka. Som en effekt, da også av den generelle eskaleringen, ser vi at det blir lite rom for nøytrale tilskuere. I alle fall er det vanskelig å få øye på noen nøytrale stemmer i det offentlige rom, og det kan se ut til at gruppepolariseringseffekten (jamfør Sunstein) forsterkes. Et tydelig uttrykk for den sterke geografiske polariseringen som oppstår i konteksten av skolestriden, er de mange uttalelser jeg fikk fra mine informanter om sosial utfrysning og hets. En har opplevd utfrysning på arbeidsplassen på grunn av engasjement for ”feil” side. Ei anna opplever det ubehagelig å gå å handle i bygda hun har ”stemt mot”, fordi hun ikke kan gå i fred for til dels hatske kommentarer. Flere opplever at tidligere venner og bekjente fra den andre bygda ikke lenger vil prate med dem: *”De hilser ikke på. [...] stikker unna for å slippe å hilse på.”*. Det var nok særlig profilerte politikere og byråkrater som opplevde slike ting, men kostnadene ved å tre ut i offentligheten i skolesaka var nok tydelig for alle og enhver. Mange har nok derfor kvidd seg for å delta i debatten, særlig om ens meninger ikke samsvarte med bygdas, for som Øyvind sa i intervjuet: *”Naboer vil reagere, og det går ut over ungene dine til syvende og sist.”* (Øyvind – Ø.pol.). Denne omdømmeeffekten (jamfør Sunstein) bidrar til at meninger ikke kommer fram, samt til at polariseringen forsterkes. Informasjonsflyten blir og påvirket når meningsmotstandere får færre møtepunkter som følge av stemningen. I stedet for å nærme seg hverandre, får en heller bekreftet sine argumenter i samtale med sine sambygdinge. Denne gruppepolariseringen er en eskalerende faktor gjennom hele prosessen, og denne polariseringen ble forsterket i forbindelse med valget. Jeg vil altså hevde at valget økte omfanget av konflikten, og et siste uttrykk for dette finner vi i endringen fra spesifikk til generell argumentasjon.

I løpet av valgåret 2007 skjer det en rekke ting som da, og ikke minst seinere, ble gjenstand for stor diskusjon. Det er de demokratiske spilleregler stridighetene etter hvert skulle stå om, og problemstillingene var, og er, mange. Er det etisk å ”kuppe” partilister og valgprogram? Og blir valgresultatet da et uttrykk for folkemeningen, eller for en liten gruppe engasjerte sjeler? Har byggestartsvedtaket av KU legitimitet, når HST-representanter som stemte for, samtidig går til valg på at NU skal bestå? Og hva med velgerrettledningene basert på skolesaka? Etter valget dukker det og opp spørsmål om hvor vidt det er greit å snu i en så sentral valgkampsak. Ligger det ikke nok legitimitet i de mange utredninger, høringer og vedtak som KU har bak seg? Hvor går, og hvor burde, skillet mellom byråkratenes og politikernes arbeidsoppgaver gå? Og hvordan bør man egentlig opptre i HST-salen? Problemstillingene er mange, og striden skal etter hvert dreie seg mer og mer om disse overordnede spørsmål om demokrati, etikk og legitimitet. At argumentasjonen på denne måten beveger seg fra selve saken, og over i generelle problemstillinger, er et klassisk tegn på eskalering, og det bidrar til ytterligere eskalering (jamfør Pruitt og Kim). I min intervjurunde kom det fram mange meninger om de ovenstående problemstillinger, og det mest fremtredende funnet i dette materialet er at alle vil ta motparten i skole for uetisk og til dels udemokratisk framferd. Vi kan ta et lite eksempel fra spørsmålet om politisk mandat i enkeltsaker. Først fra Norvald som har kjempet for skolen i Norheimsund:

”[...] det går et grunnleggende skille mellom saker som er programfestet og de som ikke er det.” Han fortsetter med å argumentere for at eventuelle reservasjoner mot punkter i valgprogrammet må komme i forkant av nominasjonen. *”Unnlates dette, med den følge at noen velges inn og deretter bryter med programmet på viktige saker, har vi med muldvarper å gjøre.”* (Norvald – N.pol.).

På den andre siden har vi så Øyvind som peker på at politiske prosesser er dynamiske, og at en må ta høyde for at saksgrunnlaget endrer seg i løpet av fire år, samt legger vekt på at mandatet er knyttet til en helhetlig politikk basert på partipolitisk ideologi: *”Jeg sitter ikke i Partiet (partinavn fjernet av hensyn til anonymisering, min anmerk.) på grunn av en enkeltsak.”* (Øyvind – Ø.pol.).

Kommunevalget i 2007 var altså en betydelig eskalerende faktor av flere grunner. Misnøyen med nedleggingsvedtaket, som tidligere hadde kommet til uttrykk i folkemøter, høringer og innbyggerinitiativ, fikk under valgkampen nye arenaer å spille på. Konfliktgrupper og sterke

ledere drev fram en mobilisering som resulterte i et nykomponert HST, med nye omkamper om skolene i Kvam som konsekvens. Med to parter i HST, hvor begge ser ut til å forsvare seg mot det de opplever som provokasjoner fra motparten, har vi konfliktspiralen gående. Vi kan og gjenkjenne mange av de endringer som Pruitt og Kim beskriver i ”strukturell endring modellen”, som bidrar til at konflikten eskalerer og vedvarer. Fiendtlige holdninger og fortolkninger kommer tydelig til uttrykke i HST-salen etter hvert som saka skrider fram. Gruppepolariseringen syntes sterk, og bidrar til at de bekreftende mekanismene; rasjonalisering av egen atferd, selektiv behandling av informasjon og autistisk fiendtlighet, gjør seg gjeldende. Vi vil blant annet få se at den autistiske fiendtligheten gjør seg gjeldende i enkelte grupperinger hos partene, og der kommunikasjon mellom partene ”oppdages”, blir det tolket som svik og lyssky virksomhet.

* * *

Flertallskonstellasjonen

Når Kvam denne høsten får sin første samarbeidplattform for en hel valgperiode noen sinne, er det på grunn av enighet i skolesaka. Ap, SV, H og V inngår en samarbeidsavtale som innebærer at de får en flertallskonstellasjon med 14 av 27 representanter i HST. Avtalen kan berge ungdomsskolene i Norheimsund og Ålvik. Konstellasjonen vil og se på mulighetene for å begrense utbyggingen av KU, samt se på alternative bruksmuligheter for eventuelle overskuddsareal. Flertallskonstellasjonen (FK) ønsker imidlertid å realisere sitt skoleprosjekt innen de eksisterende økonomiske rammer, og det spekuleres i om skolesamarbeidet kan sprekke fordi det synes vanskelig å få til de nødvendige innsparinger på KU.

Opposisjonen reagerer umiddelbart med vantro, og de mener det er direkte uansvarlig å gravlegge fellesskoleprosjektet nå som bygginga har kommet så langt. De mener og at den nye konstellasjonen utviser maktarroganse under konstitueringsmøtet i HST. FK fikk både ordføreren og varaordføreren, og opposisjonen mener de måtte finne seg i å dele på smuler i valget på ulike utvalg (HF, 2007).

Nytt vedtak og ny skolekomite

Den 13. november 2007 tar skolesaka, som venta, en ny vending med følgende vedtak som vinner fram med 16 mot 11 stemmer: ”Kvam heradsstyre opphevar tidlegare vedtak om

nedlegging av Norheimsund Ungdomsskule, og ber rådmannen justera budsjett og økonomiplan i tråd med dette. Målet er at totalramme for opprustning av skular i Kvam ikkje skal aukast.” (Saksdokument, 2007). Vedtaket vekker oppsikt langt utenfor heradets grenser, og Bergens Tidene banker til med overskriften ”Skule til 80 mill. skal stå halvtom”.

Norheimsund har endelig vunnet et av de mange slaga som har stått i skolesaka, men hva som vil skje videre er uvisst. Spørsmålet om opprustning av 4 ungdomsskoler kan gjennomføres innenfor forsvarlige økonomiske rammer henger over de ferske vinnerne, og det er da også økonomispørsmålet som i hovedsak er gjenstand for diskusjon i HST.

For å bringe arbeidet videre, opprettes det en ny skolekomite: *”Kvam heradsstyre set ned ein politisk vald komite etter kommunelova §10, 5.ledd. [...] Oppdraget inneber å vurdera om det er teknisk og økonomisk mogleg å tilpassa bygget, sett i høve til areal, planløysning, nytt elevgrunnlag (omlag 120 elevar) og søkja å oppnå mest mogleg innsparing, både med hensyn til investeringskostnad og kostnad med framtidig drift. Dersom dette ikkje medfører tilstrekkeleg innsparing skal komiteen i samarbeid med rådmannen vurdera alternativ bruk.*” (Saksdokument, 2007). Komiteen gies også mandat til å ta avgjørelser om prosjektering, valg og godkjenning av løsninger, tildeling av anbud og vedtak av byggestart. Mandatet er nesten altomfattende, men rådmannen mener komiteen ikke har fullmakt til å stoppe arbeidet med KU, og opposisjonen reagerer på de svært vide fullmakter og budsjettmyndigheter som komiteen gies. Mindretallet reagerer og på at komiteen bare får representanter fra FK. De mener det ville være rimelig at mindretallet fikk to medlemmer i utvalget, men får til svar at: *”det er unaturleg å vera så demokratisk at opposisjonen skulle få plass i utvalet.*” (HF, 2007, Nr.88). Mindretallet vil ikke godta vedtaket som kan sette en stopper for KU, og ei heller opprettelsen av komiteen og valget til denne, og krever derfor lovligkontroll. I grunngivinga skriver de blant annet som følger: *”Heradsstyret har heller ikkje fått lagt fram for seg budsjett for kva omorganiseringa vil kosta. Trass i dette har fleirtalet i heradsstyret gjeve ein komite frie fullmakter til å gjennomføre omorganiseringa.*” (Saksdokument, 2007). Tross Norheimsunds seier i denne omgang, er altså ingenting avgjort, og følgende overskrift i HF beskriver situasjonen godt: ”Pauseresultat: 1-0 til Norheimsund”.

Partiløse politikere

Dagen etter HST-møtet melder to av Høyres representanter seg ut av partiet, og disse står dermed fritt til å stemme som de selv ønsker i HST. At disse to melder seg ut kommer ikke som noen stor overraskelse den gang de er blant de ”usikre” politikerne som har flagget et

annet synspunkt i skolesaka enn partiprogrammet tilsier. De to nå partiløse politikerne begrunner utmeldinga blant annet med at prosessen rundt utarbeidelsen av samarbeidsavtalen var uryddig. De føler de ikke kan stå inne for å stoppe bygginga av KU, og de stiller seg tvilende til at NU og ÅU kan opprustes til et tilfredsstillende nivå innenfor en økt budsjetttramme på 26,6 millioner. Videre retter de beinhard kritikk mot det de opplever som politisk spill og heksejakt, og de mener den dårlige stemninga gjør det vanskelig å gjøre en god jobb som politiker: *"Det må vera mogleg å seia kva ein står for og vera ærleg."* (HF, 2007, Nr.89). Konsekvensen for FK er tilsynelatende alvorlig – det opprinnelige flertallet på 14 representanter har nå blitt til et mindretall på 12. Nå er det imidlertid slik at Frps to representanter støttet FK i skolevedtaket, og selv om disse ikke umiddelbart blir tatt inn i flertallsvarmen, sikres FK flertall gjennom en separat avtale mellom H og Frp (HF, 2007).

Ulovlig skolekomite og nye utredninger

Den omstridte skolekomiteen kommer raskt i gang med sitt arbeid, og i sitt andre møte pålegger de rådmannen en rekke oppgaver. Komiteen ønsker anslag på mulige innsparinger ved; 1) å legge om alle skolene i Kvam til 1-10 skoler, 2) å droppe byggetrinn 2 ved KU og tilpasse skolen bare til elever fra Øystese, 3) samlokalisere barnehagene og ungdomsskolen i Øystese i KU. Rådmannen får inntil 300.000 kroner for å leie inn eksterne til dette arbeidet. Forslaget møter motstand blant mange foreldre og lærere, særlig i Øystese. De mener 1-10 skoler ikke gir et like godt pedagogisk tilbud til ungdommene som en ren ungdomsskole vil gi. Også den politiske opposisjonen er kritiske, og lurert på hva som skiller de ønskede utredninger fra tidligere utredninger: *"Kva er vitsen med å bruka pengar på å gjera det same ein gong til?"* (HF, 2007, Nr.94) Komiteemedlemmene blir på sin side provosert av at det kommer så sterke reaksjoner før forslagene er utreda.

Skolekomiteens liv og lagnad henger dog i en tynn tråd i og med det foreliggende kravet om lovligkontroll. Rådmannen har bedt kommuneadvokaten om å forberede en saksutredning av lovligkontrollen, og begrunner dette noe uvanlige tiltaket med at: *"Skulesaka i Kvam etter kvart har fått ein viss dimensjon."* (Saksdokument, 2007). Advokaten konkluderer med at valget av komiteemedlemmer ikke har foregått i samsvar med kommunelovens bestemmelser, og han anbefaler at vedtaket bør utstå inntil lovlighetskontrollen er avsluttet hos fylkesmannen. På de andre punktene i lovligkontrollen mener dog advokaten at FK har sitt på det tørre. I neste HST-møte taes advokatens anbefalinger til følge ved at skolekomiteen blir lagt ned. Samtidig avvises dog kravet om å ugyldiggjøre bergingsvedtaket for NU med 14 mot

13 stemmer. Ettersom skolekomiteens arbeid nå er gjort ugyldig, gir FK nå på nytt rådmannen i oppdrag å utrede mulige alternativer i skolesaka, denne gangen med en kostnadsramme for innleiing av konsulenter på 500.000 kroner (HF, 2007).

Resultatet av den første utredningen, innstilt av skolekomiteen, viste at det vil være lite å spare på å gjøre endringer i utbyggingen av KU. Rådgivningsselskapet Interpro anbefaler å fullføre byggingen da innsparingene ikke vil kunne veie opp for de negative følgene for den framtidige bruken av KU. I forhold til opprustning av NU anbefaler Interpro å vente med dette fordi utrednings- og tilbudsprosessen vil ta så lang tid. Utredningene gir altså ingen nye åpninger for en økonomisk forsvarlig løsning, og derfor ber altså FK om utredning av nye alternativer. Mye tyder nå på at KU vil bli fullført som planlagt, og dermed også håpet om hente de manglende 26,6 millioner i innsparinger her. Det kommer forøvrig inn ymse forslag om alternativ bruk av det ledige arealet på KU. En har foreslått å sprengte tilbygget for å eliminere trusselen om å ta elevene fra Norheimsund, mens en annen mener tilbygget bør bli et nasjonalt senter for bygdestrid. Framtida for skolene i Kvam forblir uviss i det jula ringer inn.

Nytt år nye utredninger

Etter en velfortjent fredelig juleferie for alle i Kvam, fortsetter prosessen med full bravur i 2008. Det første halvåret preges av stadig nye utredninger i forsøket på å finne en løsning hvor Norheimsund får beholde ungdomsskolen. Opposisjonen nærmest river seg i håret når de maktesløse sitter å ser på at stadig nye kroner renner ut av kommunekassa til ymse konsulenter. Utredningen av muligheten for å flytte barnehagene i Øystese til barneskolen og bruke den planlagte KU som en 5-10 skole for elever fra Øystese, bringer fram følgende spørsmål fra en mindretallspolitiker: *"Kvifor brukar ein store pengar på konsulentar på å utgreie barnehage i barneskulen når me samrøystes for fire månader sidan vedtok å byggja ny barnehage i Øystese? Kor mange gonger skal ein snu før ein står ved det ein har sagt?"*, og en annen blant de opposisjonelle etterlyser en mer virkelighetsnær tilnærming i FK: *"Samarbeidskameratane må innsjå at partia ikkje er i stand til å nå målet om å freista berga ungdomsskulen i Norheimsund uten å auka skuleramma."* (HF, 2008, Nr.11). Diskusjonen går også vidare om hvor vidt 1-10 og 5-10 skoler er en gode løsninger eller ikke, rent pedagogisk og i forhold til rekruttering av lærere. Ikke overraskende ser vi at de som argumenterer for 1-10 skoler er de samme som jobber for å berge NU, mens de som holder seg til KU vedtaket argumenterer mot. Åsmund Soldal, redaktør i HF, skriver dette om skoledebatten: *"Eg*

konstaterer at ordskiftet ikkje lenger bare dreiar seg om kor store dustar den eine eller andre bygda hyser. Grensa mellom bygdene har etter kvart vorte grense mellom ideologiske, pedagogiske og økonomiske grunnsyn.” (HF, 2007).

Tiden jobber mot NU

Som om ikke presset på lokalpolitikere var stort nok, kommer det også inn bekymringsmeldinger fra høyere hold. Fylkesmannen har tidligere: *”gitt uttrykk for bekymring for den økonomiske belastningen og risikoen som kommunen tek på seg i samband med skuleinvesteringane.”* (Saksdokument, 2008). Etter det nye vedtaket om 4 ungdomskoler i Kvam etterlyser fylkesmannen nå nærmere opplysninger: *”Dersom det ligg føre nye planar eller nye kostnadsoverslag som kan auka investeringane eller redusera årlege driftsinnsparingar, må det bli opplyst nærare om dette.”* (Saksdokument, 2008). Tidsaspektet er altså i ferd med å bli en sentral faktor i skolesaka. Byggingen av KU går sin gang, og skal en finne alternative bruksløsninger for skolen, samt gjøre endringer som kan gi innsparinger, bør det taes noen avgjørelser raskt - KU er planlagt ferdig høsten 2008. Likens bør en snart finne en løsning for NU, da behovet for en oversikt over framtidige investeringer begynner å bli presserende og fordi den planlagte oppgraderingen av barneskolen i Norheimsund ikke kommer i gang før noe er bestemt.

FK føler nok presset, og på HST-møtet 4. mars 2008 truer de med byggestopp i Øystese om det ikke blir politisk enighet om bruken av skolen innen en måned. På dette samme møtet støtter deler av opposisjonen et forslag om utredning av et nybygg ved Norheimsund skole. Saka kom forøvrig opp som en direkte følge av et notat fra rådmannen om skolesaka. I notatet prøver rådmannen seg på en oppsummering av skolesaka så langt, og går så videre til å skissere ulike løsninger som han håper kan virke samlende, herunder en tilråding om å se på muligheten for å etablere en 1-10 skole i Norheimsund.

Bedring i forholdet mellom politikere og administrasjon?

Rådmannen får ros fra mange av de folkevalgte for notatet som sees på som et konstruktivt administrativt innspill i en fastlåst politisk sak. Bare uker etter er like fullt administrasjonen atter gjenstand for kritikk fra politisk hold. Politikere er lei av at administrasjonen bruker penger uten å spørre HST først. Bakgrunnen for mishaget går tilbake til et HST-vedtak i 2006, hvor de forbød rådmannen å bruke økte inntekter uten å først konsultere med de folkevalgte. Det 15 måneder gamle vedtaket har ikke ført til noen endringer i administrasjonens rutiner, og

nå ber politikerne rådmannen om; *”å finna ut korleis han kan gje dei folkevalde eit betre grep om dei økonomiske taumane.”* (HF, 2008, Nr.24). Administrasjonen mener på sin side at en politisk detaljstyring av budsjett vil kreve mye rapportering og gi liten fleksibilitet, og at dagens ordning med rammestyring derfor er å foretrekke. Økonomisjefen sier og at spørsmålet om grad av politisk styring er; *”ei praktisk sak og ei tillitssak.”* (HF, 2008, Nr.24), og peker med det på det som nok er bakgrunnen for politikernes kontrollbehov – tillitskrisen mellom administrasjon og HST. Den politiske misnøyen er imidlertid ikke unison, da enkelte politikere støtter administrasjonens argumentasjon.

4.6 Diskusjon – Mer om tillit og mistillit

La oss igjen ta en aldri så liten analytisk stopp og se litt nærmere på spørsmålet om tillit og mistillit. Vi har sett at den manglende tilliten mellom politikere, og mellom enkelte politikere og administrasjonen, har fått konsekvenser for styringen av Kvam. Dette i form av krav om lovlignkontroller, innleie av eksterne eksperter, stadig nye utredninger, politisk ønske om større detaljstyring av administrasjonen, og senere i prosessen, strid om habilitet. Alt dette vitner om et behov for kontroll og sanksjonering i fraværet av tillit, men hvilke konsekvenser kan et slikt kontrollbehov tenkes å ha?

Om vi tar utgangspunkt i Pjotr Sztompkas tillitsteori, og herunder de to demokratiske paradokser, kan man argumentere for at den stadige sanksjoneringen av det som oppfattes som tillitsmisbruk, kanskje bare forsterker mistilliten. For selv om lokaldemokratiet som institusjon er avhengig av en institusjonalisert mistillit, blant annet i form av demokratiske prinsipper, så kan en overdreven bruk av korrigerende mekanismer heller bryte ned tilliten. Jeg har ingen tall for elektoratets tillit til lokaldemokratiet i Kvam, men det er ikke urimelig å anta at denne er betydelig svekket som en følge av skolestriden. Omfanget av politikernes kontroller ovenfor hverandre og ovenfor administrasjonen kan ha gitt elektoratet et bilde av at her må det være noen ugler i mosen, hvilket vil svekke tilliten til lokaldemokratiet i Kvam. I tillegg kommer ulike hendelser som, på hver sin side i saken, oppleves som brudd på og misbruk av demokratiske prinsipper. Flertallskonstellasjonens ulovlige skolekomite, og politikere som snudde og gikk mot sitt eget partiprogram, er eksempler på slike hendelser som i stor grad underminerer tilliten til lokaldemokratiet. I den konfliktsituasjonen Kvam stod og står oppe i, vil en slik mistillit i elektoratet virke eskalerende, i det den øker behovet for å fordele skyld.

Vi har tidligere sett på mistilliten til administrasjonen og hvordan denne kan ha oppstått, men hva kan så sies om mistilliten mellom politikerne? Hvordan oppstod den? Og har den bidratt til eskalering?

Alle uttalelsene og hendelsene som vitner om et noe ulikt syn på de demokratiske spillereglene er nok en viktig faktor her. For hvilke garantier skal tilliten bygges på, om en ikke deler syn på de grunnleggende demokratiske normer, og heller ikke klarer å enes om fakta og feil i saksgrunlaget? Her tror jeg vi må se mistilliten i sammenheng med polariseringseffekten for å komme nærmere et svar. Gruppепolariseringen ser ut til å være sterk i denne saken, og en konsekvens av dette er at partene i konflikten primært søker informasjon hos sine egne, samt at negative tanker om motparten gjerne forsterkes. Mitt inntrykk er at polariseringen i skolesaka har ført til at partene argumenterer med grunnlag i hvert sitt virkelighetssyn – et virkelighetssyn som gjennom hele prosessen er bygd opp av den informasjonen som har blitt vektlagt og innhentet i gruppen en tilhører. På hver sin side har tillitsrelasjonene vokst seg sterke innad i gruppene; basert på de nære relasjoner, felles sak og felles ”fiende”, mens avstanden til motparten har økt, med tillitssvikt som konsekvens. Garantiene som tillit kan bygges på (jamfør Warren) har, som en følge av polarisering og eskalering, blitt færre. Mistillit og mistenkeliggjøring har således blitt en sentral del av det politiske livet i Kvam, eller som Amalie beskriver det: *”Konspirasjonsteorier har jo vært et av de store fagfelta i Kvam. Både på politisk og administrativt hold, og blant folk flest.”* (Amalie – Adm.).

Vi har i min fremstilling av saken allerede sett en del eksempler på mistenkeliggjøring og mistillit, og vi får flere eksempler på dette, men la meg nå likevel sitere to av mine informanter, for å illustrere polariseringen og mistilliten som råder.

”Det har blitt meg fortalt at det fra starten av har vært en allianse mellom sentrale Øystese- og Strandebarmpolitikere. Politikerne i Strandebarm sa at hvis Øystese ikke støtter Strandebarm, så vil Strandebarm ikke gjøre noe for å hindre at skolen sentralt blir lagt til Norheimsund. [...] Denne alliansen har styrt hele veien.” (Norvald – N.pol.).

På den andre siden har vi Øyvind som er svært kritisk til metodene og retorikken som har blitt brukt av forkjempere for NU, og nevner i denne sammenheng en svært upassende nettside

(som vi forøvrig kommer tilbake til senere i teksten), og kobler initiativtakerne opp mot politiske motstandere: ”De samme personene har et tett nettverk med noen av politikerne i HST.” (Øyvind – Ø.pol.).

Det er ikke meg gitt å finne ut hvem som har prata med hvem om hva, og hva som eventuelt er etisk forsvarlig eller ikke, men det jeg ønsker å få fram med dette er at mistilliten ser ut til å stikke dypt, samt at den manglende tilliten fører til at konflikten vedvarer. Uten tillit er det svært vanskelig å gå inn i en problemløsningsprosess.

Når det er sagt, så kan nettopp alliansedannelser ha spilt en vesentlig rolle i saka.

Øystese/Strandebarmalliansen som det her tales om, har jeg kun fått informasjon om fra informanten Norvald. Om det medfører riktighet at denne alliansen har styrt hele veien, så er det verdt å spørre seg hvorfor alliansen ikke er bedre kjent. Jeg må da spørre som Warren (den andre dimensjonen av tillit): Kan interessene det gies tillit til forsvars offentlig? Uansett om det her er snakk om en konspirasjon, eller heller en konspirasjonsteori, vil dette svekke tilliten mellom politikerne. Jeg kan som sagt ikke ta stilling til hvor vidt lyssky allianser har spilt noen større rolle i saka, men slår fast at politikernes fokus på disse er et uttrykk for mistillit.

* * *

Skolen i Øystese fullføres

En måned etter FKs fredsultimatium har politikerne fortsatt ikke kommet til enighet. I HST-møtet 8. april blir det likevel enstemmig vedtatt at skolen i Øystese skal fullføres, riktignok som en skole for barna i Øystese. HST blir og enige om å utsette spørsmålet om hva det overskytende arealet ved ØU skal brukes til. Det vedtas og at det skal bevilges 1 mill. kroner til videre prosjektarbeid i både Norheimsund og Øystese. Det skal utredes oppveksttun og 5-10 skole i Øystese, og når det gjelder Norheimsund ber HST nå rådmannen om å utrede oppføring av et nybygg som skal binde sammen den eksisterende barneskolen og ungdomsskolen.

Strid om habilitet

En av de største kimene til strid i dette møtet blei spørsmålet om habiliteten til to av representantene. Bare en av dem ble erklært inhabil av HST. Mindretallet mener det ikke foreligger saklige grunner for å behandle de to ulikt, og mistenker at FK har politiske motiv for sin stemmegivning. Representanten som blir erklært inhabil støtter mindretallet og vararepresentanten som kommer inn støtter FK i skolesaka, og når det gjelder representanten som blir erklært habil er situasjonen omvendt. FK svarer på kritikken med at resultatet av habilitetssakene har vært den samme i tidligere møter, og peker på at opposisjonen gikk mot den juridiske vurderinga de selv hadde hentet inn i saka. Mindretallet gir seg imidlertid ikke, og leverer inn krav om lovlighetskontroll. Etter å ha vært innom en advokat blir lovlighetskontrollen i neste HST avvist og oversendt fylkesmannen. Fylkesmannen opphever HSTs vedtak om inhabilitet, og som en følge av dette oppheves hele vedtaket om bevilgninger til nye utredninger (Saksdokument, 2008). Utredningene er imidlertid gjennomført når fylkesmannens vurdering legges i postkassa på rådhuset.

Økonomi, økonomi, økonomi

Utredningen, som er gjennomført av arkitektkontoret Vaardal-Lunde, viser at bygging av en 1-10 skole i Norheimsund vil koste mellom 79 og 108 mill. kroner, altså noe mer enn de 66 millionene HST har vedtatt å bruke på barneskolen i Norheimsund. Økonomisjefen er raskt på banen når disse tallene er klare og melder at prosjektet "Kvammaskulen 2007" mangler mellom 78 og 100 mill. kroner om skolen i Norheimsund skal ombygges som prosjektert av arkitektene. Om en velger å gjøre denne investeringen, vil en måtte gjøre mange store kutt på andre områder. Rådmannen sier dette ikke er umulig: *"men fryktar at mange av dei ikkje vil få aksept i folket."* (HF, 2008, Nr.67). Politikere fra FK mener dog at rådmannen svartmaler situasjonen, og hevder det blir feil å sammenligne gamle og nye tall i utregninga av hva heradet mangler for å realisere prosjekta. De etterlyser nå nye tall på hva alternativet vil koste om en ikke skal ha ungdomsskole i Norheimsund, og mener det er mulig å ruste opp skolene i Norheimsund betydelig billigere enn arkitektene hevder. For opposisjonen er imidlertid tallene fra arkitektene nok et tegn på at det eneste fornuftige vil være å sende elevene fra Norheimsund til den nyopprusta skolen i Øystese: *"Det er urealistisk å gå vidare med prosjekta. Det må flertalet ta inn over seg."* (HF, 2008, Nr.67).

” - Useriøst, utrivelig og ødeleggende ”

Utpå høsten dukker det opp en nettside under navnet ”Norheimsund Info” hvis formål synes å være å helle bensin på bålet og bidra til, om mulig, enda steilere fronter. På nettsida finner du artikler om dagliglivet i Norheimsund, men fra tid til annen dukker det opp artikler som mildt sagt kan betegnes som upassende. Eksempelvis blir en av politikerne som har kjempa for KU sammenligna med mørkets fyrste, Sauron, i Ringenes Herre: *”Han har eit vondt auge. Han det kviler på, ligg tynt an. [...] Saurons auge har hittil kvilt på Norheimsund ungdomsskule.”* (HF, 2008, Nr.68). I en annen artikkel, under tittelen ”Frå Vogge til Grav”, presenteres fødsels- og dødstall fra kirkebladet i Kvam. Nyheten framstilles som en gladsak, og det som ser ut til å glede skribenten er de høye dødstallene i Øystese. Nettsida har bare anonyme skribenter, men det kommer etter hvert fram at sida eies av en forretningsmann i Norheimsund, og senere står han og fram som mannen bak artiklene. Kvenninger flest reagerer med vantro på nettsida, og betegner innholdet som useriøst, utrivelig og ødeleggende søppel. Det kommer etter hvert en beklagelse på nettsida, men den sarkastiske undertonen på beklagelsen gjør at den i beste fall kan betegnes som halvhjerta (HF, 2008; noin.no, 2008).

Hvorfor velger jeg å ta med dette? Sier det noe viktig om skolesaka? Ja, jeg vil mene det. Selv om en må se på nettsida som et ekstremt ytterpunkt i debatten, så er det like fullt en illustrasjon på hvor dårlig stemninga har blitt. At enkeltpersoner velger å gå så langt i sine karakteristikk av motstanderen vitner om en dyp frustrasjon rundt den politiske prosessen. Det sier ikke minst noe om hva de folkevalgte og administrativt ansatte som er involvert i saka må tåle av kritikk og personhets. Før siste kommunevalg var det mange i HST som valgte å tre ut av lokalpolitikken, og den sittende ordføreren vurderte på et tidspunkt å gi seg. Ut i fra en del uttalelser kan det se ut til at skolesaka var en medvirkende faktor for flere av de som tok sin hatt og gikk. Presset ble for stort, og det gravende alvorret som etter hvert preget politikken tok bort mye av gleden ved å drive lokalpolitisk arbeid. En av de ferske HST-representantene sa følgende om hvordan han opplevde sitt møte med lokalpolitikken: *”Motivasjonen var nesten øydelagd allereie før det fyrste møtet. Eg håpa eg kunne tilføra politikken noko, og vart ikkje med for å verta nedbroten. [...] Skulesaka har medført utrivelege situasjonar og skriftelege og munnlege meldingar på privaten.”* En av veteranene som valgte å bli ved sin lest, følger opp, og sier hun har vist seg mindre i det offentlige rom på grunn av politiske overhalinger: *”Presset er stort frå mange hald, både internt i det lokalpolitiske miljøet og frå folk flest.”* (HF, 2007, Nr.89).

Fredsinitiativ

Presset på de involverte er stort, frontene er steile, og lite tyder på at politikerne vil klare å finne noen samlende løsning i det vi nærmer oss slutten på denne lange og vonde skolestriden. Som et siste desperat forsøk på å slutte fred før den endelige avgjørelsen skal taes, leier heradet inn en konsulent til å overvære et politisk møte for om mulig å komme med noen konstruktive innspill som kan løse opp noe i den fastlåste situasjonen. Håpet er vel at noen friske øyne utenfra skal kunne bringe nytt lys over saken, men resultatet er ikke så mye mer enn en god situasjonsbeskrivelse, og konsulenten sier selv følgende om sin egen rolle: *”Hva kan en utenforstående bidra med? Antakelig svært lite, om noe i det hele tatt; bortsett fra – kanskje – å kunne fungere som en moderator i en løsningsorientert prosess”*, men han kommer uansett med en anbefaling: *”Ledende krefter i kommunestyret og lokale opinionsledere bør ta tak i prosessen, sammen med rådmannen, og vise kollektivt ansvar fram mot kommunestyrets behandling den 11. november.”* (Saksdokument, 2008).

Fram mot HST-møtet den 11. november er det lite som tyder på at en skal kunne komme fram til noen samlende løsning. Takt og tone i det som skjer i og rundt HST vitner heller om det motsatte, og rådmannens nye skolesaksutredning og framlegg for fred faller på steingrunn. I framlegget anbefaler rådmannen å holde fast på prinsippvedtaket om ungdomskole i fire bygder for fredens skyld. Ved å utsette noen investeringer og selge en del skolerelaterte eiendommer, mener han det er fullt mulig å finansiere 1-10 skole i Norheimsund – dersom det er politisk vilje til det. FK kan ta framlegget til inntekt for sitt standpunkt, mens det er opposisjonen som denne gang etterlyser mer informasjon. De mener de økonomiske konsekvensene av å bygge 1-10 skole i Norheimsund er for dårlig opplyst i utredningen, og de er overraska over at rådmannen bare serverer et vedtaksalternativ. Videre mener de utredningen tyder på at rådmannen ikke tar de økonomiske utfordringene alvorlig nok, og kaller framlegget for uansvarlig. Samtidig bruker opposisjonen rådmannens kuttforslag i sin argumentasjon mot 1-10 skole i Norheimsund.

Rådmannen svarer på tiltale ved å understreke at han ikke foreslår kutt i drifta. Han har bare opplyst om mulige kutt for å vise hvilket handlingsrom politikerne har om de ikke vil utsette investeringer og selge skolerelaterte eiendommer. *”Forstår ein ikkje dette, er det fordi ein ikkje vil forstå det.”* (HF, 2008, Nr.86). Rådmannen sier og at han ikke vil utfordre det politiske prinsippvedtaket om ungdomskole i fire bygder. Han viser med dette han søker å avgrense seg fra det politiske og opptre som en lojal administrator, og han maner samtidig

HST til å ivareta sin politiske rolle i en sak hvor alt har blitt politikk: *”Saksutgreiinga er eit framlegg, ikkje ein dom. For like lite som rådmannen kan vera ombod for folkemeininga, kan han snakke heradsstyret til fornuft når det går på tvers av ei ortodoks tolkning av økonomisk rasjonalitet. I båd tilfelle må heradsstyret ordna opp sjølv.”* (HF, 2008, Nr.80). Når rådmannen sier at alt har blitt politikk sikter han implisitt til at politikerne sakte men sikkert har bevegde seg inn i den byråkratiske sfære med sitt store fokus på detaljer i administrasjonens utredninger og økonomiplaner.

Skyttergravskrig, mistenkeliggjøring og konspirasjonsteorier

Velmente råd fra både konsulenten og rådmannen endrer ikke det faktum at skolesaka for lengst har blitt til en kamp mellom to parter som i realiteten ikke snakker med hverandre. Den debatten som finnes minner mer om en skyttergravskrig enn om deliberasjon. Og de forsøk som blir gjort på samtaler over landegrensene blir oppfattet som provokasjoner eller mistenkelige forsøk på å lure seg inn bak fiendens linjer. Når en av fanebærerene i FK inviterer Sp og Krf til samtale om etikk og tillitsbrudd (les: brudd på eget partiprogram), svarer opposisjonen med at invitasjonen ligner mer på harselas enn en fredsinvitasjon. Videre skal en samtale som finner sted mellom en av Aps representanter og opposisjonen vekke harme i FKs rekke.

Nøkkelen til seier i skolesaka ligger nå i Aps partigruppe hvor diskusjonen går høyt om hvor vidt en bør binde eller fristille enkeltrepresentanter når det skal stemmes i skolesaka. Bakgrunnen for diskusjonen er at en av de ”usikre” representantene i Ap nå vurderer å stemme for nedleggelse av NU. Han gikk før valget ut og sa at skoleramma på 240,5 mill. kroner måtte holdes om man gikk inn for ungdomsskole i fire bygder. At det vil bli dyrere er det lenger ingen tvil om, og han mener derfor det er legitimt å stemme for nedlegging tross programfestinga av NU.

Denne representanten har altså vært i møte med opposisjonen, og det provoserer enkelte. Han har og mottatt en e-post fra en i Krf med opposisjonens foreløpige framlegg til vedtak. Ap-politikerne har brukt framlegget som mal i utformingen av sitt eget forslag til framlegg. Denne informasjonen kommer fram etter at en partifelle har gått inn og kontrollert egenskapene til dokumentene, og funnet at begge dokumentene er opprettet av Krf-politikerne. Meningene om saken er delte. Fra en i Ap-leiren kommer følgende utsagn: *”Eg trudde ikkje det var so gale, sjølv om eg hadde frykta det, og eg er skuffa over et slikt*

samarbeid med mindretallet. Ein ting er å ikkje kjempa for valprogrammet, men ein skal i alle fall ikkje motarbeida det aktivt.” (HF, 2008, Nr.85). Også Krf-politikeren får så hatten passer fra flere hold, men han slår tilbake mot kritikken: *”Dette er ikkje ei stor sak. Ein sender dokument att og fram i politikken i dag. Me lever ikkje i DDR. [...] eg må ha lov til å snakka med kven eg vil.*” (HF, 2008, Nr.85). Den hardt kritiserte Ap-politikeren vet og å svare for seg, selv om han og kommer med en beklagelse for ikke å ha informert partifellene om sin kontakt med opposisjonen. Han påpeker at det ikke er unaturlig å få innspill fra opposisjonen når han ikke får gehør for å diskutere saken i eget parti, og han mener at mistenkeliggjøringa har gått altfor langt i skolesaka (HF, 2008). Igjen ser vi at synet på de demokratiske spillereglene spriker, og saken illustrerer den totale mangelen på tillit mellom politikerne, selv innad i partiene.

Ordføreren snur

På det ekstraordinære medlemsmøtet i Ap, som skal avgjøre om HST-gruppa skal fristilles eller bindes, slippes det en ny politisk bombe. Ordføreren snur i skolesaka og vil stemme for en felles ungdomsskole i Øystese. Snuoperasjonen er ikke avgjørende for utfallet i skolesaka, da partifellens nylig varslede overgang i saken allerede hadde vippet vektskåla i favør KU, men dette faktum hindrer ikke at ordføreren blir gjenstand for massiv kritikk. *”De skit i avtalar.*”, og *”Ordføraren bør trekkja seg.*”, er noen av de umiddelbare reaksjonene. Ordføreren forklarer sitt nye standpunkt med at forutsetningene har endret seg, og fortsetter: *”Det står ferdig ein ungdomsskule i Øystese. Saka tærer på folk flest, elevar og lærarar. Me kjem uansett inn i ei fase med store økonomiske utfordringar. [...] Det er grunn til å vera uroleg for situasjonen, og saka har skapa mykje støy. Støyen forsvinn nok ikkje med det fyrste, men me må koma oss vidare snart. [...] Nok er nok.*” (HF, 2008, Nr.85).

Reaksjonene er sterke på det mange oppfatter som et kontraktsbrudd med velgerne: *”Det vert vanskeleg å sjå veljarane i auga igjen. Skal me seia – stem på oss, programmet gjeld til neste medlemsmøte? Dette er ufatteleg provoserande.*” (HF, 2008, Nr.85). De to utbryterne må tåle mye kritikk i det fire timer lange møtet, men de får også støtte når flertallet velger å fristille HST-gruppa i skolesaka. Også styret i Ap anbefalte å fristille gruppa, mens HST-gruppa anbefalte å binde representantene til å støtte fire ungdomsskoler. At de ulike organene gir ulike anbefalinger blåser liv i en ny debatt om de demokratiske spilleregler. Spørsmålet man strides om er hvilket organ som har siste ordet spørsmålet om binding. Også i dette spørsmålet fordeler argumentene seg etter standpunkt i skolesaka.

KU består, NU og ÅU legges ned – eller?

”De har ikkje truverde lenger. De må snart innsjå det sjølve. De har tapa saka. De er avkleddede.” (HF, 2008, Nr.88). Det er vinnerne av skolesaka som her får gjennomgå av det nye mindretallet, etter at det har blitt vedtatt i HST 11. november at NU og ÅU skal legges ned. KU har på nytt fått politisk flertall, men skolesaka har ingen vinnere, noe ”vinnerne” og påpeker: *”Ingen av oss kjenner seg som vinnarar. Dette er ei betent sak for heile kommunen. Det er pinleg.”* (HF, 2008, Nr.88).

I den nesten fem timer lange debatten, som handlet mest om økonomi og etikk, var det mindretallet som stod for brorparten av innleggene. Det nye mindretallet mener vedtaket mangler legitimitet. De hevder flertallet er vunnet gjennom brudd på demokratiske spilleregler, og de mener at de økonomiske argumentene ikke er tungtveiende nok i en så følelsesladet sak. *”Fiendskap, hat og mistillit. Er det verdt det?”* Nei, svarer mindretallspolitikereren og fortsetter: *”Dei økonomiske følgjene av ungdomsskule i Norheimsund er små samanlikna med alternativet. Bygdestriden vil pågå i mange, mange år.”* (HF, 2008, Nr.88).

At striden ikke blir lagt død med dette vedtaket er det ingen tvil om. ”Tapernes” retorikk illustrerer dette med all tydelighet: *”Engelen er på flukt og djevlane på veg.”*, *”Den beste måten å ta ballen på er å takla motspelaren.”* (HF, 2008, Nr.88). Gapet mellom de to partene synes uoverstigelig og beskyldningene om urent spill fortsetter å hagle. Flertallet får blant annet høre at de har utsatt kvemmingene for demokratiundergraving, løgn, manipulasjon, desinformasjon og tillitsbrudd. Og flertallet svarer med å spørre mindretallet om de etiske sidene ved valghåndboka og den ulovlige skolekomiteen. Ingen vil innrømme skyld, og rådmannens etterspurte forsonende og grenseoverskridende klokskap synes fullstendig fraværende.

Skolesaka utsatt - igjen

I sin innledning til skoledebatten forsøkte rådmannen å legge opp til en forsonende tone, men det er nok ikke evnen til forsoning han har i tankene når han lanserer begrepet Kvam: *”Kvam er i ferd med å verta eit omgrep. Me har Texas. Chicago. Polsk riksdag. Og no Kvam.”* (HF, 2008, Nr.88). Kvam har tatt en Kvam, hvilket betyr at saken ennå ikke er avsluttet, heller ikke på politisk nivå. For å stoppe nedleggingsvedtaket ble det under HST-møtet vist til et krav i

opplæringsloven som sier at skoler som blir rammet på denne måten må få uttale seg og saken utredes. Nok en gang benyttes altså juridiske finurligheter for å fremme eget standpunkt. En mindretallspolitiker snakker rett fra levra om sitt forhold til paragrafer: *"Eg er motstander av paragrafrytteri så sant det tener saka."* (HF, 2008, Nr.88). Så mye tydeligere kan en ikke si at en vil kjempe for sitt standpunkt med alle midler, og i dette tilfellet ønsket mindretallet å ri paragrafer. Rådmannen på sin side mente at HST kanskje var godt nok opplyst etter fem år med debatt og utredninger, men på grunn av sakens natur rådet han HST til å nøye seg med et prinsippvedtak om tallet på ungdomsskoler. Resultatet ble dermed et vedtak som sier at Kvam skal ha to ungdomsskoler, men ikke hvilke skoler. Rådmannen må altså sende saka ut på høring og legge fram en ny utredning før HST kan ta en endelig (?) avgjørelse i skolesaka (HF, 2008; Saksdokument, 2008).

Lovligkontroll og eksklusjonssak

Mens vi venter på det endelige vedtaket, kommer det inn nok en lovligkontroll i skolesaka. Lovligkontrollens avsender er det nye mindretallet, som mener at vedtaket om nedlegging av to ungdomsskoler i Kvam ikke er forsvarlig utredet. Rådmannen setter kommuneadvokaten på saken, og han finner at vedtaket var lovlig. Politikerne som står bak lovligkontrollen mener advokatens vurdering er mangelfull og gal, og de retter samtidig kritikk mot rådmannen for å bruke penger på slikt. Uansett avviser HST lovligkontrollen, den oversendes fylkesmannen, og også juristene der finner at vedtaket var lovlig (HF, 2008, 2009; Saksdokument, 2009).

I samme periode rulles det i gang en eksklusjonssak internt i Ap. Sterke krefter i partiet ønsker å ekskludere ordføreren, partilederen og ytterligere to politikere, fordi de har arbeidet og stemt mot en fanesak i partiprogrammet. Spørsmålet om eksklusjoner fører til en ny bølge av nye medlemmer til Aps lokallag, men utover dette skjer det ikke så mye i saka før vi kommer til det siste store HST-møte om skolesaka (HF, 2008, 2009).

Bråk rundt høringen

Høringsrunden, som skal være med å danne grunnlag for et endelig vedtak i skolesaka, bærer til en viss grad preg av å være en nødvendig formalitet. I høringen spørres det blant annet om hvor ungdomsskole nr.2 skal ligge, men dette spørsmålet er det få høringsinstanser som uttaler seg om. I stedet benyttes høringen til å rette kritikk mot saksbehandlingen, og mange mener høringen kommer for seint og at de har fått få lite tid. Dette gjelder i hovedsak

høringsinstansene i Norheimsund og omegn, mens uttalelsene fra Øystese omegn støtter rådmannens framlegg om at skole nr.2 bør ligge i Øystese (Saksdokument, 2009).

Mindretallet i HST mener og at høringsfristen var for kort, og de kritiserer samtidig at rådmannen offentliggjorde utredningen og framlegget til vedtak før høringsuttalelsene var kommet inn. *"Kva er vitsen?"*, spør en mindretallspolitiker som mener administrasjonen nærmest overser høringsuttalelsene. *"Saka har null truverde og ser ut som eit pliktløp for å prøva å fatta lovlege vedtak og koma på plass til skulestart hausten 2009. Ein avslører allereie no at ein gjev katten i kva dei råka meiner."* (HF, 2009, Nr.6). Rådmannen, på sin side, lover å lytte til argumentene som kommer inn i uttalelsene og eventuelt endre sitt framlegg på grunnlag av disse. Han svarer og følgende på kritikken: *"Proessen vert ikkje meir lukka om rådmannen gjev til kjenne si innstilling. Det er framleis krafta i argumenta som vil avgjera saka."* (HF, 2009, Nr.6).

Kritikken mot administrasjonen fortsetter etter at uttalelsene er kommet inn. Det er særlig skolesjefen som blir gjenstand for kritikk, blant annet for å ha konkludert med at det ikke har kommet vesentlig nye innspill i høringen. En representant for mindretallet mener folket i Norheimsund blir overhørt, og at administrasjonen opptreer respektløst og arrogant. Skolesjefen, som var prosjektleder for *"Kvammaskulen 2007"*, har tidligere blitt kritisert for lettvent saksbehandling, og nå gjentas kritikken. En politiker mener det er useriøst av rådmannen å på ny gi skolesjefen utredningsansvar i skolesaka. I det de mener er en mangelfull utredning etterlyser de konkret og tallfesta informasjon om blant annet skoleskys, økonomi og alternativ bruk av ØU: *"Kor mange år treng administrasjonen for å skriva eit skikkelig saksframlegg."*, spør de (HF, 2009, Nr.14). Rådmannen prøver som best han kan å besvare kritikken, og benytter anledningen til å påpeke at det tidligere er fatta vedtak i skolesaka helt uten saksutredning (vedtaket om 4 ungdomsskoler, høsten 2007). Han minner og om at rådmannen har makt til å delegere utredningsarbeid uten politisk innblanding. Og om politikerne ønsker større makt over arbeidsfordeling i administrasjonen, så må HST ta opp delegasjonsreglementet til drøfting. Flertallsrepresentantene er ikke like kritiske, og en av dem minner om at skolebruksplanen var ute på høring for fire år sida og at saka er grundig utredet: *"Ikkje mange kommunale saker har vore grundigare handsama."* (HF, 2009, Nr.14).

KU består, NU og ÅU legges ned

Ny høringsrunde, nye utredninger og debatt om disse til tross, - lite ser ut til å ha endret seg realpolitisk før skolestrukturen skal opp i HST en siste gang. Den 10. mars 2009 stadfestes det forrige vedtaket, og denne gang med klartekst om hvor de to ungdomsskolene skal ligge. Strandebarm har alt fått sin ungdomsskole, og ungdomsskole nr.2 legges til Øystese. Dette vedtas med 15 mot 12 stemmer, og navnet på den nye felles ungdomsskolen blir, diplomatisk nok, Kvam ungdomsskole. Møtet er, som i så mange av skolesaksmøtene, preget av at debatten er sluttført i forkant. Stemninga er vond, og taletida brukes primært til å kritisere motpartens standpunkt og administrasjonens utredninger, og det etterlyses mer informasjon. ”Taperne” varsler opptrapping av krigen, mens ”vinnerne” maner til forsoning og samarbeid. Slik måtte det kanskje bli. I en så tung og vanskelig sak, hvor ”taperne” åpenbart føler seg snytt, kan det ikke være lett å godta nederlaget. En av ”taperne” benytter og anledningen til å være etterpåklok: *”Nokon burde ha forstått at det var lite fruktbart å ta saka opp. Ho har splitta bygder og parti, og skulle aldri ha vore sett på dagsordenen. Det har vore tungt.”* (HF, 2009, Nr.20).

4.7 Diskusjon – Eskalering, de-eskalering (?) og veien videre

Hvorfor har konflikten vedvart? Og kan vi finne noen tegn til de-eskalering av konflikten?

I perioden 2004 til mars 2009 kom 360 leserinnlegg om skolesaka på trykk i lokalavisa HF, mens redaksjonen stod for 230 trykte saker i samme periode. Selv om HF har en aktivt debatterende leserskare, blant annet med en kontinuerlig debatt om evolusjon versus skapelse, utgjør dette en betydelig andel av leserinnleggene i perioden. At engasjementet for skolesaka kom til uttrykk også i lokalavisa overrasker ikke, men det som er interessant er utviklingen i antall saker og leserinnlegg. Det var en markert økning i leserinnlegg og redaksjonelt stoff fra 2004 til 2007, med henholdsvis 18 og 219 leserinnlegg/artikler, og en nedgang igjen til 2008, med 125 leserinnlegg/artikler. Tendensen er ikke overraskende, men like fullt et godt bilde på det økende, og senere synkende, folkelige engasjementet og den offentlige interessen for skolesaka. Jeg er dog mer usikker på om den synkende tendensen kan taes til inntekt for en de-eskalering av konflikten. Men før vi går videre inn på hvor vidt man kan skimte lys i enden av tunnelen, må vi rygge tilbake inn i mørket og se litt nærmere på de store linjene i eskaleringen av skolekonflikten, og hvorfor den har vedvart så lenge.

Når man går skolekonflikten i Kvam i sømmene, er det ikke vanskelig å identifisere mange av de faktorer som Pruitt og Kim beskriver som eskalerende, og som gir varige endringer og får konflikter til å vedvare. Begge parter i konflikten synes å forsvare sine standpunkter og handlinger som legitime, mens motparten tillegges mye av skylden for eskaleringen.

Stemningen på HST-møter om skolesaka, hvor representanter nekter å tiltale ordføreren som ordfører, og hvor det tales om at den beste måten å få tak i ballen på er å takle motspilleren, vitner om at fiendtlige holdninger og mål har fått feste seg. Stemningen har til tider vært så dårlig, og presset på enkeltpersoner så stort, at min informant Øyvind sier at han; *"[...] var redd for å få en Tore Tønne-sak i politikken."* Det enorme sosiale presset, som flere av mine informanter beskriver, kan ha skremt mer konfliktsky politikere fra å innta talerstolen, hindret forsonende initiativ, og på denne måten bidratt til en vedvarende konflikt.

Gruppepolariseringen, det sosiale presset, mangelen på tillit, samt fiendtlige holdninger og mål, som ofte fungerer selvforsterkende, er alle elementer som har gjort det svært vanskelig for kvemningene å arbeide seg ut av konflikten. På spørsmål til mine informanter om det har vært seriøse forsøk på å finne samtlende løsninger, fikk jeg blant annet følgende svar:

"Nei, egentlig ikke, for frontene har vært voldsomt steile. Nær sagt, rasjonelle argument i saka har vært, i alle fall sånn som jeg opplever det, underordna. Det har liksom hele tida lagt i bakhodet – lokalisering, lokalisering, lokalisering." (Øyvind – Ø.pol.).

"Vel. Vi vant valget! [...] Likevel har det bare vært nei, nei, nei, nei." (Norvald – N.pol.).

Det var ikke noen de-eskalerende problemløsningsprosess som førte fram til et endelig vedtak i skolesaka i mars 2009. Løsninga kom på tross av stor avstand mellom partene, ved at den sterkeste parten vant fram med sin løsning. Sakens avslutning har stoppet en ytterligere eskalering, men de-eskaleringen ser ut til å gå langsomt, og politikken i Kvam synes fortsatt å preges av skolesakens konfliktlinjer. Jeg har ikke selv kunnet prioritere en nærmere undersøkelse av hvor vidt skolesaka har påvirket og påvirker andre saker, men flere av mine informanter gir uttrykk for at den i høyeste grad gjør det (mine intervjuer er gjennomført 3-4 måneder etter siste vedtak i skolesaka).

"Veldig mange vedtak er enten enstemmig eller 15-12, 13-14, - veldig mange som ikke har med skole å gjøre. [...] Her er det altså etterdønninger, eller sidedønninger, av skolesak." (Amalie – Adm.).

Som fast leser av HF registrer jeg og at diskusjonene om demokratiske spilleregler, etikk og tillit lever videre i den politiske hverdagen etter skolesaka. Senest den 25 mai 2010 stod det å lese en sak om et pågående arbeid med å forsøke å gjenreise politikernes tillit til administrasjonen. Med den utgang saken fikk, er det ikke overraskende at forsoningen går tregt og at negative sider ved konflikten lever videre. Konflikten hadde vart så lenge; mange hadde investert mye i sin sak, og konflikten var kommet på et nivå hvor samlende løsninger syntes vanskelig. Helt fra starten av har kravet om å beholde ungdomsskolen i Norheimsund vært sterkt, så da det endelige politiske vedtaket innebar nedleggelse av NU, kunne en ikke vente noen rask forsoning mellom partene. Det minstemål av felles fortolkning av situasjonen, som bør være på plass for at stridende parter skal kunne komme til enighet (jamfør Pruitt og Kim), var ikke til stede. Det er vanskelig å si noe om alternative utganger på saka, men jeg tror Norheimsund måtte fått beholde skolen for at vi skulle sett en raskere nedkjøling av det overopphetede politiske klimaet. Andre former for kompensering, tror jeg, ikke ville hatt noen særlig effekt, den gang skole synes å være en viktig institusjon for folk, og det var ungdomsskolen politikerne hadde investert sin ære og makt i. Når det er sagt så kunne kompensering kanskje vært en løsning i startfasen av prosessen, men etter hvert som konflikten har eskalert har dette blitt stadig vanskeligere. Dette er endog bare spekulasjoner. Uansett, konflikter er til for å løses. Og demokratiet er på sett og vis politisk konflikt i organiserte former. Så med tida til hjelp vil kanskje det politiske liv i Kvam anta mer normaliserte former.

Jeg skriver kanskje, fordi det ikke er gitt at politikken vil anta fredligere former i nærmeste framtid. De strukturelle endringene; herunder fiendtlige fortolkninger, holdninger og mål, samt selvforsterkende mekanismer som gruppepolarisering, er i følge Pruitt og Kim seiglivede. Saka er avsluttet, men arven fra konflikten lever til dels videre. Hva vil skje når lignende saker kommer opp? Det er naturligvis vanskelig å si, men det er ikke sikkert at det går bra.

*

*

*

Etterdønninger av en årelang strid

Saken synes nå endelig avsluttet, men striden er på ingen måte lagt død. Eksklusjonssaka er fortsatt en het potet, Foreldrearbeidsutvalget ved Norheimsund ungdomsskole sender inn en klage på nedleggingsvedtaket til Fylkesmannen, og privatskoleplanene i Norheimsund får nytt liv. FAUs klage på nedleggingsvedtaket blir senere avvist av HST, mens planene om privatskole går framover i rykk og napp uten at det foreløpig foreligger noen godkjenning fra departementet. Spørsmålet om eksklusjon i Ap er forøvrig det som får mest oppmerksomhet i de første etterdønningene av skolesaka.

I forkant av det siste HST-møtet instruerte et flertall i Aps medlemsmøte HST-gruppa til å stemme for utsetting av skolesaka. HST-gruppa ble og bundet til å stemme mot utvidelse av eiendomsskatten. Ordføreren og en til valgte å gå i mot tilrådingen fra medlemsmøtet i begge sakene, og det er dette som danner grunnlag for eksklusjonsprosessen så nå blir satt i gang. Den tidligere lederen i Kvam Ap mener at bruk av partipisken er historie, men styreflertallet mener bruddene på vedtekter og partiprogram er så alvorlige at nettopp pisken må taes i bruk. Eksklusjonspapirene blir sendt til fylkespartiet som etter en grundig gjennomgang av saka råder Kvam Ap til å legge saka død. Lokallaget i Kvam tar ikke rådet til etterretning og vedtar eksklusjon. Vedtaket ankes av de to eksklusjonsramma medlemmene til sentralstyret i Ap. De mener eksklusjonen er en ren aksjon med mål om å peke ut syndebukker, og de står fast på at det de gjorde var rett, og til beste for heradet. De stiller seg og undrende til at ikke flere har uttrykt tvil i saka: *”Ei sak endrar seg undervegs. Ein må akseptera ulike syn i eit parti.”* (HF, 2009, Nr.50). De som er for eksklusjonen kontrer med å peke på at medlemsmøtene blir overflødige med slike privatpraktiserende politikere. Sentralstyret i Ap avviste eksklusjon, og de eksklusjonstruede fikk beholde partiboka.

Avslutning

Både skolesaka, og min framstilling av denne, går nå mot slutten. Politikerne har endelig landet på et strukturvedtak som ser ut til å bli stående, men sårene som er påført heradet er dype. Så er det nå heldigvis slik at tiden leger alle sår, - eller? Skolesaka har endret det politiske Kvam radikalt, og disse endringer vil trolig påvirke politikken i Kvam i mange år framover. Men selv om skolesaka fortsatt dukker opp med jevne mellomrom i lokalavisa HF, så er det like fullt stadig færre artikler og leserinnlegg som omhandler skolestruktur og bygdestrid. Det strides fortsatt, og det politiske klimaet er fortsatt trykkende, men man kan ane en svært viktig endring – konflikten ser ikke ut til å eskalere ytterligere – vinden har

snudd, og blåser nå mot fred og forsoning. Eller gjør den det? Den dårlige stemninga bringes videre, og i nye lokaliseringssaker vil nok skolesaka komme opp og true med å skape nye bygdestrider.

Selv om den politiske striden skulle vedvare kan i alle fall lærere og elever ved ungdomsskolene i Kvam endelig slå seg til ro på skolene i Strandebarm og Øystese. KU i Øystese starta opp høsten 2009 med elever fra Ålvik, Øystese, Norheimsund og 17 andre land. Ikke alle er fornøyde med dette, men la oss gi siste ord til en elev fra Norheimsund. For det er vel strengt tatt elevene som er direkte ”rammet” av strukturendringene, og det er kanskje i neste generasjon man finner det største håpet om forsoning. *”Eg ville gå siste året på ungdomsskolen i Norheimsund, og det er litt rart at me skal gå i Øystese. Eg var eigentleg sterkt mot å leggja ned skulen, og mange av oss deltok i protestaksjonar. Men eg har valgt å sjå positivt på det nye skuleåret. Dersom eg skal halde fram med å vera sint for det som har skjedd, råkar det berre meg sjølv. Me har blitt van med tanken på å gå i Øystese. Det går heilt sikkert fint.”* (HF, 2009, Nr.61)

5 AVSLUTNING

I dette kapittelet vil jeg forsøke å samle trådene. Dette vil jeg gjøre gjennom en avsluttende diskusjon om det konkrete caset, for så å drøfte hvilke lærdommer som kan trekkes fra studiet, og herunder en vurdering av mitt teoretiske rammeverk.

5.1 Avsluttende diskusjon

Så hvorfor gikk det som det gikk i Kvam? For det er vel egentlig det jeg har prøvd å finne svar på med problemstillingen; *Hvorfor og hvordan ble skolesak til skolekonflikt?*

For det første så er det en del underliggende faktorer her som nok gjorde det særskilt krevende for kvenningene å komme til en minnelig løsning, da de gikk inn for en radikal endring av skolestrukturen i kommunen. Her var det ikke bare lokale skolars betydelighet som vekket engasjement, men og tradisjonen for å balansere veksten i bygdene, samt kommunens geografiske struktur og den geografisk funderte tradisjonen for strid mellom kommunens største tettsted, Norheimsund, og det nesten like store tettstedet Øystese.

Med et slikt utgangspunkt er det egentlig ikke så underlig at forslaget om én felles ungdomsskole i sentrum av kommunen skapte splid. De underliggende faktorene forklarer langt på vei hvorfor Norheimsunds innbyggere ikke ville slå seg til ro med normalt legitime rasjonelle og økonomiske argumenter. Det var mange som mente at Norheimsund, i egenskap av å være det største tettstedet, og at på til kommunesenter, burde være de siste til å miste ungdomsskolen. Og indignasjonen over å bli fratatt skolen ble nok ikke mindre av at det var nabobygda Øystese som i framtida skulle huse elevene fra Norheimsund. Det er dog ingen automatikk i at denne utløsende faktoren skulle lede til en langvarig og eskalerende konflikt mellom bygdene, og mellom politikere og byråkrater. Men den gjorde nå engang det, og i denne studien har jeg identifisert en rekke mulige forklaringer på eskaleringen. Jeg skal ikke ramse opp disse, men jeg vil gjerne trekke fram et par forklaringer jeg mener skiller seg ut som sterke forklaringer: Mistillit og opplevelsen av tillitsbrudd, framveksten av et nytt lederskap, samt valget som den mest sentrale hendelsen i eskaleringen.

Opplevelsen av tillitsbrudd var en utløsende faktor, en eskalerende faktor og til sist en årsak til at konflikten vedvarer, og det er primært norheimsundsfolket som har følt seg sviktet. Trolig hadde de tillit til at deres skole ikke skulle bli dratt inn i strukturendringsdragsuget, men nei. Trolig hadde de tillit til at valgresultatet skulle berge skolen, selv om tilliten nå var sterkt svekket, men nei. Opplevelsen av at byråkrater og politikere har misbrukt sin tillit er grunnleggende, og står igjen som en sentral forklaring på mobiliseringen av konfliktgrupper og anvendelsen av tunge kampmidler. Når en gang på gang mener å finne at demokratiske spilleregler har blitt brutt, både i politikernes og byråkratenes rekker, så undergraves tilliten til hele den lokaldemokratiske institusjon. Tilliten forsvant tidlig i prosessen, og ble byttet ut med en mistenkeliggjøring av politikere og byråkrater, primært tuftet på geografiske skillelinjer. Således fikk tradisjonen for strid mellom bygdene ny aktualitet og en ny vår. Lokalisering ble viktigst, i en sak som først handlet om innsparinger og behovet for å ruste opp skolene i henhold til ulike krav.

Kommunevalget i 2007 skiller seg ut som den hendelsen som hadde størst betydning for utviklingen av skolestriden. Demokratiske valg er en arena som åpner for mobilisering og kamp, og denne muligheten ble benyttet til fulle i Kvam denne høsten. "Kuppet" av nominasjons- og program møter, velgerrettledningene og valgresultatet som sådan, er elementer som bidro til eskaleringen av striden hele veien fram til dens avslutning i mars 2009. For det første fikk man inn en rekke politikere som la særlig vekt på skolesaka, dertil med et sterkt mandat for et bestemt standpunkt i saka, noe som forøvrig gjaldt alle de innvalgte, den gang valget var for et skolevalg å regne. Det kan og se ut til at det ble en form for politisk kulturell kollisjon mellom de etablerte partipolitikerne og de nye politikerne med et særlig engasjement for skolesaka. For det andre ble problemstillinger rundt valgkampen og valgresultatet gjenstand for stor diskusjon, og stridighetene rundt disse la på mange måter premissene for den videre kampen om sentrumsskolen. Uenigheten om de demokratiske spilleregler fulgte langt på vei skillelinjene i skolesaka, noe som var med på å forsterke polarisering mellom partene.

Mistilliten ble en mur mellom partene i konflikten. Forsøk på å gå inn i en reell problemsløsningsprosess var nærmest fraværende, og de forsiktige forsøk som ble gjort falt på steingrunn. Mistilliten mot administrasjonen var en av de faktorer som i stor grad var til hinder for å komme til en minnelig løsning. Når politikerne opplever at de ikke kan stole på administrasjonens utredninger, forsvinner til dels det grunnlaget politikerne skal ta

beslutninger på. Når det samtidig bestilles private utredninger, og politikerne gjør sine egne utregninger, blir det ekstra krevende for politikerne å ta stilling til saksgrunnlaget. I denne saka mener jeg dette bidro til en enda større avstand mellom partene, fordi en endte opp med å diskutere saken på ulikt grunnlag. Her kan en forøvrig og argumentere for at de alternative vurderingene kan fungere som djevelens advokater som kan være med å korrigere administrasjonens utredninger. Problemet i denne saka var imidlertid at de eksterne vurderinger som ble hentet inn av administrasjonen ikke syntes å ha noe større gjennomslag enn de interne utredningene. Det kan virke som om man først og fremst stolte på seg og sine. Fraværet av en felles premissleverandør, i form av en nøytral administrasjon, slo beina under en problemløsningsprosess. Her vil jeg understreke at det er opplevelsen av at administrasjonen har hatt vikarierende motiv som skaper problemer – det betyr ikke nødvendigvis at administrasjonen ikke har ivarett sin rolle som en profesjonell og uavhengig utreder.

Hvorfor og hvordan skolesak ble til skolekonflikt er et sammensatt spørsmål, og forklaringene kan følgelig være mange. Jeg har i dette studiet forsøkt å identifisere de mest sentrale forklaringene, men er ydmyk for at viktige forklaringer kan ha blitt oversett. Noen forenklet avsluttende konklusjon prøver jeg meg derfor ikke på.

5.2 Refleksjoner rundt teorien og lærdommer av studiet

Hovedhensikten med dette studiet har vært å øke forståelsen om det spesifikke caset. I dette arbeidet har teorien spilt en viktig rolle, og jeg vil i det følgende komme med noen refleksjoner rundt anvendelsen av de ulike teoriene. Samtidig vil jeg komme med noen tanker om de generelle lærdommer som kan trekkes av studiet.

Pruitt og Kims konfliktteori har blitt anvendt primært som et rammeverk for å identifisere sentrale faktorer ved konflikten – en modell jeg kunne plassere caset inn i for å finne forklaringer på de store linjene i konflikten. Det har vært interessant å se hvordan dynamikken i Kvams skolestrid trer tydeligere fram i lys av generell samfunnsfaglig konfliktteori, og på de fleste områder har konflikten i Kvam passet som hånd i hanske med den generelle teorien. Teorien har belyst hvilke faktorer som kan ha utløst konflikten, og ikke minst hvilke faktorer som kan ha bidratt til eskaleringen, samt hvorfor konflikten har vedvart. Det kan tenkes at jeg i for sterk grad har latt teorien styre enkelte av mine forklaringer; at jeg har vært for lite

kritisk i anvendelsen, men slik studiet nå står, underbygger den de generelle trekkene i Pruitt og Kims konfliktteori.

Tillitsteorien ble trukket inn for å utdype det jeg anser som et viktig moment ved konflikten; tillitsbrudd og mistillit. Sammen med Kjellbergs artikkel om politisk lederskap, har denne teorien vært sentral i mine forklaringer. Betydningen av tillit i demokratiske samfunn og institusjoner har blitt betonet gjennom mine forklaringer på hvorfor skolesak ble til skolekonflikt. Herunder at mistillit var et betydelig hinder for forsonende atferd og problemløsning, og at tillitsbrudd må regnes som en sentral forklaring på hvorfor kampmidler ble tatt i bruk. Spørsmålet om tillit er videre nært knyttet til funnene i Kjellbergs studie. Hans beskrivelser av hvordan behovet for bygdenøytrale byråkrater og politikere vokste fram, er på sett og vis en beskrivelse av tillit satt i system. Behovet for et slikt kontrollsystem har kommet klart til syne i skolestriden i Kvam. Mine funn underbygger således Kjellbergs teorier om betydningen av profesjonelle byråkraters distanse til særskilte bygdeinteresser, samt betydningen av at politikere i størst mulig grad klarer å fristille seg fra geografiske mandat. Samtidig viser mitt studie at det nøytrale byråkratiet ikke maktet å demme opp for og hindre en geografisk konflikt, på tross av den funksjonsdelingen som i dag finnes i kommunen. Administrasjonen i Kvam ble tillagt geografiske motiv, og enten de hadde slike motiv eller ikke, så førte det til et sammenbrudd i den lokaldemokratiske prosessen. Årsaken til sammenbruddet var en politisk strid rundt særskilte bygdeinteresser, og konsekvensen var en ytterligere eskaleringen av denne striden. Dette forteller oss at et kontrollsystem basert på en profesjonalisert og uavhengig administrasjon er nødvendig for å takle utfordringene i møte med potensielle geografiske konflikter. Samtidig ser vi at dette systemet er skjørt, og at et sammenbrudd får alvorlige konsekvenser for lokaldemokratiets evne til å ivareta det mangfold av interesser det skal ivareta.

Utover dette viser studiet at rasjonelle og økonomiske argumenter ikke alltid er tilstrekkelig for å legitimere lokalpolitiske beslutninger. I saker som vedrører flytting, lokalisering og/eller nedleggelse av sentrale institusjoner som skoler, vil det være klokt å kjøre en omfattende og inkluderende linje i den ofte avgjørende startfasen av prosessen. I Norge vet man av erfaring at strukturendringer i skolen kan lede til opprivende konflikter. Dette bør lokalpolitikere og kommunebyråkrater ha i mente når man går inn i en slik prosess. I Kvams tilfelle tror jeg en slik varsomhet kunne gitt en langt fredligere strukturendringsprosess og en større legitimitet om det endelige vedtaket.

En lærdom i forlengelsen av dette er at det lokaldemokratiske system rett og slett ikke syntes å være godt nok bygget for å takle de utfordringene som oppstår i møte med slike geografisk funderte konflikter. Jeg har ikke noen konkrete svar på hvordan denne utfordringen kan løses på en bedre måte, men om en kan finne en måte å styrke administrasjonens posisjon som en uavhengig instans, så tror jeg det kan være en start. En bør i alle fall ikke slå seg til ro med at slike konflikter oppstår fra tid til annen. Konsekvensene av konflikten i Kvam var og er alvorlige. Lignende konflikter vil oppstå andre steder. Og jeg kan ikke skjønne annet enn at det må være mulig å finne løsninger som kan være med å styrke lokaldemokratiets evne til å takle utfordringene i møte med potensielle bygdestrider. Så da er utfordringen gitt til alle kloke hoder som har et engasjement for norsk lokaldemokrati.

5.3 Et filosofisk apropos

Helt til slutt vil jeg bringe inn noen mer filosofiske ord til ettertanke. Mitt studie illustrerer et universelt problem i mellommenneskelige relasjoner – behovet for å fordele skyld, og for å rettfærdiggjøre sine egne handlinger. En anerkjennelse av at egne handlinger avler reaksjoner, samt at en selv spiller en rolle i konflikten på godt og vondt, vil i mange tilfeller bringe en langt på vei en konfliktløsningsprosess. Det er derfor rett og rimelig å avslutte en oppgave om konflikt med noen visdomsord om skyld. Så da gir jeg siste ord til to forfattere som hadde sitt virke i ulike kulturer til ulike tider, men som hadde et felles budskap:

"[...] kom i hug at vi er alle medskyldige i alt som hender i kring oss." (Duun, 1990: 101).

"Du skal vite at hvert menneske er skyldig overfor alle, og for alt." (Dostoevskij, 2001: 432).

6 LITTERATURLISTE

- Aftenposten (2010, 10.04.2010). De rødgrønne har lagt ned 230 skoler. *Aftenposten*.
- Allison, G., & Zelikow, P. (1999). *Essence of Decision: Explaining the Cuban Missile Crisis*. In R. K. Yin (Ed.), *The Case study anthology*. Thousand Oaks, Calif.: Sage.
- Azar, E. E. (1990). The management of protracted social conflict. ix, 157 s.
- Coleman, J. S. (1957). *Community conflict*. 28 s.
- Dahrendorf, R. (1959). Class and class conflict in industrial society. XVI, 336 s.
- den Hollander, J. C. (2004). Trust, Distrust and Democratic Stability. In H. t. Velde & F. R. Ankersmit (Eds.), *Trust: cement of democracy?* Leuven: Peeters.
- Dostoevskij, F. M. (1990). *Spilleren* ([Ny utg.] ed.). Oslo: Gyldendal.
- Dostoevskij, F. M. (2001). *Brødrene Karamasov*. 988 s.
- Duun, O. (1990). *Ettermæle: roman*. 158 s.
- Earle, T., & Cvetkovich, G. T. (1995). *Social Trust: Toward a Cosmopolitan Society*. New York: Praeger.
- Eisenhardt, K. M. (1989). Building Theories from Case Study Research. *The Academy of Management Review*, 14(4), 532-550.
- Gogol, N. (2000). *Godseiere fra gamle dager Revisoren og utvalgte fortellinger*. Oslo: Solum Forlag.
- Hamsun, K. (1994). *Segelfoss by* (14. utg. ed.). Oslo: Gyldendal.
- HF (2004). *Hordaland Folkeblad, Norheimsund*.
- HF (2005). *Hordaland Folkeblad, Norheimsund*.
- HF (2006). *Hordaland Folkeblad, Norheimsund*.
- HF (2007). *Hordaland Folkeblad, Norheimsund*.
- HF (2008). *Hordaland Folkeblad, Norheimsund*.
- HF (2009). *Hordaland Folkeblad, Norheimsund*.
- Jonassen, C. T. (1968). Community conflict in school district reorganization: a cross-cultural study. 132 s.
- Kjellberg, F. (1965). Politisk lederskap i en utkantkommune. *Tidsskrift for samfunnsforskning*(1), 74-90.

- Kreps, G. A., & Wenger, D. E. (1973). Toward a Theory of Community Conflict: Factors Influencing the Initiation and Scope of Conflict. *The Sociological Quarterly*, 14(2), 158-174.
- Kvale, S. (1996). Interviews: an introduction to qualitative research interviewing. XVII, 326 s.
- Kvam (1987). Kvam: lokalt sjølvstyre 1837-1987 : Kvam - Strandebarm. 166 s.
- Luhmann, N. (1979). Trust and power. xix, 208 s.
- noin.no (2008). Norheimsund Info Retrieved 24.10.2009, from <http://www.noin.no/>
- Pruitt, D. G., & Kim, S. H. (2004). Social conflict: escalation, stalemate, and settlement. (3rd ed.), XVIII, 316 s.
- Saksdokument (2003). Kvammaskulen - Innsyn. Retrieved 01.08.2009, from Kvam Herad, Norheimsund:
[http://www.kvam.no/skule/kvammaskulen/biblskule.asp?meny=innsyn_\(saksdokument\)](http://www.kvam.no/skule/kvammaskulen/biblskule.asp?meny=innsyn_(saksdokument))
- Saksdokument (2004). Kvammaskulen - Innsyn. Retrieved 01.08.2009, from Kvam Herad, Norheimsund:
[http://www.kvam.no/skule/kvammaskulen/biblskule.asp?meny=innsyn_\(saksdokument\)](http://www.kvam.no/skule/kvammaskulen/biblskule.asp?meny=innsyn_(saksdokument))
- Saksdokument (2005). Kvammaskulen - Innsyn. Retrieved 01.08.2009, from Kvam Herad, Norheimsund:
[http://www.kvam.no/skule/kvammaskulen/biblskule.asp?meny=innsyn_\(saksdokument\)](http://www.kvam.no/skule/kvammaskulen/biblskule.asp?meny=innsyn_(saksdokument))
- Saksdokument (2006). Kvammaskulen - Innsyn. Retrieved 01.08.2009, from Kvam Herad, Norheimsund:
[http://www.kvam.no/skule/kvammaskulen/biblskule.asp?meny=innsyn_\(saksdokument\)](http://www.kvam.no/skule/kvammaskulen/biblskule.asp?meny=innsyn_(saksdokument))
- Saksdokument (2007). Kvammaskulen - Innsyn. Retrieved 01.08.2009, from Kvam Herad, Norheimsund:
[http://www.kvam.no/skule/kvammaskulen/biblskule.asp?meny=innsyn_\(saksdokument\)](http://www.kvam.no/skule/kvammaskulen/biblskule.asp?meny=innsyn_(saksdokument))
- Saksdokument (2008). Kvammaskulen - Innsyn. Retrieved 01.08.2009, from Kvam Herad, Norheimsund:
[http://www.kvam.no/skule/kvammaskulen/biblskule.asp?meny=innsyn_\(saksdokument\)](http://www.kvam.no/skule/kvammaskulen/biblskule.asp?meny=innsyn_(saksdokument))

- Saksdokument (2009). Kvammaskulen - Innsyn. Retrieved 01.08.2009, from Kvam Herad, Norheimsund:
[http://www.kvam.no/skule/kvammaskulen/biblskule.asp?meny=innsyn_\(saksdokument\)](http://www.kvam.no/skule/kvammaskulen/biblskule.asp?meny=innsyn_(saksdokument))
- Silverman, D. (2006). *Interpreting qualitative data: methods for analyzing talk, text and interaction*. (3rd ed.), XV, 428 s.
- Stake, R. E. (1978). The Case Study Method in Social Inquiry. *Educational Researcher*, 7(2), 5-8.
- Sunstein, C. R. (2003). *Why societies need dissent*. Harvard University Press.
- Sztompka, P. (1999). *Trust: a sociological theory*. XII, 214 s.
- Velde, H. t., & Ankersmit, F. R. (2004). *Trust: cement of democracy?*, xvii, 177 s.
- Warren, M. (2004). Trust in democratic institutions. In H. t. Velde & F. R. Ankersmit (Eds.), *Trust: cement of democracy?* Leuven: Peeters.
- Yin, R. K. (2003). *Case study research: design and methods*. (3rd ed.), XVI, 181 s.
- Yin, R. K. (2004). *The Case study anthology*. XX, 271 s.